

Milan Ogrizović

Hasanaginica

Drama u tri čina

SADRŽAJ

ČIN PRVI	4
PRIZOR PRVI	4
PRIZOR DRUGI	7
PRIZOR TREĆI	10
PRIZOR ČETVRTI	30
PRIZOR PETI	32
PRIZOR ŠESTI	44
PRIZOR SEDMI	47
PRIZOR OSMI	49
PRIZOR DEVETI	75
PRIZOR DESETI	77
ČIN DRUGI	78
PRIZOR PRVI	78
PRIZOR DRUGI	89
PRIZOR TREĆI	104
PRIZOR ČETVRTI	121
PRIZOR PETI	134
PRIZOR ŠESTI	135
ČIN TREĆI	137
PRIZOR PRVI	137
PRIZOR DRUGI	150
PRIZOR TREĆI	152
PRIZOR ČETVRTI	165
PRIZOR PETI	180
PRIZOR ŠESTI	186
PRIZOR SEDMI	199
RJEČNIK	208

LICA

AGA HASANAGA
HASANAGINICA
SULTANIJA
FATA
MEHO njihova djeca
AHMED
BEG PINTOROVIĆ, brat Hasanaginici
ZARIF-HANUMA, mati Hasanaginici
UMIHANA, mati Hasanagina
IMOTSKI KADIJA
TETKA HATA
TETKA AIŠA   rodbina
IBRAHIM   Kadijina
HUSREF
ROBINJICA VLAHINJA
LATIFA, sluškinja u Zarif-hanume
HUSEIN, stari sluga Hasanagin
SVATA STARJEŠINA

Mali "begović" u bešici. Sluškinje. Sluge. Askeri. Kmetovi. Robinjice. Robovi. Igračice. Igrači. Muslimi. Muslimke. Jendijice. Svatovi. Djeca itd.

Prvi se i treći čin događa na Hasanaginoj kuli, drugi kod kuće begovice Zarif-hanume.

Doba: hrvatska narodna pjesma.

ČIN PRVI

MERMER-AVLIJA U KULI HASANAGINOJ

Na prvi pogled slijeva visoka turska kuća s rešetkastim prozorima u gornjem boju, a dolje sa širokim vratima. Iza kuće je otraga slijeva pukla tratina, žuta i zelena, a još dalje otraga zabila se u brijeg golema kapija, zatvorena i zamandaljena, a s nje nalijevo i nadesno pružio se zid koji je još dalje tamo negdje okol-uokolo zatvara čitavu kulu i dvor Hasanagin. Na desni se kraj razabire na maloj visini bostan s cvijećem, a do njega još dalje desno naprijed svila se sjenica, malena i ugodna, a u njoj klupa. Iz bostana i iz onog cvijeća uzvila se, kao da je odonud izrasla, visoka i obla tančica kula, u koju je ulaz negdje s onu stranu otraga, a mučno bi se i sprijeda vidio, jer se po kuli odozdo popeo gusti bršljan i metljika. Po avliji ima većega i manjeg drveća.

Zapadno sunce osvijetlilo je tratinu, kapiju i kulu, a zrake mu se krađu kroz stabalje i bostan, dok je sprijeda hladovina i sjena.

PRIZOR PRVI

FATA, MEHO, AHMED, HUSEIN

Otraga na onoj tratini leži stari SLUGA HUSEIN, već starac sa sijedom i rijetkom čupkastom bradom; na glavi mu je oko stara fesa crven turban i oko pasa crven pojas; odjeven je u dugačak fermen i u sive čakšire s kojih vise pod koljenom crvene rese. Oko Huseina trčka i s njim se po suncu igra MALI AHMED, dječarac od kojih osam godina, odjeven u šarene čakširice i vezenu ječermicu s fesićem na glavi. U bostanu među rascvalim crvenim i bijelim đulovima te ostalim cvijećem stoje FATA i MEHO. Fata je djevojčica od neko dvanaest godina, odjevena u svilene tamnocrvene dimijice i u bijelu vezenu košulju, preko koje je pala mala ječermica izvezena srebrom; na glavi joj je mali crni fes. Slično je odjeven i Meho, dječak od deset godina, samo što on ima oko pasa još mali potpašaj. FATA je sva nakićena pletenim liščem i cvijećem, kao što su to djeca kad se igraju svatova. Baš joj sad MEHO usađuje bijeli đulbehar u kosu.

MEHO

u smijehu:

Još i ovaj stručak đulbehára,
Dilber-Fato, materino zlato;
Tako ti je lišće u djevojke!
Ta za ašik, Fatimo, za ašik!
Ti si cura, a ja đuvegija.
Još da sada svatovi nam dođu!
Lijepi svati - bábini askeri!

Uhvati se s Fatom za obje ruke.

FATA

Vako ćemo bábu dočekati,
Ja u svijetu, a ti -

MEHO

Kao aga!

FATA

A kamo ti handžar i kubura?

MEHO

Donijet će mi iz šatora babo,
Sinoć maja rekla da je u njeg
Svakakova kaurskoga plijena.

Ubire još cvijeća i podaje Fati:

Na ti još i šenboj, sumbul mavi...

Popođe prema rascvjetanoj grani bosioka koja je nešto dalje sprijeda, i hoće da je utrgne.

I još, sele, granu bosioka
Utrgnut ću...

FATA

zaustavi ga:

Nemoj, braco, ovu!
Tu je maja sama usadila,
Tu je ona uzgojila sama.
S njom će ona dočekati babu
Po adetu starom.

MEHO

uhvati Fatu za ruku:

Hajdmo sada
Uspeti se kuli do pendžera,
Da gledamo kad će hrupit babo.

FATA

poskoči:

Hajdmo, hajdmo! Kada zađe sunce,
Na polju će vidjeti se konji.
Tako maja sinoć rekla.

MEHO

Hajdmo!

Zamakne otraga u kulu. Kasnije se čuje njihov smijeh i pjesma s pendžerâ.

Milan Ogrizović: Hasanaginica

PRIZOR DRUGI

HUSEIN, AHMED

HUSEIN

je uto pripeo na svoja ramena maloga Ahmeda do jedne puškarnice u zidu:

Vidiš li što sada, dijete?

AHMED

Vidim:

Eno snijeg u gori zelenoj.

HUSEIN

Nije snijeg, Ahmede, sad ljeti.
Da je snijeg, već bi okopnio!

AHMED

To su onda, Huso, labudovi.

HUSEIN

Labudovi već bi odletjeli!
Nit je snijeg, nit su labudovi -

AHMED

A da šta se prema suncu bijeli?

HUSEIN

To je šator bábé Hasanage.

AHMED

pljesne rukama:

Babin šator! Ah, kako je malen!

HUSEIN

Daleko je, pa se čini malen.

AHMED

Sve zeleno, samo on je bio!

HUSEIN

Bio šator - al je crna bóla
Na njem bila godinicu dana.

AHMED

Više nije bolestan nam babo.
Ti si sinoć došo iz šatora,
Pa si reko da je prizdravio
I da će nam večeraske doći.
To si maji reko. Jesi, jesi!

HUSEIN

malko smrknuto i bolno:
Jesam, jesam!

AHMED

Ne vidi se, Huso,
Ne vidi se niko da dolazi
Od gorice preko polja ravna.
Zašto, Huso, niko se ne vidi?
Zašto, Huso, ne dolazi niko?

HUSEIN

Doć će, doć će! Još su u gorici,
Jesu im se konji umorili,
Pa su legli u zelenu travu.

Spušta Ahmeda dolje na zemlju, pa sjedne nešto otužno i podboči glavu laktima o koljeno.

AHMED

Počivaju! - Hoće l' dugo tako?

HUSEIN

Neće dugo. Dokle sunce zađe,
Hladom oni dojašit će dvoru.

Uzdahne malo.

AHMED

Šta si, Huso, smrknuo se danas?
Ti se kanda našeg bábe bojiš!

HUSEIN

Može, može srdit doći bábo.

AHMED

Mi ćemo ga nasmijati! Je li?
On će mene dignut u naramak,
Ja ću njega za brk potegnuti
Vako kao tebe, Huseine!

Poteže Huseina za brk i smije se.

Nastao je muk, HUSEIN je plegao otraga po tratini. Mali AHMED trčkara oko njega i prevrće se po zemlji, a onda leti okolo tamo otraga lijevo, opet doleti i opet umine. S kule zamnije tiha pjesmica FATE i MEHE, pa brzo prestane.

PRIZOR TREĆI

Prijašnji, HASANAGINICA, SULTANIJA

Na vrata slijeva naglo je sunula u avliju HASANAGINICA, blijeda i uznemirena. Vitka je to, lijepa i mlada žena; ima joj jedva trideset i dvije godine, a još je vidjeti i mlađa: blijedo joj je duguljasto miloliko lice i ruke bijele. Odjevena je svijetlom anterijom na kojoj su pod vratom dukati; dimije su izvezene srebrom, a na glavi jemenija. Došavši do bostana, naglo je zastala Hasanaginica i stisnula se uz sjenicu, kao da će se srušiti; mrtvo je upiljila oči u zemlju, kao da je nešto izgubila. Za njom se neopazice kao sjena pojavila na vratima najstarija joj kći SULTANIJA, djevojčice u prvom cvijetu mladosti, jedva u šesnaestoj godini. Blagost i neka mirna razumnost vidjeti joj je na licu. Odjevena je kao i majka joj, tek nema na glavi jemenije, da joj prekrije bujnu svjetložutu kosu.

SULTANIJA

još sa vratâ:

Oh, majko!

HASANAGINICA

nijemo se okrene.

SULTANIJA

doleti njoj i obuhvati je rukom oko pasa:

Majko!

Uzme je zatim za obje ruke.

Gledni ovamo!

U moje oči - ko što ti to znaš!
Ti danas gledaš nekud u stranu,
Ko izgubljena bježiš. Tražim te
Po cijeloj kuli, stanu, avliji:
A sve mi danas nekud izmičeš.
O, nešto se je zbililo! Tajiš mi.
Zar neće bábo doći?

HASANAGINICA

mirno i gorko:

Doć će.

SULTANIJA

Ti vesela si, mati; svaki dan
Do danas bila. Uvijek međ nama!
Prizivala nas djecu naokrug,
Za doček bábi sve si spremala.
Sva drhtala si, kad će doći čas
Da babajko nas sviju zagrlji.
A eto danas kad bi trebalo
Da svi smo tu na dvoru veseli,
Ti smrknuta si, tužna, skršena!
I dosad bábo s vojske dolazio,
Al taka nikad - nikad nisi bila!

HASANAGINICA

sveđ jednaka:

Oj, ni on nije nikad taki bio!

SULTANIJA

Ta kakav, majko! Meni barem reci,
Kad pred drugima kriješ. Reci mi!

HASANAGINICA

O, nije više što je negda bilo!
Ja nemam više age Hasanage,
Ni djece nemam.

SULTANIJA

uprepaštena:

Bábe, djece nemaš?!

Što govoriš to?!

HASANAGINICA

Ja ne govorim.
To aga - bábo - on to govori!

SULTANIJA

A gdje i kad je to ti rekao?

HASANAGINICA

Ni sama te još ne vjerujem riječi,
Već cijeli dan i cijelu noćas noć
Ja govorim ih sama sa sobom
Pa dvaput i tri puta...

SULTANIJA

Što, zar sinoć?!

HASANAGINICA

kao prečula njezino pitanje:

Da l' mogo ih je on izustiti?
Il da je kakva slabost staračka
Huseinu ih prišaptala valjda,
Pa buncao ih sinoć...

SULTANIJA

Šta, Husein?
I kakove su samo riječi to
Huseinove? Znadem tek toliko
Da veseli smo pošli spavati,
Kad Huso nam je svima kazao
Da ko večeras bábo doći će,
I ti si, majko, bila vesela.
Ti svakoga si nás poljubila:
I Fatimu i Mehu, Ahmeda

I malog "bega" još u bešici,
Još lijepe si kazivala nam pjesme:
O šatoru u gori zelenoj,
O kauru i bábi Hasanagi,
Od ljutijeh što rana boluje
I što ih junak već prebolio!

HASANAGINICA

Da, tako bilo sve, Sultanijo!
Al kad sam sve vas u san spremila,
Prošetala sam kuli po bedemu
Ko svako več. Uto Huso je
Već dočekao me - o da nije tako! -
I reko mi je mučno... polagáno...
Riječ po riječ kano živu žeravicu!
U meni samo srce zamrlo -
Oko mene se sve okrenulo
I dvor i kula i to nebo gore...
Ko ranjena sam zvjerka skočila,
Poletjela i htjela lomit vrat
Niz bijelu kulu...

SULTANIJA

Majko jedina!
Ta kakove su riječi bile to
Da sa njih bi životu kidisala?!

HASANAGINICA

Ja ne znam da li pravo sam ih čula!
I dugo u njih vjerovala nisam,
Tek pekle su me.

Pokazuje na grudi.

Tu su bile mi.
Do glave tek su sporo dopirale,
Razumjeti ih nisam mogla, ne!
I nisam mogla pravo smirit se
U kuli nigdje. Tužna legla sam
Sve misleć da to ružni neki san
Pre spavanja mi došo, pa sam htjela

Mjesto njeg ljepši sanak usniti.
Al nije bilo sna! Kroz pendžer je
U moju sobu mjesec svijetlio.
Poludjet mišljah...

SULTANIJA

Šta je, reci mi.

HASANAGINICA

kao da je ne čuje:

Zar kriva sam? Zar drugoga zavoljeh?
Zar svračah koga u dvor da ga ljubim?
Ne rodih li mu djece petero:
Pet cvjetova? Ta što mu skrivih ja?!

SULTANIJA

Zar to bi on o tebi mislio!
Ne, ne, ja u to ne vjerujem, majko.
Ta što je reko? Što l' poručio?

S kule dopire tiha pjesmica MEHE i FATE:

"Kroz bašču mi Drina voda teče,
Krajem Drine badem-drvo raste,
Il se vješaj il u Drinu skači!"

Iza pjesme smijeh.

HASANAGINICA

Do jutra nisam mogla usnuti.
Dva bulbula su svu noć pjevala
I s moje glave sanak tjerala.
Tišinom noćnom tad sam slušala:
Pod kulu našu netko došao,
Sedefli on je igro tamburu.
Do pendžera mi dopro muški glas.
Da nije ašik tvoj, Sultanijo?

SULTANIJA

Ja nemam jošte svoga dilbera
Da pjeva mi. Ti, majko, dobro znaš
Da ja još nikog sevdísala nisam.

HASANAGINICA

Ah, tako lijepa bila pjesma noćna
I tako mila! Pjesma ljubavna,
Što aga mi je znao pjevati
U dane mlade. Eno, slušaj je!
To sada djeca gore pjevaju
Na kuli našoj. - S tim sam usnula.

SULTANIJA

I spavala si dugo, dugo - majko!
Odskočilo je bilo jutros sunce
Visoko već - a ti si spavala,
I ja te nisam htjela buditi.
A tada mrka, mrka, ustala si,
Pa sluškinjama onda pošla si
Sva slomljena i potištena, tužna.
Među nas djecu nisi ni izišla,
Već skrila se u svoje odaje.
Za ručkom sve si tako ćutala
Da svi smo bili žalosni. A tada
Ja nigdje naći nisam mogla te.
Sve bježiš od nas.

HASANAGINICA

Bježala sam samo
Pred onim njegovim strašnim riječima.

SULTANIJA

Ta kakvim, majko, kakvim riječima?
Daj, reci svojoj kćerci jedinoj,
Jer "jedinom" me svojom zoveš ti,
Ko sestra da sam tvoja. Reci mi!
I lakše će ti biti kad mi rečeš...

HASANAGINICA

Nek reče ti Husein! Ja ne mogu;
Jer to je tako strašno. - Tamo je!
Oj Huso starče, amo dođi sada!

HUSEIN

digao se s tratine:

Zove li to hanuma baš mene?

HASANAGINICA

Da, tebe, tebe! Samo tebe čujem
Svu ovu noć i cijeli danas dan.
Ded kaži sada tu pred djevojkom
Što reko si mi sinoć. Sve nam reci,
Jer i ja hoću čuti drugi put.

HUSEIN

došao naprijed:

Što li ću vam kazivati jade!
Dosta ih je jednom čuti bilo.

SULTANIJA

Kaži, Huso, lakše će nam biti!
Kaži, pa da utješimo majku!

HUSEIN

Kad zajaših konja lastavicu
I kad dođoh aginu šatoru,
Sjedi aga mrko pred šatorom.
Uza nj majka, uza nj je sestrice,
Uza nj svijeta i askera vojska.
"Selam alejć, aga Hasanaga!
Evo tebi Huso selam nosi
A od tvoje ljube i dječice,
Da te pitam jesi l' prizdravio

I hoćeš li skoro bijelom dvoru,
Da mi tebe, ago, dočekamo!"
Čuti aga, ništa ne govori,
Već pogleda majku i sestricu,
Pa na mene oči naoblači:
"Vrat' se natrag otkuda si došo!
Isporuč' Hasanaginici:
Kada sutra na noćište panem,
Nek me mlada ne čeka na dvoru!

HASANAGINICA

Oh, "ni u dvoru, ni u rodu mome!"
On taki meni haber naslao!

HUSEIN

"Ni u dvoru, ni u rodu mome!"
Tako reče - ja se obeznani',
Samo gledam, vjerovat ne mogu.
"Idi, idi, u što si sad stao?
Treb' li ti jedno dvaput reći?
Valja da si već podjetinjio,
Igrajuć se s dječicom po dvoru!"
"Ago"! šanem, "nemoj, dobri ago,
Nemoj griješit duše na hanumi!
Nije ovo da se šališ vrijeme...
A on trže brza samokresa,
Da ne strugnuh, ubi me ko zeca!
Takog agu još ne vidjeh nigda.
Jeste ljutit aga Hasanaga.

SULTANIJA

Zar majku nam je potjerao bábo?
Al zašto, zašto?

HASANAGINICA

Ta, to i ja pitah
Ne jednom - ali Huso ne zna ništa!

HUSEIN

Ne znam; drage hanume, ja ne znam,
Što to mu je u bolesti došlo.
Niti znađah, niti pitat mogah.
Ja, tko će ga bijesna još upitat?!
Opanjko te netko, aginice -
Drugo ja se domislit ne mogu.

HASANAGINICA

brani se rukom, kao da otjeruje neke misli; Huseinu:

Otidi, Huso, poigraj se s djecom,
Nek veselo ga - bábu dočekaju!
Šta treba djeci o tom znati...

HUSEIN

Idem.

Neka Alah putem ga okrene!

Ode opet natrag prema tratini; mali je AHMED doskakao već uto k njemu.

SULTANIJA

Ja mislim, majko, da će požaliti!
Rasrdio se! Pravo reče Huso:
To valjda netko opanjko te pred njim,
Jal' mati jali sestra njegova...
Ta nije zločest bábo Hasanaga.

HASANAGINICA

Ah, nije zločest! Ali - jedina! -
On ne voli me više. To je njemu.
Izgubila se ona dragost prva...
Otkada rodih malog "begovića",
Sram mene bio nekud drukčiji.
Što većma malo voljela sam čedo,
To sve me nekud preko srca gleda.

SULTANIJA

Ti misliš stoga da te odnemari...

HASANAGINICA

Ja mislim svašta, prebirem u glavi,
Domišljavam se, mučim se i tražim,
Da l' u čem sam ga kad uvrijedila,
Al ni na što se sjetiti ne mogu -
Jer ja sam tvoga babu voljela...

SULTANIJA

Ta znadem, majko!

HASANAGINICA

Ne znaš, ne znaš sve!
Pred vama ja sam sevdah skrivala,
Pred djecom mati, a uza njeg ljubav.
A kad smo bili sami, onda sam
Svim voljela ga srcem. Kćeri moja,
Od svega što nam Alah dao je,
Ta dragost, sevdah - to je najljepše!
U onim tihim, samim časima,
Kad misliš da je cijeli ovaj svijet
Tek stvoren za te i za dilbera.
Ta to je dženet, Svečev dženet - kćeri! -
I to je onaj rajski perivoj,
Što Prorok nas je negda učio -
To jedan čas života drugoga.

SULTANIJA

To mora da je lijepo, majčice!
Ja ne znam, samo mislim: lijepo je.

HASANAGINICA

naglo se trgne, okrene se prema bostanu i uhvati se rukama za glavu:

Ah, nije lijepo! Bolje po sto puta

Da čovjek nigda to ne okusi,
Neg da ovako - vako izgubi!
- Pa ostane ko grana uvenuta -
Još gore, gore... Zagrlj živo kćer: Oh, Sultanijo!

SULTANIJA

zagrljena polazi s majkom prema sjenici:

Ja ne znam, ja to vjerovat ne mogu.

HASANAGINICA

pala na onu klupu u sjenici:

O ni ja nisam. Al s a d vjerujem!
Što uvijek sam se jadna bojala
- U sreći našoj tako mirnoj, lijepoj
Ko jezero - da vihor ne dođe...
A taj je eto sada došao.
To on je meni sad učinio!
A kako sam ga mlada voljela!
Ta bilo mi je - kao tebi sad -
Ni šesnaest ljeta. Nigdje nikoga
Poznavala ti nisam, kao ni ti.
Uz majčicu sam svoju odrasla
Jedinica - na dušecima svilnim,
U biseru i još u dukatima,
Na krilu dobre majke starice.
U prvi mrak me lijegala u krevet
Ko i ja tebe - pjesmom milenom.
U kasno jutro budila iz sanki -

SULTANIJA

Ko i ti mene granom bosioka!

HASANAGINICA

Ni traku sunca nije dala na me,
Da meni bijela ne nagrdi tijela.
Ja rasla sam tek bora gledajući
I dilbera odnekud čekajući

Neogrljena i nepoljubljena.
I onda jedne ljetne večeri
U dvore naše pali askeri
Sa polja bojna. Junak međ njima -

SULTANIJA

To bio bábo.

HASANAGINICA

Jest, Sultanijo!
Uz bábu, majku ja sam sjedila
Dok bojak ljuti on je pričao:
Kud borio se, tuko kaurina,
A tako on je bio junačan:
Priplanuo od sunca ljetnoga!
I tako lijepo vio mu se glas! -
Ja ništa, nego tako gledam ga,
A srce - srce sve mi uzdrhtalo
Ko grana kad je vjetrić zanjiše...
Ja ispratim ga gor' na počinak
Po mjesečini. Baš ni jedne riječi
Mi nismo rekli jedno drugome.
Pred vratima tek on se ustavi
I tako milo stade besjediti:
"Oj digni puli duvak, djevojko,
Oj digni duvak - da ti lice vidim!"

SULTANIJA

A ti si puli duvak dignula?
I on je tvoje lice vidio?

HASANAGINICA

I vidio ga i - poljubio!
Od onda ja sam bila agina
I aga moj. Ah, bože, kako sad
Sve slike te ko žive dolaze
Još jače nego prije ikada.

Digne se.

A to me boli - oh Sultanijo!
Ugušit će me lijepe slike te
U ovoj tuzi. Oh da mogu kako
Zaboraviti sve i otić nekuda
U onu tamo goru zelenu.
Iščupat sve da mogu iz srca
Ko ovu granu bosioka. Ah!

Utrgne onu granu bosioka.

Tu granu za nj sam jadna gojila,
A pelinom je meni procvjetala.

Zgnječi granu i baci je.

Ja ničim agu ne smijem dočekati,
Razumiješ, ničim!

SULTANIJA

Da ga moliš majko!

Da ideš pred njeg!

HASANAGINICA

Da se na tle bacim?!

Ne, kćeri moja! ja sam - b e g o v i c a
I taku me je mati uzgojila.
Ja slušam, ko što svaka naša žena
Svog muža sluša - ali se ponizit,
To neka radi kakva Vlahinja
Il kaurkinja! Prije nestat ću.

SULTANIJA

I ostavit nas?!

HASANAGINICA

Poruka je taka!

Ja nemam više djece, ne smijem imat!
Ja nemam više age! Nikog nemam!

Puštenica sam - znaš li ovu riječ -
Što negdje s drugim bila zatečena,
Il nerotkinja njemu valjda sam,
I vi mi niste djeca! - Tuđa ste -
Pak potjero me. Eto taka sam!

SULTANIJA

Al, majko, ne bi l', da se rodu vratiš
Za malo vrijeme?! On će požaliti,
Poručiti će po te. Hoće, hoće!
Namolit ću ga ja. On mene voli.
I reći ću mu sve.

HASANAGINICA

Ja ne znam ništa,
Tek znadem, ako j' presto volit me,
Da meni više živjet ne treba,
Jer čemu živjet bez sevdaha, kćeri,
Bez onoga na zemlji dženeta?!
A sevdah više nema povrate!
I da se vrati: to već sevdah nije.
Nek bude što mu drago! Već sam tupa
I sebi, svima tuđa.

SULTANIJA

Zar i rodu?
I majci, daidži?

HASANAGINICA

Valjda i njima.
Još sinoć sam im poruk poslala
O tuzi mojoj. Od njih glasa nema.
Svi pustili me. Tko da miluje
Puštenicu?!

SULTANIJA

Oh, majko, nemoj tako!
Pa ako svi te ovdje ostave,

Ja neću.

HASANAGINICA

Bona, a što možeš ti?
Uz bábu moraš svoga ostati,
Ta mi smo žene! To je zakon tak!

SULTANIJA

Da kako u svoj povратиš se rod,
Pa budeš tamo dok se bábo smiri -
Pohađala bih ja te, majčice!
A u tom bi i bábo smekšao,
Poručio bi po te...

HASANAGINICA

Samo jednom
Poručio je meni - i to sinoć! -
Nek ne čekam ga. Znaš li što je to?

SULTANIJA

Da odeš!

HASANAGINICA

ustremi se pred nju kao kip i nepomično je gleda mirno i hladno odrezujući sva-
ku riječ:

Ne! Da m r t v a dočekam ga!
Razumiješ: mrtva - sa sevdahom mrtvim!
To hoće on, a i ja to sad hoću,
To čeka on - i dočekat će danas.
Već danas ja sam sve odlučila:
Pre nego dođe on, ja poći ću,
Da od sevdaha mrem, Sultanijo! -
Nek poljubi me m r t v u Hasanaga!

SULTANIJA

gleda je prestrašeno:

O kakve su to strašne riječi, majko,
I kako idu skupa - ne razumijem.

HASANAGINICA

Razumjet ćeš kad danas pade mrak.

Zagleda se kroz sjenicu na zapad i upravi beznadno pogled u onaj tamo kraj.

Već bježi dan i sunce doskoro
Za našu goru zač će. O Sultanijo!
To posljednji je put.

S nepomična i slabim suncem osvijetljena lica odvali se suza.

SULTANIJA

uhvati je za ruku, uznemirena:

Ta nemoj, majko.

O nemoj tako besjediti čudno
Ko nigda dosad. Nigda dosad, majko!
Ja ne znam što ću. Ja ću vikati!
I plakati ću... Zvat ću Husu, slugu,
Da metne me na konja, pa pred bábu
Da idemo, da njemu kažem sve...

Sve uzrujanije:

To nije tako... To se tebi čini...
O majko... nemoj... Smiri se, saberi!
Tvoj glas je čudan i ti dršćeš sva
I oko ti je mrtvo...

HASANAGINICA

jednako ledeno gledajući u zapad sa sladogorkim smiješkom:

Bježi dan

Ko sevdah! Kao ja - Sultanijo!
O bježi, sunce, ja ću za tobom,
Ja više nisam Hasanaginica.
Ja nisam - ja.

SULTANIJA

pane joj pred noge i obujmi je plaćuci:

O majko, moja majko!
Što govoriš to? Što ti je, o majko?!

HASANAGINICA

muklo s jedva čujnim šaptom:

Podilazi me leden, smrtni znoj
A prsa stežu... stežu...

Uhvati se grčevito za grudi.

Muk i tišina neko vrijeme. Jedan čas se ništa ne čuje, već što lišće na stabalju polegava pod večernjim hladom. Najednom zaori zrakom mukao tutanj kónjâ izdaleka.

HASANAGINICA

trgne se oštro, skoči i vrisne:

Evo ga!
Da l' čuješ topot kónja njegovih?

Zaleti se straga na onu visinu kraj bostana i jakim očajnim glasom zaviče:

Ej dobro došo, aga Hasanaga!
U dvoru neću dočekat te tvome,
Ni u svome!

Milan Ogrizović: Hasanaginica

SULTANIJA

doletjela i zgrabila majku za rukav vičući i ona:

Što hoćeš, majko, sad?

HUSEIN

u isti čas doletio odostrag i pridržao Hasanagicu za ruku:

Nemoj, draga hanumo! O!

AHMED

plačući doletio s HUSEINOM i zabušio se materi u krilo:

Majko!

GLAS MEHIN

u isto vrijeme ozgor s kule:

Što je, sejo, našoj miloj majci?

HASANAGINICA

otima se Sultaniji i Huseinu:

Ta, pustite me vrhu najvišem!
Do tančice ću trkom trčat kule,
Vrat lomiti ću kuli niz pendžere,
Nek pogaze me konji njegovi!

SULTANIJA

uhvati je grčevito:

O majko slatka! Nećeš, ne smiješ!

HUSEIN

umolnim i drhtavim glasom:

Nemoj djecu ostavljati, kado!

Viče onima gore u kuli:

Ne dajte joj! Sustavte je putem!

HASANAGINICA

otimajući se s posljednjim naporom:

On živu tu me neće dočekati!

Otme se i pojuri da će prema kuli otraga, ali u isti čas čuje se

GLAS FATE

ozgor s kule:

Vrat' se natrag, mila naša majko!

Nije ovo bábo Hasanaga -

HUSEIN

veselo:

Ha!

HASANAGINICA

zaustavila se i kanda se povratila sebi:

Nije on?!

SULTANIJA

O Alah! Bábo nije!
Već poruk valjda njegov.

HUSEIN

više gore:

Tko je, djeco?

GLAS FATE

ozgor s kule:

Nije ovo babo Hasanaga,
Već daidža, Pintorović-beže!

Svima je odlanulo. Sultanija pogleda veselo Hasanagicu.

HUSEIN

žurno i veselo:

Beg je došo! Ahmede, hajdemo,
Da daidži vrata otvorimo!

Požuri se s malim Ahmedom otraga i otvara kapiju.

SULTANIJA

pristupa veselo majci:

Ah, daidža je! Ne čuješ li, majko?
U dobar čas nam Alah poslao ga,
Da od smrti te spase.

HASANAGINICA

razvedrila se malo; blago i smireno:

Brat moj! Brat moj
O nisu, nisu odnemarili me.
Ta, begovi su oni!

SULTANIJA

ogrli je:

Mati slatka!
Ja kako si nas mogla ostaviti? -
A sad ćeš živjet, sad ćeš ostati nam,
Kad daidža je došo.

HASANAGINICA

Hoću! Hoću!

PRIZOR ČETVRTI

Prijašnji, FATA, MEHO

Uto su s kule doletjeli MEHO i FATA.

FATA

Sultaniji:

Što nô majka poletjela nako,
Da vrat lomi kuli niz pendžere?

MEHO

Što nas htjede, majko, ostaviti?

HASANAGINICA

miluje Mehu i Fatu i ljubi ih u čelo:

Ne majka vas! - Poletjela sam samo
Da izljubim vas, djeco moja!

FATA

Mi smo
Sve gori čuli što si besjedila.

MEHO

A ne znamo ni zašto, majčice!

FATA

O, mi bi tebe putem ustavili!

HASANAGINICA

Oh, cvijeće moje! - Ded, Sultanijo,
Otidi s njima kuli pendžerima.
Pozabavi ih. Gore čekajte,
Dok povratí se bábo! Ja ću sama
Pred daidžu.

Uzima Fatu i Mehu za ruku, te ih predaje Sultaniji.

SULTANIJA

okupila braću:

Pa dobro, hoću, majko!
Ah samo kad si sad nam ostala!
Kad nećeš umrijet...

HASANAGINICA

sa slabim smiješkom:

Neću! - Idi s njima,
A daidžu ćete poslije pozdraviti!

SULTANIJA, FATA i MEHO otiđu u kulu.

PRIZOR PETI

HUSEIN, AHMED, HASANAGINICA, BEG PINTOROVIĆ

HUSEIN je već prije otvorio jedno krilo kapije kroz koje je puknuo svijetao kraj daleke nizine i tamna planina u daljini. ON i AHMED čekali su na kapiji. Evo i dočekali PINTOROVIĆ-BEGA, koji je ušao sa još DVA svoja ČOVJEKA, dva kmeta. PINTOROVIĆ je čovjek od svojih 40 godina; koščata, mirna i odlučna lica s jakim brkom i živim očima. Na glavi mu je visok fes bez turbana; ima lijepu vezenu anteriju koja mu seže za pas iz kojega vire dvije kubure i handžar. Zaogrnut je bio dugačkom crvenom dolamom, no tu je na ulazu dao svojim ljudima koji su međutim ostali ondje na kapiji. Ima crne čakšire sa zlatnim gajtanima.

PINTOROVIĆ

Selam alejć, Huseine starče!

HUSEIN

poklonio se:

Alejć selam, Pintorović-beže!

AHMED

To daidža je, nije bábo!

PINTOROVIĆ

podigao maloga Ahmeda u naramak i poljubio ga:

Jest, daidža je, da te daruje!

Vadi iz čakšira jabuke i naranče, pa mu daje.

AHMED jede jabuke i ostaje s HUSEINOM na onoj tratini. HUSEIN ga podigne katkad do puškarnice na zidu, igra se s njim; nestane zatim OBOJICE za kućom, opet dođu i tako jednako dok Hasanaginica i beg Pintorović razgovaraju sprijeda.

HASANAGINICA

izišla u susret begu Pintoroviću i pala mu u naručaj:

O brate moj, sramote velike,
Gdje šalje me od djece petero!
Što veliš ti, što mati rekla je?

PINTOROVIĆ

podigne je:

A šta bi rekla?! Znamo Hasana,
Od kakova je roda i koljena
I kakova je glasa i poštenja.

HASANAGINICA

A zaplaka li stara mati moja?

PINTOROVIĆ

Mi ne plačemo dok si živa ti,
Nit tebi treba plakat dok je nas.
Van srdnula se maja: "Nije on
Za moju kćerku nikad čovjek bio,
I nije za njeg s mojom voljom pošla!
Zaludio je crni Arapin.
Pa eto što je sa njeg dočekala!
Osedlaj, sine, konje najbolje,
Dovedi je - tu evo dvora joj,
Tu ima biti gdje kad tjera je
Ko robinju!" I ja sam skočio,
Pa kadiji sam odjahao odmah

- I zato amo okasno sam stigo -
Da ilmi haber uzmem, da te vodim.
Nek nisi od njeg protjerana ovdje,
Već odvedena - da sramota nije!
Al što si tako obeznanila se
I dršćeš sva?...

HASANAGINICA

O brate jedini!
Od sinoć sva sam kao umrla,
Ne mogu sebi doći nikako!
U ovo naših šesnaest godina
On nigda meni nije taki bio.

PINTOROVIĆ

Silovit on je otkada ga znadem,
I naprasit i divlji, nenasan!
Kabuliti ga nikad nisam mogo...
To čobanin je što se agovanja
Dočepao na pušci i handžaru,
I u rod nam se smiješo begovski,
Pa sada misli da mu izun je
I s ženom taki biti.

HASANAGINICA

Nemoj, brate!
Pred drugima je možda taki on,
Al prema meni blag je bio uvijek
Ko blago sunce. Ja ga sama znadem.
Izvana samo on se taki kaže.
Al unutra je ko s gusala struna:
Neiskazano eto dobar!

PINTOROVIĆ

Hm!
I zato te je otjerao s dvora!
O moja sele, nema tu dobrote.
To tvoje srce u tebi je dobro
Ko ono mirno gorsko jezero,
Pa u njemu se i on dobar vidi.

Al to je samo slika varava!
Hm, dobar, dobar! O dobroti toj
Već čuli smo mi svašta, svašta - sele!
Al kazat tebi nije bio red.

HASANAGINICA

A šta ste čuli?!

PINTOROVIĆ

Baš onomadne
Govorio mi nešto kadija
Iz Imotskoga.

HASANAGINICA

Koji kadija?

PINTOROVIĆ

Moj pobratim - od Rizvanbegovića,
Uz tamburu što umije pjevati
Ta moraš, sele, njega poznati!
Po danu sudi pravdu ljudima,
A noću pjeva.

HASANAGINICA

Nešto sjećam se.
Pa otkud on što zna?

PINTOROVIĆ

Ta čulo se
Da tebe davno Hasan zameće,
Da po šatoru drži robinje,
A tebe ne smije otjerati s dvora,
Jer čestita si - i zbog djece ne smije -
Pa samo čeka, vele, makar što,
Da nađe kakvi povod -

HASANAGINICA

Da me stjera?!

Ja ne znam ništa, brate, sunca mi!
Do danas o njem posumnjala nisam,
A ti mi veliš cio svijet da zna!

PINTOROVIĆ

Već davno ja sam spremao se amo,
Tek čekao sam samo zgodan čas,
A taj je došo danas. Baš je mudar!
Baš mudro za se povod smislio!
Hm!

HASANAGINICA

jako začuđena:

Kakav povod? Ti ga, brate, znaš?

PINTOROVIĆ

On ne mogo ti, veli, prostiti
Što nisi njemu u bolesti došla
Da privijaš mu rane!

HASANAGINICA

još jače začuđena:

Šta, zar zato?

I to je dakle grijeh mi! Zar sam mogla
Daleko tamo ići u goru
Kroz svijet toliki, nogom gazit stid,
Što muslimki je svakoj svetinja?!
Zar nije naše: biti kod kuće
I čuvat djecu, čuvat ognjište,
Prag kućni? - Zar je poslao po mene?
Zaželio me možda? Nije nikad,
Tu glasnik samo jednom došao
I reko mi da boja više nije,
Da kaurina svlado Hasanaga,

Tek da ga bóla snašla nekakva,
Pa mora ležat! Uza nj da je majka
I sestra mu - Pa što ću još mu i ja?!
Il zašto - zašto ne poruči po me?
Il kako mene može kriviti?!

PINTOROVIĆ

On nema tebe s česa kriviti,
To znadem i ja, maja, znamo svi,
To znade svijet i svatko tko te pozna.
Ti ne trebaš se ništa pričati,
Već on je makar štogod tražio
I nešto samo tako smislio
Da potjera te.

HASANAGINICA

Da, da! "Samo tako"..
O, to sam i ja sama slutila,
Da mene aga više ne voli,
Da nije više što je negda bio -
A istom danas svanulo mi sasvim...
O dane od svih meni najcrnji!
Da smrtni si mi, ne bi gori bio!

PINTOROVIĆ

Šta tebi treba jadicovat sada!
Ta za to Hasan haje i ne haje.
Znam, teško ti je - ali opet nemoj
Sad zbog njega se poništavati.
I da bi zbog kog, ne bih žalio!

HASANAGINICA

kao da ga ni čula nije:

Vi svi ste znali, svi ste davno znali!
Ja ništa, ništa.

PINTOROVIĆ

Sav to znade svijet,
Da otkada je prizdravio aga,
Uza nj je svita mladih robinja
I Čerkeskinja, pa i Vlahinja.
Tu, vele, cijelu noću igraju
I viju ples. Šta njega za te briga
Il za djecu?

HASANAGINICA

Ja ništa nisam znala.
Pa neka vodi sobom robinjice,
Nek nađe sebi makar inoću!
Al zašto mene da osramoti?!
Zar tako samo majka tjera se?
Zar tako samo žena tjera se?
- O brate, brate, ja sam nesretna!
To Alah zna što vidi u srce.

Rukama ga uhvati za ramena i prisloni mu glavu na grudi.

Oh, ja ću sebe prije skončati
Neg tu sramotu kad preživjeti.

PINTOROVIĆ

Ne, to baš ne smiješ! Zato došo sam.
Znaš što je majka još poručila?

Naglasuje svaku riječ:

Nek sjetiš se da begovica jesi.
Ne doliči ti dakle tužiti!
Pa da ti srce krvari još jače,
I da on nije taki ko što kažu,
Ti ne smiješ se poniziti nikako.
Već ostati kruta, ostati ponosna!
Kad tjera te, tad ne smiješ, sestro, ti
Pred njime kazati svoje nesreće.
Ne zasluži on toga.

HASANAGINICA

Teško li je
Sve to najednom, držat istinom,
Dok mislim da je samo ružni san...
- Pa zar da s tobom sada kući krećem?
Da bježimo dok ga aga nije stigo?
Što veliš mi, što svjetuješ me, brate?
Ja sve ću radit što mi veliš ti,
I svoje više volje nemam, ne!
U meni, brate, sve je umrlo.
Ta kad su tvoji konji hrupili,
Ja mislila sam jadna da je on
I letjela sam da se skončam sama,
Niz pendžer kuli.

PINTOROVIĆ

Luda ženska glavo!
A s tim bi njemu baš ugodila.
Ne, sele, tako! Čuj što velim ti:

odlučno i odmjereno:

Tu evo vidiš, kako stojimo,
Mi čekat ćemo njega.

HASANAGINICA

Hasanagu?
Što kaniš? Valjda njega moliti,
I pitati ga zašto tjera me,
Pa pobiti se s njim?! O brate moj,
Ja neću vaše krvi zbog mene,
Ta radije bih svoju prolila...

PINTOROVIĆ

Ah, mani krv i take besjede
I nemoj drhtat kao ptiče ludo,
Što udarilo o pendžere glavom!
Na žensku nemoj smrti slutiti
Kad još ćeš živjet i mladovat mlada

HASANAGINICA

Ah, život, mladost!

PINTOROVIĆ

Samo mirno, sestrol!
Na miru lijepo podivanimo se!
Još prije mraka stignuti će Hasan,
Jer ja sam poljem tamo u daljini
Već njegovu četvu putem ugledao.
Tu mirno ćeš ga dočekati sa mnom.
Nit molit ćemo, nit ga pitati,
Već svoje ćemo pravo tražiti.

HASANAGINICA

A kakvo pravo? Šta ja imam tražit?
Šta l' pitati ga? Zar da to nam kaže
Poručio mi ono zašto je...

PINTOROVIĆ

Ne, ni to njega neću pitati,
Nit brige nas za njegovu poruku.
Neg ilmi haber mora dati nam,
Gle ovdje kako knjige kazuju.

Maša se u džepu svione i vadi "knjigu oprošćenja":

Već reko sam ti da u kadije
Ja za te digoh ilmi haber tvoj,
Da uzimljem sad potpuno vjenčanje.
Al i on mora dati ilmi haber.
Ti djevojka si sada, znadeš li?
Sav miraz što si njemu donijela,
To sve on mora na srijedu tu pred nas!
Sve sanduke i -

HASANAGINICA

Što mi je za miraz!

PINTOROVIĆ

Pred svijetom tako nek se zakon vrši
Zbog nas i našeg roda! Nek se znade
Da nisi njemu bila sluškinja,
Da samo tako tjera te od dvora.
To s njime ćemo obračunati.

HASANAGINICA

Ja trnem sva. Tu dobra biti neće.
Jer ako dođe ljut -

PINTOROVIĆ

Nek jednu riječ
On reče tebi, il te uvrijedi,
Il našem rodu makar samo što -

Udara se po kuburama o pojasu.

Ja s crnom ću ga sastaviti zemljom.
On ne smije vidjet da smo poništeni.
Ne: ni ja, ni ti! Sa visoka, sele,
Mi s njime ćemo ovdje besjediti
I čekati ga kao - begovi.
Stog spremaj mi se - odjeni se lijepo!
Nek vidi da si za put gotova.
Ti pripni peču, feredžu obuci!
Kad s agom ovdje račun učinimo,
Da na konjica tebe sjedam svoga!

HASANAGINICA

pljesne dlanom o dlan kao znak sluškinjama:

Sve radit ću što ti mi rečeš, brate!

Sluškinjama, koje su uto već slijeva došle:

Donesite amo svečane haljine,
Sve nakiće i đerdan.

Sluškinje odu lijevo u dvor.

PINTOROVIĆ

Tako, tako!

Ko gospojica da mi budeš, sele!

Sve: jedno tijelo, a troje odijelo!

Sluškinje donesu feredžu, jagluk, a osim toga u kutijama đerdane, menduše, nizove dukata i dr. Sve to Hasanaginica meće na se, a sluškinje joj pomažu; jedna joj sluškinja daje malo ogledalo, u koje se ogledava kad se kiti.

I jedne uši, a troje menduše!
I jedno grlo, četiri đerdana!
Da sineš mi ko sunce žarano,
Pa nek se ljuti aga Hasanaga!

HASANAGINICA

oblačeći se - prema sluškinjama:

I malo ono u bešici čedo
Donesite nek bábu pozdravi!

Sluškinje opet odu u dvor.

HASANAGINICA

O moja djeco! - Za njih mi je teško.

PINTOROVIĆ

Zar od zla oca mogu valjat djeca?!
Po zakonu ga idu. Nek mu budu!
Kad nije on ko otac mislio
Da ostat će bez majke, - nemoj ni ti!
Ti nemaj ništa s takim čovjekom!
Jer sad si naša, ko što si i bila -
Dok -

popostane malo:

Milan Ogrizović: Hasanaginica

ne nađe se za te... čovjek bolji...

HASANAGINICA

O nemoj, brate, toga spominjati!

Sagne se prema bešici i djetetu što su ga iznijele sluškinje:

Gle suzu moju tu u bešici!
Još spava gondže. Spavaj "begoviću!"
Ta za te bolje da si zaspao!
O da mi njega bar je ponijeti
U našu kuću kao utjehu
Za ono što mi oteo je aga.

Nadvila se nad bešiku i tiho se zajecala. Stanka. U daljini se opet začuje mukli tutanj konja i žamor. Poslije zatrubi i rog, a što bliže, mogu se zamijetiti i glazbila. HASANAGINICA se prene, pogleda brata i tiho a resko kao u nekoj viziji proiznese.

HASANAGINICA

To on je sada!

GLAS SULTANIJE

s kule:

Majko, eto bábe!

AHMED

otraga na tratini:

Bábo! Bábo!

Huseinu:

Kapiju otvori!

HUSEIN se trgnuo, skočio i poletio s Ahmedom u kuću, valjda po sluge, da otvore oba krila na kapiji.

Milan Ogrizović: Hasanaginica

PRIZOR ŠESTI

HASANAGINICA, PINTOROVIĆ. Poslije SULTANIJA, FATA, MEHO

HASANAGINICA

digla se i pošla prema Pintoroviću desno:

Ja sva se, brate, tebi predajem!
Što ti mi i on učinite, ja ću
Ko nijema - kao mrtva slušati. -
Tek jednom ću mu jošte u oči
Zaviriti, da vidim zadnji put:
Je l' zbilja taki meni Hasanaga,
Il sve je samo pusta obmana?!

PINTOROVIĆ

Ti još se nadaš!

S kule su sišli SULTANIJA, FATA i MEHO.

SULTANIJA

još kod ulaza u kulu:

Majko, evo nas!

pošla prema Pintorović-begu:

O da si zdravo, daidža nam dragi!

SULTANIJA i FATA i MEHO ljube Pintorović-bega u ruku, a ON njih u čelo.

PINTOROVIĆ

Zdravo, djeco!

MEHO

Pogledaj nas, daidža!

FATA

pokazuje na cvijeće po sebi:

Vako ćemo bábu dočekati.
I ti ćeš pred bábu s nama, je li?

PINTOROVIĆ

Ne, djeco, ja ću tu ga dočekati.

FATA

majci:

Neće na te srdit biti babo,
Kad ga s cvijećem dočekamo, majko!

HASANAGINICA

Oj hod'te, djeco, na kapiju sada!
Sultanijo, povedi sve ih redom!

više kao za se:

I bez mene vi dočekajte bábu!

PINTOROVIĆ

Nek samo idu djeca pred njega!
Jer još bi mogo mrki Hasan reći
Da djecu si mu od njeg odmetnula.

Djeca su - FATA i MEHO - već otrčala prema kapiji što su je uto otvorili HUSO i SLUGE; otvorili su oba krila, tako da je sad osvanuo potpun vidik na pustu i daleku poljanu, te na velike, tamnomodre planine u daljini. Prvi se sijerci sutona spuštaju. SLUGE, HUSEIN, FATA, MEHO i AHMED izišli su na kapiju van, te se pravo već i ne vide.

SULTANIJA

zaostala malko, pa se privila uz Hasanaginicu na kratku riječ:

A jesi l' mi se što smirila, majo?
Je l' daidža te utješio štogod?

HASANAGINICA

milo i tužno:

Ta, jesam, jesam - Sultanijo moja!
Sve nek se zbude kako Alah hoće!
Ja čekam.

PINTOROVIĆ

Ništa! Sve će dobro biti!

SULTANIJA

miluje majku po ruci:

O majko moja!

odlazeći:

Teško bábi idem!

Otiđe otraga na kapiju i ogledava se za majkom.

PRIZOR SEDMI

HASANAGINICA, PINTOROVIĆ

HASANAGINICA

pogledavajući za Sultanijom i djecom na kapiji, duboko zamišljena:

O kako ću ih, brate, ostaviti?

PINTOROVIĆ

Sve mora čovjek zbog sebe učinit.
Kad jednom u to već smo ugazili,
Na pola puta ostati nam nije.
Otresi sveg se! Ponosna mi budi!
Sramotit nemoj roda begovskoga!
U pravu si - to priznat tebi mora!
Pred ljudma svima reci sve što znaš,
I ne boj ga se!

HASANAGINICA

Samo da ga vidim!
Iz oka ću mu poznat što mi misli.

PINTOROVIĆ

To znaj da onaj život prošo je
Što s njime si i s djecom tu provela.
Tu ja sam brat ti, a na domu mati.
Mi tebe ćemo dalje štititi,
Pa bude l' sreće - udat ćemo tebe.

HASANAGINICA

O brate mili, što to govoriš!
Ne rekoh li ti da mi o tom nigda
Ne spomeneš ni jednu riječ.

PINTOROVIĆ

Da, udat!

Uprkos njemu! Neka znade svijet
Da rod naš nije nikome naodmet.
Ti djevojka ćeš biti nanovo,
Pa uzet možeš koga tebi drago.
Nek ne misli da zatro ti je sreću!

HASANAGINICA

Aj tako tebe ne želila, brate,
Ti nemoj mene davat ni za koga,
Jer prepuklo bi jedno srce moje
Za djecom mojom, mojom siročadi.

PINTOROVIĆ

To vidjet ćemo. Bit ćeš druga i ti
Kad vidiš da on nije onaj isti.

GLAZBA se izvana sve to jače čuje.

Sa svirkom ide i talambasima,
Ko svatove da bijeloj kuli vodi!
Baš drago mi je što ga čekamo,
Da prisjedne mu doček i veselje.

HASANAGINICA

O neće dobro biti!

Sklone se k Pintoroviću.

PINTOROVIĆ

Miruj samo!

PINTOROVIĆ i HASANAGINICA stanu više nadesno prema sjenici, i to HASANAGINICA većma desno i ponešto kao sakrivena.

PRIZOR OSMI

HASANAGINICA, PINTOROVIĆ, SULTANIJA, FATA, MEHO, AHMED, HASANAGA,
UMIHANA, VLAHINJA robinjica, ROBOVI, KMETOVI, IGRAČICE, IGRAČI, ASKERI,
SLUŠKINJE, SLUGE

Iz kuće su već prije izišli i poredali se do kapije SLUGE i SLUŠKINJE, koje su stale nijemo i pri-
gnule glavu na poklon. Svirka je izvana sve jača, čuje se i po koji prasak samokresa, a onda žamor
i potcikivanje, te rzanje konja. Na kapiju je ušlo nekoliko ASKERA i KMETOVA s dugim puš-
kama, pa su se SVI postavili u onaj red gdje su sluge i sluškinje. Onda su ušli IGRAČI i IGRA-
ČICE s tamburama, kitarama, cimbalima, kastanjetama i talambasima; ONI se namjeste zdesna i
završe svirku došavši na mjesto. Među njima su ROBINJICE i robinjica VLAHINJA. Kapija je
jedno vrijeme prazna, a onda se na njoj pojavi HASANAGA, mati mu UMIHANA, SULTANI-
JA, FATA, MEHO, AHMED, pa malo zastanu. HASANAGA je krupan visok čovjek, crna brka
i brade, a i u licu je crnomanjast; bit će mu blizu pedeset godina. Na glavi mu je šaren turban, a
čakšire su mu crvene i po njima su gajtani zlatom i srebrom izvezeni; kićena anterija seže mu u
crven pojas, za kojim je handžar, dvije kubure i dvije puške male; preko toga je pao fermen od crne
čohe, a i on je zlatom izvezen; ruke su mu pune burma i prstenja. Mati mu UMIHANA stara je i
jetka starica od neko sedamdeset godina, ali još jaka i koščata; na njoj su šarene dimije i crna ante-
rija, a na sijedoj glavi jemenija.

HASANAGA

prema Sultaniji i Fatimi davajući im male fesove:

Baš ste mi se izrasle, djevojke!
Od babajka milošte vam evo!

Prema Mehi i Ahmedu davajući im male fesove:

A to vama, sokolovi moji!
Kad se bábo s drugog boja vrati,
Donijet će vam nože pozlaćene.

Pošao je lagano s MAJKOM i s DJECOM naprijed između onih redova sluškinja, sluga, askera,
plesaćica, robinja itd. Slijeva mu UKUĆANI kliču: "Dobro došo, naš čestiti aga!" a zdesna
NJEGOVI LJUDI: "Alah neka živi Hasanagu!" Uto su se otraga javili i opet VOJNICI, koji vode
sobom svezano ROBLJE.

HASANAGA

uzvraća pozdrave i poklone:

Zdravo, dvori, zdravo svi na dvoru!

Pošao je još dalje naprijed, spazio je Hasanaginicu i Pintorovića, ali se pretvara kao da ih ne vidi!

Je l' mi uzgor prebijela kula?
Je l' mi živa moja vjerna ljuba,
Ili se je māmom pomámila?
Ruke l' krili da me s konja snimi,
Usta l' skuplja da mi ruku ljubi,
Da je sjedam na mekano krilo?

Sred najvećega muka popošao je desno i tobože kao iznenađen zaustavio se.

Gle tu stranih ljudi nam u goste!
Selam alejć, Pintorović-beže!

PINTOROVIĆ

Alejć selam, ago Hasanago!

HASANAGA

Koja li te sreća nanijela,
Te si junak mome dvoru pao?!

PINTOROVIĆ

Jali sreća, jali je nesreća!
Došao sam da ti ljubvu vodim;
Tebi ljubvu, a meni sestricu.
Ta dosti je na tvom dvoru bila,
Malo vrijeme; šesnaest godinica!

HASANAGA

Pa mogli ste već kod kuće biti!
Kasno vam je u noć putovati!

PINTOROVIĆ

Eh, na doček ostali smo tebi!
Kad je svirke, nek je i rodbine!
A ni put nam baš daleko nije.
Brzi jesu konji sokolovi,
Do jacije stići ćemo dvoru!

HASANAGA

Bre aferim, Pintorović beže!
Pa ćemo se proveštit lijepo.
Evo ima gusli i tambura,
I djevojki, robinjica mladih,
Ima pusta kaurskoga plijena!

PINTOROVIĆ

Nije nama do veselja tvoga,
Već do muškog razgovora s tobom
I junačkog - ako junak jesi.

UMIHANA

To je osto brat uz sestru, sine,
Ne bi li te obrukali ovdje
Što si stjero taku ljubu s dvora!

PINTOROVIĆ

Nije tako, Hasanova majko!

UMIHANA

jetko:

Hoće da te pitaju računa!

HASANAGA

Nije aga da račune daje.

PINTOROVIĆ

Neću ti ih ni tražiti, more!

HASANAGA

Ni ti, ni tko drugi!

HASANAGINICA

istupila i osovila se ponosno:

Ja ih tražim!

UMIHANA

Gledaj, gledaj!

HASANAGA

Nikog tu ne poznam.

HASANAGINICA

Tako li se tjera ljuba s praga?
Tako l' majka od petero djece?

UMIHANA

Što tu višeš pred tolikim svijetom?
Je l' to pravoj muslimki doliči?
Svi da čuju, svi da tu saznadu
O sramoti i kućnome jadu,
A mogla si već nestati otud!
Druga ženska od adeta starog
Odavna bi u zemlju propala
Od sramote...

PINTOROVIĆ

Kakove sramote?!

HASANAGINICA

Nema ovdje na meni sramote!
Poruku su aginu svi čuli,
Da ne čekam u dvoru ga žena;
Sad nek čuju na kom je sramota,
Pa nek znadu i zašto me tjera!
Da ja nisam sa zla puštenica,
Što pred dvorom čador će razapet
- Kada svome rodu povrati se -
Pa svraćati znano i neznano,
Pa ljubiti i staro i mlado!
Ko da me je rodila Vlahinja!
A mene je rodila hanuma
U biseru i u dukatima.
Neka čuju njegovi junaci
I robinje, sva nek družba čuje
Zašto me je s dvora protjerao.
Jal' sam drugog koga zavoljela?
Jal' sam možda pusta nerotkinja.
I tu djecu rodila mu druga?
To nek kaže aga Hasanaga!

UMIHANA

Gle, kako je na jeziku žena!
Da si tako i na djelu, draga,
Ne bi toga bila dočekala!
Gdje li dosad, mudrica, si bila
Dok sam s kćerju agi rane prala
I s ljutom ih travom previjala?

HASANAGINICA

Ja sam bila u njegovoj kuli,
Čuvala mu kuću i kućište,
Pazila mu djecu i ognjište.
Zar sam mogla od stida u goru
I raditi što nam zakon brani?
Il hećime da mu svijetom tražim?
Ta niste li vas dvije dosta bile
Da mu rane ljute povijate
I s lažima da ih privijate!

UMIHANA

planula:

Šta, s lažima?

HASANAGINICA

sve u većem jaru, dok se upravo ne zagrcu od bijesa:

Oblagali ste me!

Vi ste mene ocrnili agi,
Olajali...

UMIHANA

Gledaj guje ljute!

Nasrne da će rukom udariti Hasanagicu.

PINTOROVIĆ

zaštiti Hasanagicu, a drugom da će oturiti Umihanu:

K sebi, ženo!

Uto se već podigli otraga askeri te trgnuli mačeve.

SULTANIJA

vrisne:

Bože!

FATA

u isti čas:

Jao!

MEHO

u isti čas:

Jao!

AHMED

potrča majci uplašen od askera:

Majo, majo!

HASANAGA

Umihani:

Smiri mi se, mati!

askerima:

U kraj momci, ne mašajte mača!
Tko je ovdje kuli gospodarom?! -
Ja ću kazat što je i kako je!
Eto svijeta, eto ljudi redom:
Svi nek čuju i svi neka sude!

Hasanaginici:

Nije tebe oblagao niko,
Nit bi za to iko otjero te.
Jest kadikad uzdahnula mati:
"Što to nema aginice tvoje,
Da u nesnu tebe razgovori,
Ne bi li ti ranam bolje bilo!"
U srcu sam i ja tad uzdahno,
Al pred njom pokazivo nisam,
Ni pred kime. Mirio sam majku:
"Nemoj, mati! Gdje će ona doći
Od dječice u goru zelenu?!
Ta ne more..."

UMIHANA

Istina je živa!
Drugog više ne bilo divana.

HASANAGA

Tako ja sam branio te, ljubio.
Al u srcu nešto govorilo:
"Morda dođe tvoja aginica:
Ili danas kada noćca pane,
Ili sutra kad zorica svane."
Prevrtah se po ležaju bolan,
Nisu rane pusta od handžara,
Već su rane što ih daju misli,
Od kojih se zaspati ne može!
Ja od misli na tebe ne spavah...
Kako li sam poželio tebe!

Pristupa joj bliže i tiše.

Samo na čas da ti oči vidim!
Samo na čas da te sebi vinem!
Da si došla -

Primakne joj se sasvim blizu.

Oh za onih noći
Kad na pustom ležaju sam ležo,
Kad je šuma disala tišinom
- Samo asker na straži se čuo! -
Kad su zvijezde titrale u noći,
Onda sam te poželio, ljubio!
Za tobom sam bolan uzdisao,
Da ćeš noćnim povjetarcem doći...

Odmakne se od nje, otresito:

Al ne dóđe - srca kamenoga!

HASANAGINICA

prema Pintoroviću:

Kamenoga! - Brate, što mi veli!

PINTOROVIĆ

pridrži Hasanaginicu:

Zar je bio milovanja željan
Kraj tolikih robinjica svojih!

HASANAGA

nije čuo Pintorovića, već kao zamišljen prikućio se opet Hasanaginici:

Da si išto voljela me, ljubo,
Ti bi čula uzdah moj s daljine
I po njem bi bila meni došla!
Da si jednom - jednom da si došla!
Ili na putu da si sad u susret
Izišla mi... Na kapiju! Ovdje!
Nisi htjela da mi dođeš, ljubo!
Ponosna si - kamena si srca!

HASANAGINICA

Glasnika si imao poizbor,
Pa da j' samo jedan došo...

HASANAGA

odmakne se:

Ne, ne!
Po sevdah se poslati ne može,
Sam on dođe, kada hoće, ljubo!
Al sevdaha više onog nema,
To je ono, moja razbludnice!
To je ono što međ nama nije.
Da si samo ma i h t j e l a doći,

Ja bih znao, ja bih osjetio.
Ne bih čeko, a ne dočekao te!

HASANAGINICA

O da ni ja ne dočekah tebe!
Baš ni tebe, ni habera tvoga:
"Ne čekaj me u bijelu dvoru,
Ni u dvoru, ni u rodu mome!"
To li sam ti zaslužila, aga!
Zar se tako poručuje ženi?
Zar se majci tako poručuje?

UMIHANA

Znade aga što je poručio!

HASANAGA

smije se iza svega glasa, u nekoj prisiljenoj objesti hoda naokolo ističući sve jače
rug:

Ljubo moja, tri žalosti moje!
Što sam mogo poručiti tebi?
Zar onako kako pjesma pjeva:
Da te bace u vodu studenu,
Ljubo moja, odviše si lijepa,
Ribe bi ti nagrdile lice,
Dosti sam ga naljubio kleta!
Da te sijeku po bijelu vratu,
Dosta sam ga pusta nagriskao!
Da te bace kuli niz pendžere -

HASANAGINICA

poražena njegovim rugom, drhtavim glasom:

To sam sama htjela, Hasanago!
Na glas crni iz tvoga šatora...

zaplače.

HASANAGA

još uvijek porugljivo:

Zbilja, zbilja!

PINTOROVIĆ

Hasanaginici krepko:

Gore glavu, sele.

HASANAGINICA

u suzama:

Alah znade da mi činiš krivo
I da tebi ja sam ona ista
Što sam bila kad sam pošla za te.

HASANAGA

uvijek jednako:

Ista, ista!

UMIHANA

Sad je lako reći!

HASANAGA

došao do kolijevke, pogledao na dijete, uozbiljio se kao da mu licem prešla nena-
dana, mračna bol, prišao Hasanaginici:

Znaš li, ljubo: od posljednjeg čeda,
Od ovoga u bešici "bega",
Ti za mene ni pogleda nemaš.
Ti za mene više srca nemaš,
Svako dijete što je više raslo,
Sve si više njega milovala!

HASANAGINICA

Šta bi drugo mogla mati djeci!
To su dakle moji grijesi bili!

Pao je mrak. Osobito ovdje sprijeda pod stabljem slabo se vidi. Otraga je iz tmastih oblaka isplovio tužan mjesječev srp, pa baca slabo, tajanstveno svjetlo. JEDNA ROBINJICA vrlo tiho prebire u kitaru.

PINTOROVIĆ

Šta se pričaš, sestro, zar ne vidiš
Da to na te svoje grijehe meće!
Pogledaj mu samo robinjice!

Hasanagi:

Je l' to sevdah, je li to poštenje,
Što robinje kuli vodiš!

HASANAGA

Beže!

Ja dovodim koga j' meni drago.
Od objesti vodio ih nisam,
Već od ljuta jada i čemera.

PINTOROVIĆ

porugljivo:

Ala pusta jada i čemera!

HASANAGA

prečuo je rug Pintorovićev, te onako zamišljen primakao se Hasanaginici i prvi put joj pogleda dugo u oči, tiho:

Ne bih, ne bih - samo da si j e d n o m ...

HASANAGINICA

uzvraća dugi pogled Hasanagi, nježno:

Šta, zar zbilja zaželi me, aga,
Mene i mog milovanja...

Otkrije mu lice.

HASANAGA

uzeo je Hasanaginicu za ruku pokrivši joj opet lice, povukao je sasvim naprijed i nekim posve drugim no dosad, kao preobraženim glasom:

Ne, ne!

Nije, ljubo, pusto milovanje.
Nešto drugo, nešto... više... više!
Od dženeta i od onog svijeta,
Gdje mi nisi žena nego druga.

Zanio se.

Pred šator su iznijeli me jednom
O ponoći. Ja sam tako ležo
I u zvijezde gledao sam gore.
Ne znam da l' sam sanjao ili gledo,
Sav mi se je ko raskrio dženet.
Mislilo sam da sam umro, ljubo,
Pa da s tobom idem perivojem
Prorokovim... Šaptao sam u noć:
"Ne čekaj me u bijelu dvoru,
Već u vrtu tamo Prorokovu".
Preno sam se. Tebe nema, ljubo!
A baš tad si morala mi doći:
Prekrivena tako kao sada.
Nisi došla! Po tome sam znao
Da ti moja nisi.

HASANAGINICA

Pa zar zato
Potjera me s dvora i od djece!

UMIHANA

sluškinjama i slugama:

Donesite baklje i fenjere!

HASANAGA

Ja te, ljubo, potjerao nisam,
Ja sam tebi poručio samo,
Bez sevdaha da me ne dočekaš,
Bez ovakvog kakva ja ti nosim,
Što mi Alah u bolesti mojoj
Kazao ga po zvijezdama svojim.
Taj je sevdah tebe protjerao!

HASANAGINICA

Ja to ništa ne znam, ne razumijem...
Nit bi itko tu razumio te!

SLUŠKINJE su donijele fenjere, a SLUGE baklje, te se porazmjestili po čitavoj avliji tako da su svi osvanuli u jakom crvenom svjetlu. MEHO i AHMED idu slugama, uzimlju im baklje, pa se igraju s njima.

HASANAGA

prijegorno i glasno, odmaknuvši se od Hasanaginice:

Ti bi mene razumjela, ljubo,
Da si samo malo ganula se,
Da si pošla u susret mi sada,
Makar samo do kapije ove!

Zgrči pest i pohrli naglo do Hasanaginice:

Il da barem s a d a , s a d a ...

PINTORVIĆ

gromko:

Milan Ogrizović: Hasanaginica

Ha, ha!
Il da sad na koljena ti pane
Begovica a pred robinjama!

UMIHANA

To bi žena pred čovjekom svojim!

HASANAGA

planuo i odskočio daleko nalijevo:

Ne draži me, Pintorović beže,
Jer tako mi dina i imana...

Poteže za kuburu i izvadi je.

HASANAGINICA

stala pred Pintorović-bega naprama Hasanagi i razgalila grudi:

Ovdje smjeri!

SULTANIJA

pritrčala Hasanaginici:

Majko!

FATA

isto tako:

Majko!

MEHO i AHMED dotrčali su majci u dječjem vrisku.

PINTOROVIĆ

trgne Hasanaginicu za ruku i odrine je na stranu.

Sestro!

Tako li te naučila mati?!
I ovdje je zrna zloudarna.

Potegao je kuburu iza pojasa i uperio prema Hasanagi.

Udri, Haso, nek se pripovijeda
Kako smo se za djevojku bili
- Ti za ženu, a ja za sestricu!
Na megdanu junačkom. Opali!
Tvojoj vatri evo odgovora!

UMIHANA

skočila između Hasanage i Pintorović-bega:

Tu na kuli nećete se biti,
Već eno je kapija onamo,
Tko kud smjera, neka i odlazi!
Ne treba se biti ni za koga.

HASANAGA

Pravo, mati! Nemam ni za koga!

Sprema kuburu za pas, u rugu:

Za djevojku! Ha, ha! Za djevojku!
Nisam za nju trgo pušku, beže,
Nit bi zbog nje krvcu ti prolio,
I oteo na megdanu s tobom.
Djevojka je tebi odvoljela,
Pa vodi je. Gubite se s kule!

PINTOROVIĆ

spremio kuburu:

Ići ćemo, al, Hasane, prije
Valja da nam ilmi haber dadeš
I da miraz potpuni joj vratiš
Po zakonu i adetu starom.
Ona nije crna robinjica,
Nit je bila na sramotu kuli,
Da je goniš kako j' tebi drago.
Djevojka je.

HASANAGA

izvadio iz čakšira ključe i daje mirno slugama:

Evo ključ! Nos'te!
Sve što hoće! Sav joj miraz vraćam
I sve blago što ga je donijela.
Sve nek nosi! Hairli joj bilo!
Dosle moja, a odsele nije!

HASANAGINICA

pristupila Hasanagi:

Jesi l' ti to oni od čas prvo?

HASANAGA

mirno:

Jesam, ljubo, otkad vidim da si
Ti onaka kaku mislio sam
I kaku sam potjerao s dvora.

HASANAGINICA

Kajat ćeš se, ago Hasanago!

PINTOROVIĆ

A šta tu će mudrovati dalje!
Spremimo se, sestro, da idemo!

HASANAGA

Idite mi s mojega veselja,
Jer u doček moj i ne spadate.

SLUGE iznose sanduke iz kuće prema kapiji, gdje ih dočekuju KMETOVI Pin-
torović-bega.

Eto idu njezini sanduci.
Sve nek nosi! Sve nek odlazi joj!
Nek iza nje ništa ne ostane!
Djevojka je, neka se udaje!

PINTOROVIĆ

I hoće se kada bude htjela!
Neće proći ni nedjelja dana,
Prošiti će kadu sa svih strana.
Naći će se mladoženja za nju!

HASANAGA

To je valjda veće isprošena,
I zato se šepirite tude!

UMIHANA

Zato! Zato!

HASANAGINICA

Aga!

HASANAGA

To ste prije
Dogovorno... Ha, sad znadem zašto
Brat je sestru naustio na me,
To ste dakle pripravljali meni?!
Neka, neka! Pamtit ćete, bezi,
Kog ste danas razjarili na se.
Isprošenu dakle veće ljubu
Odvodite?!

HASANAGINICA

još jače vrisne:

Aga!

UMIHANA

Istina je!

PINTOROVIĆ

Nek vas dalje nije za to briga!

HASANAGA

Ljutito jednome slugi:

Momče, ded požuri ilmi haber!
Nek s' udaje, od mene joj prosto
Ko i meni od nje.

Robinjicama:

Je li tako,
Čerkeskinjo robinjice mlada?
Il ti tamo, laka Vlahinjice!
Poskočite, poigrajte malo!
Prije no mi dobri gosti odu.
Hej, udrite gusle i tambure!

PINTOROVIĆ

svojim kmetovima:

Sedlajte nam konje da idemo!

HASANAGA

Ta pričekaj pjesmu na veselje!

PINTOROVIĆ

Ja još samo ilmi haber čekam.

Okrene se prema Hasanaginici i popođu oboje tamo desno prema sjenici ne slušajući pjesme.
GLAZBA je udarila. IGRAČICE se okupile.

VLAHINJICA

kad je glazba malo tiša, govori objesno:

Ali-beg se s ljubom zavadio
Prvu noćcu na meku dušek.

HASANAGA

Ta ti valja, crna Vlahinjice!

ROBINJICE

kad je glazba jača, pjevaju pripjev:

Daj ruku, daj!
Ručicu mi daj, daj, daj!
Srdašce mi daj!

VLAHINJICA

Da je za što, ne bih ni žalila,
Neg za jednu vezenu mahramu!

HASANAGA

Bre aferim - "Vezenu mahramu"!

ROBINJICE

kao gore:

Daj ruku, daj!
Ručicu mi daj, daj, daj!
Srdašce mi daj!

VLAHINJICA

Ljuba veli: "Cura ti je dala!"
Ali-beg se ljubi zaklinjaše;
"Nije cura, života mi moga!
Nije cura - neg moja sestrica!"

HASANAGA

Baš ti valja pjesma, Vlahinjice!

Uto je donio SLUGA iz kuće ilmi haber i dao ga HASANAGI, koji u taj čas mahne rukom glazbi da stane, a on polazi k Pintoroviću i daje mu ilmi haber.

Evo tebi ilmi haber, beže!
Nit vas poznam, nit za vaske znadem.

HASANAGINICA

prišla Hasanagi, pridušeno:

To posljednja besjeda je tvoja?!

HASANAGA

Posljednja je.

HASANAGINICA

Aga!

HASANAGA

Posljednja je.

PINTOROVIĆ

prišao je Hasanaginici:

Što još čekaš, sestro? Gotovo je!

Podere onaj ilmi haber i baci ga pred Hasanagu.

Eto ti ga!

HASANAGA

Aj, aj! Već ste drugi
Podigli vi ilmi haber!

PINTOROVIĆ

Jesmo.
Nećeš naske sramotiti ovdje!

Polazeći otraga:

Otić ćemo kao sa svatova!

Okrenuvši se prema Hasanaginici:

Hajde, sestro!

HASANAGINICA

sva je kao izgubljena; dršće, hoda amo-tamo, pogledava djecu i kulu, potištena
jako:

Čas još čekaj, brate,
Da sa djecom... ristanem se... jedna!
S djecom, s kulom... i sa svime ovdje...

UMIHANA

istupila pred Hasanaginicu:

Jeste adet da se ruka ljubi
Gospodaru -

PINTOROVIĆ

Nije joj gospodar.
Ja sam brat joj - i gospodar odsad!

UMIHANA

Jeste adet da se ruka ljubi
Staroj majci -

PINTOROVIĆ

Ima ona maju:
Jedva čeka svoju jedinicu.
Tu su samo djeca joj na dvoru,
A ni djeca kada domu dođe.

HASANAGINICA

raskrilila je ruke i zaokružila pogledom po dvoru i kuli:

Zbogom moji negda bijeli dvori,
Zbogom gdje sam mladovala,
Gdje sam bila ljuba agi,
Gdje sam bila majka djeci!
Zbogom, zbogom!

Sva skršena ide Sultaniji.

Sultanijo, o kćeri, suzo moja!
Oj zbogom mila! Ti - ti znadeš sve,
Ti nećeš kleti svoje majke, ne!

Sa suzama je ljubi u lice i u čelo.

SULTANIJA

tiho i neiskazano tužno:

O majko moja! Zbogom ostaj mi!
Tko da te kune?! - Halal tebi, majko

HASANAGINICA

pristupila Fati i Mehi:

Oj Fatimo, oj Meho, cvijeće moje!
Vi pjesme moje, tihan razgovore!
Ko pjesme ste mi tu na dvoru bili.

Ljubi ih u lice i u čelo, a zatim ide Ahmedu.

O Ahmede, oj dragi sokole!
Ti ne plači mi! Doć će opet maja
I darove vam donijeti kad dođe -
Jer to je bábo ružan sanak snio!

Poleti bešici i pane po njoj.

A ti, oj ti!

Odgrne bešiku:

Još spava begović!
Gle, sanak mu se smiješi! Zbogom! Zbogom!
Oj halal tebi, materino mlijeko!

Zapane u neutješivo ridanje.

PINTOROVIĆ

prišao Hasanaginici:

Diž' se, sele! - Ne plači, već hodi!
Već je zeman kući polaziti.

HASANAGINICA

u tihom jecanju prema čedu u bešici:

Kada budeš ponaraslo, dijete,
I do konja i do koplja bojna,
Ti ćeš svoju oblaziti majku!

PINTOROVIĆ

hoće da je podigne:

Hodi, sele!

HASANAGINICA

još uvijek nad bešikom:

Budi se! O zlatni!
Ne gledaj me tako uplašeno!
Maja ti je "zbogom!" došla reći.

PINTOROVIĆ

Pusti, sestro! Nije hvajde sada!

HASANAGINICA

Zbogom, zbogom, janje moje malo!

Poljubi dijete u bešici, a onda nemoćno klone glavom na ruku PINTOROVIĆA
koji je pridiže.

SULTANIJA

pomagala je Hasanaginici da se dignu:

Ja, ja ću, mati na njeg pripaziti.

HASANAGINICA

objesila se kao bez snage Pintoroviću na ruku i ide s njim sve klecajući:

Preživjet, brate, neću nigda to.

SULTANIJA

pošla malo uz Hasanaginicu, tiho:

O majko slatka, ja ću doći tebi,
Dok babo bude drukčiji no sada!

HASANAGA

oštro:

Sultanijo, ovdje ti je mjesto.
Uza bábu - tebi i svoj djeci.

SULTANIJA

nijemo ide Hasanagi vodeći za ruku FATU, MEHU i AHMEDA

HASANAGA

igračima i igračicama:

Udarite gusle i tambure,
Da mi goste ispratimo!

NITKO se ne miče. SVI su pod dojmom teškoga rastanka, pa se nijemo - rastupivši u dva reda - klanjaju HASANAGINICI i PINTOROVIĆU koji idu prema kapiji.

Šta je?
Što ste tuder zanijemili sada?

Milan Ogrizović: Hasanaginica

HASANAGINICA

skupila posljednju snagu, zaustavila se na kapiji, okrenula se, osovila se blijeda u crvenom svjetlu bakalja, nepomična kao stup, i vikne nadnaravnim glasom:

Ej tako mene zaželio aga,
Ko ja što njega kad sam letjela,
Da lomim vrata kuli niz pendžere!

Odilazi s PINTOROVIĆEM kroz kapiju.

PRIZOR DEVETI

Prijašnji bez HASANAGINICE i PINTOROVIĆA

GLAZBA je zaigrala.

HASANAGA

igračima:

Oj stante, stante! Umuknite sada!

GLAZBA prestane.

Što reče da je pošla lomit vrat -

SULTANIJA

Kad daidžine konje čula je,
To mislila je da su tvoji, bâbo!
I htjela se je sunovratiti.

FATA

Svi vidjeli smo.

HASANAGA

Od sevdaha?! Ona?!

Sve jačim glasom:

Zar ona htjede u smrt poći za me?
I da je pošla - kako rekla mi - ?
Zar istina je?

UMIHANA

Smiri mi se, sine!
Da je ona žena, ko što nije,
Ne bi vako odlazila s dvora,
Već bi tebi pala do koljena!

HASANAGA

pograbi Mehu za prsa, trza njime i više:

Meho, zar je maja - ?

MEHO

prestrašen:

Jeste, bābo.
Baš spram vrha kule poletjela...

HASANAGA

kao bjesomučan vikne svima otraga:

U rasap se! - Izgin'te po dvoru!
Nestanite! Nek ne vidim nikog!

SVA se ona DRUŽBA izgubi otraga iza kuće i u kuću; ostanu samo DVIJE SLUGE s bakljama.

Milan Ogrizović: Hasanaginica

PRIZOR DESETI

HASANAGA, UMIHANA, SULTANIJA, FATA, MEHO, AHMED

HASANAGA

okupio djecu oko sebe, mirno i potišteno polazi lijevo prema kući:

Hajdmo, djeco, u odaje gornje!

Pred vratima se sustavi i otrgne naglo od djece.

Ne, ne! Ne, ne! - Odvedi ih, mati,
Do ložnice! - Sam ja idem gore!

Sam i skršen ulazi lijevo na vrata kuće, dok su začuđeni u slabom svjetlu bakalja ostali za njim gledajući: UMIHANA, SULTANIJA, FATA i MEHO.

PADA ZAVJESA

ČIN DRUGI

AVLIJA I KUĆA ZARIF-HANUME

Neko jedan sahat što bi dobrim konjem stigao daleko od brijega i kule Hasanagine polegla u nizinu lijepa turska varoš. Mada se već prvi sumrak hvata, razabiru se otraga između zelenila i drveća kućice, a još dalje vitki i bijeli minaret džamije. Kad se otvore avlijska vrata, vidjet će se još ljepše ta varoš; zasad se samo preko drvenih taraba naziru krovovi kuća i slijeva otraga gusto, zeleno orašje. Amo u avliji je slijeva velika lipa i oko njezina širokoga debla okolo-naokolo drvena klupa. Nasred sredine avlije česma s malim kablíćem na konopu. Zdesna je pročelje visoke Zarif-hanumine kuće na jedan boj i s pendžerima na kojima su drvene rešetke. Gore je na kući divhana na koju se izvana uspinje drvenim basamacima. Dolje je desno ispred kuće uz malo drvo sećija pokrivena sagom.

PRIZOR PRVI

ZARIF-HANUMA, HATA, AIŠA, HASANAGINICA, LATIFA

Na tu sećiju upravo sada sjedaju: begovica ZARIF-HANUMA, mati Hasanaginici, i tetke Imotskome kadiji HATA i AIŠA. To su sve starije žene i nejednako su odjevene: imaju šarene dimije, odulje anterije i na glavi šamije; peče dašto nemaju i ne kriju se. HASANAGINICA je nijemo, mirno i oborenih očiju sjela podalje od njih, ondje na zemlju, na humak uz drvo. LATIFA i još DVIJE SLUŠKINJE donijele su srebrne ibrike i findžane. LATIFA usipava kahvu, a SLUŠKINJE dvore sve sreda osim HASANAGINICU, koja rukom odbije da neće. SLUŠKINJE odstupe malo otraga. AIŠA i HATA sve se nekako mjeste po sećiji kao od neprilike, a tako i ZARIF-HANUMA, samo HASANAGINICA sjedi mirno podlaktivši se.

ZARIF-HANUMA

još dok su sluškinje dvorile:

Bujrum, bujrum, drage!

HATA

Neka, hanuma draga!

Srče kahvu.

AIŠA

malo mucava:

N-neka, hâno, f-fala!

Srče kahvu.

ZARIF-HANUMA

Latifi:

Hajde, bre, uspi još, pa ćeš i šerbe iznijeti!

LATIFA i SLUŠKINJE zamaknu otraga desno u kuću. Neko je vrijeme muk.

HATA

hoće da nešto kaže, a ne zna kako bi počela:

E a ono, hanumo, da bi...

AIŠA

Eto, ha-hanumo...

ZARIF-HANUMA

Nemojte vi, prije drage, mene zvati hanumom. Prije smo, je li, i prije ćemo, - tidne li Bog - i biti. Da Bog da s hairom! Osim, ovaj, ja ne znam... ako vi...

HATA

Ta, eto vala.

ZARIF-HANUMA

E a nu...

AIŠA

poteže Hatu za rukav:

D-ded... s-sad...

ZARIF-HANUMA

Osим eto ako niste o tom poslu došle -

HATA

Aman jarabbi, a da pošto?

E, a eto...

AIŠA

D-ded, Hato, t-ti... još jače potežući Hatu.

SLUŠKINJE su pritom donijele mali stolić i postavile na nj šerbe u maštrafama, onda su obišle i zamakle u kuću, samo LATIFA zaostala i sjela otraga da posluži ako bi još šta trebalo.

HATA

se digla, ogleda se malo za sluškinjama, postavila se pred Zarif-hanumu; poklonila joj se:

Begovice Zarif-hanumo, Pintorović-bega majko! Alaha emrile, pejgamber kailile! Izdaleka smo došle. Dvije smo noći konačile putem. Kad kadiji našem, po Bogu i ljudima našem sinovcu, stiže knjiga od tvojega sina da je izun amo doći - došli smo. Dosti smo cili ovaj dan bili ti na domu. Jeste naske dočekali lipo, jeste naske podvorili lipo! Baš begovski i po adetu starom! Ništa se reći ne more, ništa se zamiriti ne more...

AIŠA

potvrđuje:

Ne-ne more!

HATA

opet sjela:

Vidili smo vaše sve: i što svit divani i što nam kadi pričo - sve je nako! Dobra kuća, rod dobar! Ti Zarif-hanumo, begovice i, dadne li Bog prîjo naša - znaš da eto i naš rod naodmet nije. Od stare smo loze Rizvanbegovića, i to od one najstarije i - već tiramo dalje ono svoje, biva: begovsko! Isto nako kao kad smo komšije bili tu u našem mistu. Otac kadijin a naš brat - znadeš i sama - poginuo u boju ljutom s kaurinom, a za njim uskoro otišla od žalosti i žena mu - rahmet im duši bio oboma. Ostao naš kadija ko momčić sa šesnaest godinica - pamtiš i ti! - i onda odovud smo iz našega mista odselili u Imotski na didovinu, što ćemo - tako je tio Bog! Kadija naš rasao mlad - Alah mu dao pamet - pa za knjigom, za knjigom i - izučio eto za kadiju. Fale ga svi - eto ne treba da ga falimo mi. Valjan je, kažu, i razuman sudija. Sudi, kao da je već stari čovik. Povazdan sudi. Dolaze ljudi - on sudi! Kad nema posla, osobito vako podveče, onda jami sedefli tamburu, pa udara, udara...

AIŠA

Te p-pjesme n-nema da je on n-ne bi zno uz t-tamburu s-sitno kucati, a t-tanko popívati!

HATA

Davno smo ga već tili ženiti! Ama neće nikoju. Nismo znali što mu je - i misli li na kakovu divojku. Katkad smo čuli da na konju ode noću daleko amo pod kulu Hasanaginu i da piva nikomu pod pendžerom. Mislili smo: to valjada kojoj kćeri Hasanaginoj, ali - primlade su! Te eto, kadno puče glas da se Hasanaga s ljubom zavadio i da je otišla od njega, onda on nama: žene, veli, spremajte se u prošnju. Nju ili nikoju. Te naš Ibrahim knjigu, pa Pintorović-begu. Sve dobro, lipo. Poklopili konje i dojahali vamo. Primili ste nas i podvorili - van tako! Pa šta treba divaniti dalje - vakat je da adet ispunimo. Naši ljudi prose gore u brata joj a tvoga sina - a mi u tebe evo ovdí... Prosimo eto negda aginicu, a sad opet begovicu i, ako Bog da, kadijinicu. Je li testir, prîjo i hanumo?

ZARIF-HANUMA

Jeste testir, prije i hanume! Ono eto znate i vi što je i kako je. Poznate kuću, poznate divojku još od onda kad ste nam u komšiluku bili. Nije ona bila nego procvitala, a došao oni Arapin Hasan, ona neprilika. Nit se za njega znalo otkale je ni kojega je roda, morda je i karavlaškog, pa dospio u carevu vojsku i dotiro do age! Došo tu, namamio je, zaludio je. Moj čovik - rahmet mu duši! - reko: dat ćemo mu je, junak je! Otišla, i sve dobro dok mu šejtan ne pomete mozga! Izrodila mu lip porod: dvi šćeri i tri sina, pa - kud li, što li - vraćaj se rodu unatrage! Zato je eto ovaka, smrknota. Izide je žalost, ma ne za njim, van za dicom što je ostaviti morade. Al opet nije da bi rekli: potiro je, već poslala ja brata joj a sina moga - nek je dovede. Sama je ona otišla. Je li tako, šćerce?

HASANAGINICA

Jest, majko.

ZARIF-HANUMA

Moj sin dovezo je sav joj miraz: nek nije kao pušćenica, već ko prava divojka. Miraz, potpuni miraz: sanduci eno još ono isto več stigli. Tamo su u kući. Sve je nako kako je i odnila ko divojka. Sve što je njezino dao joj je i vratio, kako spada i kako je moro. Viditi, prije, moremo, ako hoćete...

AIŠA

zakrati rukom:

N-ne, prijо draga! Š-šta bi gledale!

ZARIF-HANUMA

Tako se ona potpuno i bez sramote ikakve vratila domu. Sramote! Još je dika ostala na njojzi. I ne divanim ja to tako, već evo, hanume i prije drage, svi su to znali, sve se to tako pročulo. Da je druga ona, ne bi bili taki prosci došli ko njoj što su. A kaki samo prosci! Nije prošla ni nedilja dana, a sinu mi knjige dolazile svaki dan. Knjige i lipa pozdravlja. Tu bezi, tu age! Pisali, poručivali, darove slali. Eno tu konak od Velagića, poznate ih. Kuća dobra, a komšije smo. Divanile već i njihove žene. Sve: prijо ovamo, prijо onamo! Ja evo ovu ovdі... pokazuje na Hasanaginicu: pitam, pita je i brat joj: "Hoćeš li?" - "Neću, majo, neću, brate! Blizu je kud me hoćete dati. Blizu bi bila vama i kući svojoj prvoj i - dicit! Bližu je, pa ću vehnuti još gore nego što vehnem." Jesi li tako rekla, šćeri?

HASANAGINICA

Jesam, majko!

AIŠA

I b-baš šćela n-nadaleko!

ZARIF-HANUMA

Nadaleko! - Te onda Smailbašić Esad-beg. Taj je bio izdaleka; gore od rvatske međe. Tome našla drugu mahanu: taj joj je, veli, opet primlad.

HATA

Primlad!

Netko vani zakuca halkom na avlijskim vratima.

ZARIF-HANUMA

otraga Latifi:

Kanda niko halkom kuca?

LATIFA

otišla na vrata da vidi tko je.

ZARIF-HANUMA

P' onda, druge, di sam ono stala - da, pa Salihaga Biščević iz Bišća. Taj je opet aga, a ona ne bi age drugi put ni za što na svitu, a bogme eto ni ja. Dosta nam se i jedan zamirio. Tako i Pašić Halilaga i bezi Kulenovići - i eto, koliko ja znam i sudim, neko sedam njih. Svakom ona neku mahanu zna, svakom prigovoriti, nikoga begenisati! Kod svakoga veli: neću, pa neću, pa makar morala kod kuće ostati. Te onda jednom moj sin vako s večera - bila je baš vesela moja šći - s večera se kao malo i razveseli...

HASANAGINICA

Mati!

ZARIF-HANUMA

Reći će joj brat: "Tebi baš, sele, dilbera naći nije druga. Nitko ti za volju nije. A ne bi li pobratima moga?" - "Koga pobratima?" - "Imotskoga kadiju!"

AIŠA

Aha!

LATIFA

vratila se s vratâ odostrag.

ZARIF-HANUMA

Latifi:

Tko je bio?

LATIFA

nešto zbunjeno:

A, niko!

ZARIF-HANUMA

Kako niko!

LATIFA

Nije niko! Valjda niko zakucao, pa otišao!

Obiđe otraga ono drvo, priđe Hasanaginici, pa joj oprezno i tiho nešto kaže, na što se HASANAGINICA, trzne, ali se brzo smiri, te još dalje nešto šapće s Latifom. Kasnije se zamisli, a LATIFA ode desno otraga.

ZARIF-HANUMA

Di sam ono stala?

AIŠA

K-kod našega k-kadije!

ZARIF-HANUMA

Da! Onda sin moj njoj: "Ako", veli, "njega nećeš, onda znam: nećeš nikoga, pa nam samo tako divaniš. Evo: kadija nit ti je blizu, nit je primlad, nit je aga - već baš onaki kaki će ti za volju biti. Pa znate se još dok ste dica bili, dok ste tuda po čaršiji..."

HATA

P' onda, prîjo!

ZARIF-HANUMA

Tako moj sin, a ova evo - kako tu sidi - nasmije se malo i veli: "Pa neka bude na vašu!"
Nije li lako, bona ne bila!

HASANAGINICA

Nemoj, mati, to sad, spominjati...

ZARIF-HANUMA

Neka, jedina, nek čuju! Mi hoćemo da se sve zna kad o tome divanimo. Bolje sad negoli kad dockan bude. Onda - što ćete vi viditi? - na tu besidu skoči brat k njoj, zagrlji je, poljubi je i - nemalo što ne zaplaka, a meni, prije, otrže se suza niz obraz baš kao evo sad.

Briše rukom oči.

HATA

Ne, rabum Alah, mati si joj...

AIŠA

Ima, v-veli, s-suza od žalosti, a ima i od radosti!

ZARIF-HANUMA

Nema sad tu više ništa, već eto neka kaže ona sama.

Hasanaginici:

Šćeri, evo si sve čula, pa reci hoćeš li?

HASANAGINICA

digla se:

Nema se tu ništa reći, majko,
Ti si rekla. - Ja ću poslušati...

HATA

digla se, Hasanaginici:

Hoćeš naša biti, aginice?

AIŠA

U rod naš, pa d-da te d-darujemo.

HATA

izvadi iz svoje torbice bazulmet, zlatnu trokutnu kutiju, potkićenu dukatima, pa
daje Hasanaginici:

Evo tebi bazulmet od zlata
I na njemu stotinu dukata.
Kovalo ga devet kujundžija,
Sve kako će tebi livše biti.
Na to tebi, snaho moja draga!

ZARIF-HANUMA

sva razdragana:

Vidi, šćeri, dara i milošte,
Baš bazulmet od starinskog zlata!
U njegov metni zapis iz Kur'ana,
Da te mladu od uroka čuva.

HASANAGINICA

prima bazulmet, ljubi tetku HATU u ruku, a ova nju u čelo, zatim će smjerno:

Bože, s hairom, moja tetko draga,
Nek nam Alah sreću podijeli.

AIŠA

izvadi svileni rubac zlatom vezen, čevru, i daje Hasanaginici:

Evo t-tebi č-čevra s-svile zlatne,
V-vezlo ju je d-devet v-veziljica,
S-sve kako će t-tebi livše b-bititi.
N-na to t-tebi, moja snaho draga!

ZARIF-HANUMA

kao gore:

Gledaj čevru, baš begovsku čevru!
Da mi u nju svu zaviješ tugu
Što te mladu još za djecom kinji.

HASANAGINICA

prima čevru od tetke AIŠE i isto onako kao kod tetke Hate:

Bože, s hairom, moja tetko draga,
Nek nam Alah sreću podijeli!

ZARIF-HANUMA

Prije moje danas i do vika!

Grlj se s HATOM i s AIŠOM držeći dugo glavu na desnoj strani grudiju, a
onda se trže veselo:

Već mi hajdmo u gornje čardake
Među ljude, da se pofalimo
Kako smo ih ženskinje pritekale!

AIŠA

digla se veselo:

B-bre af-aferim p-prijo!

HATA

skočila:

Da idemo!

HASANAGINICA

ostajući:

Još vas molim, moje tetke drage,
Ne reknite da sam isprošena.
Već kadija neka meni dođe,
Još mi valja podivanit s njime.

HATA

Neka, neka, i pravo je tako!
Kada gori isprose te naši,
Poslat ćemo njega do tebeka,
Da te malo kadi povesele
U divanu i ašiku svome -
Tužna si mi jošte...

Omiluje ju rukom.

AIŠA

H-hoće k-kadi!
Tam-tam-tamburom će r-razveselit t-tebe!

ZARIF-HANUMA

ulazeći s HATOM i AIŠOM uz basamake:

Nek divane, nisu više djeca,
Da se tajnim sastaju ašikom!
A ope' je bolje da se sami
Sporazume prije -

HATA

Neg da potlje
Pokaju se...

ZARIF-HANUMA

... Ko što se je mlada
Zbog Hasana ljutog pokajala.

Zamaknu gore s divhane u kuću.

HATA i AIŠA zajedno sa ZARIF-HANUMOM zađu u kuću.

PRIZOR DRUGI

HASANAGINICA, LATIFA. Poslije SULTANIJA

HASANAGINICA

gledala za majkom i tetkama, a onda naglo poletjela otraga do Latife.

Je l' ona, jesi l' dobro vidjela?

LATIFA

Divanila sam s njome. Čeka te.

HASANAGINICA

Otvori brže, tako zdrava bila!

LATIFA

Pred proscima je nisam pustit htjela.

Odletjela k vratima i otvori ih, a poslije je nestane otraga desno u kući.

SULTANIJA

javila se na vratima prikriivena lica i s rupcem-jemenijom - na glavi: odmah je pala majci u naručaj i zajecala se.

HASANAGINICA

ogri je u muku nekoliko puta živo, a onda joj se zagleda u oči i otkrije duvak:

Sultanijo, je l' ti si zbilja to,
Il sanak moj se ispunio?

SULTANIJA

Majko!

Opet pane majci u naručaj.

HASANAGINICA

Jesi l' dugo čekala?

SULTANIJA

Husein

Uza me je. Uz konje ostao je.
Ja nisam, mati, obastati mogla,
Da ne vidim te.

HASANAGINICA

Moja jedina!

SULTANIJA

Sveđ nemirna sam dvorom hodala,
Obilazila ona draga mjesta
Gdje sprovele smo. Onda skočih se
I s Husom tajno došla sam ti, majko,
Da pitam te: što radiš, majčice,
I kako živiš sad?

HASANAGINICA

O, ja ne živim.
Ja umirem, a mrijet ne mogu, kćeri.
I ne pitaj me ništa, samo kazuj
Sirote kako vi mi živite
Što radiš ti po kuli širokoj?
Na onom visu među gorama?

SULTANIJA

Ja idem onom vrhu najvišem
I gledam amo tebi s pendžera
U ovu dol, u tvoje orašje,
Pa dozivam te, majko! Onda plačem,
Jer dozvat te ne mogu nikako.
Baš ko da si se sunovratila
Niz kulu, kako onda htjela si.
Sve tako gledam i bez jeke zovem,
A tad se tužna dolje braći vraćam.

HASANAGINICA

Ah, kako oni? Jesu li majku svoju
Zaboravili već? Što djeca znadu!

SULTANIJA

Pa - Meho, Fata tako hodaju
Ko dvije sirote baščom, avlijom,
A ja ih tješim da će doći mati,
Da u rod svoj je otišla, al oni
Ko ne vjeruju - vidjeli su sve
Na kuli onda. Tužno hodaju
I cvijeća već ne beru...

HASANAGINICA

Mali Ahmed?

SULTANIJA

S Huseinom sve kao prije, majko,

Po tratini na suncu igra se
I katkada te zovne imenom...

HASANAGINICA

Ah, gondže moje! - Da li svekrva
Što zabavi se s njima?

SULTANIJA

Zabavi!
Al više je uz bábu.

HASANAGINICA

Tuđa majka!
Ta nema srca za vas.

SULTANIJA

Drukčije
Na kuli našoj sve je kao nekad
I dvor i bašča, česma, avlija
I kapija i Huso, tratina,
I sunce isto... Sve je kao prije,
Tek tebe, majko, među nama nije.
To znamo svi -

HASANAGINICA

Zar svi, Sultanijo?

Nakon stanke, odsječeno, naglo:

I on?

SULTANIJA

I bábo!

HASANAGINICA

Ne, ne, ja to znam.
Ni jednom riječi da se ne sjeti
Da mene nema. Nije l' tako, reci!
Ne taji mi, ja poznajem ga dobro!

SULTANIJA

Ja mislim da je babo žalostan.
Od onog dana kako otišla si,
On nije sašo dolje. Krije se
U svojoj gori samoj odaji.

HASANAGINICA

A zove l' tebe kada sebi?

SULTANIJA

Zovne.
Već tri puta sam njemu morala
I tri puta je mene pitao:
"Je l' istina da mati htjela skočit
I lomiti vrat niz kulu?"

HASANAGINICA

jako začuđena:

To je pito!

SULTANIJA

"Ta, jeste, babo!" - "Jesi l' vidjela je?"
"I vidjela je i još sustavila,
I ja i Meho, Fata." - Onda on
Dozove Mehu, Fatu, pa ih pita.
Svi kažu: jest!

HASANAGINICA

To te pito!
Zar ne vjeruje?

SULTANIJA

Sada vjeruje,
Ja, majko, mislim: njega boli sad
Uvrijedio što tebe nako je,
Pa kaje se. Od onog istog časa
Kad s daidžom si otišla iz dvora,
On smrkno se je kad je spoznao
Da ti si htjela umrijet za njega -
I teško mu je.

HASANAGINICA

Zašto onda neće
Da poruk kakav meni poruči,
Da pošalje mi listak knjige bijele,
Il glasnika! Al ništa! Ponosan je!
Da makar išta! Vjeruj, vjeruj mi
To nikom nisam rekla tu na domu,
Što tebi sad - da samo jednu riječ
On poruči po zadnjemu sluganu,
U kulu bih se ja povratila!
Jer ne znaš, kćeri, kako mi je teško!
Sve hodam baščom, hodam šumicom,
U varoš tamo mrsko mi je ići -
I slušam, slušam, ne bi l' čula gdje
Na drumu topot konja njegovih.
Kad uz dvor prođe kakav namjernik,
Ja sva se stresem; mislim: to je on!
Krv sustavi se sva mi. Evo ga!
Al nije on - i opet kao prije
Još jače tuga vrati mi se stara. -
Il zašumi u zraku njegva riječ,
Ko da je čujem - a to vjetar samo
Sa grana lišće otresa. I - ništa!
Ja opet staru bólu bolujem
Bez prebola. On tvrd je.

SULTANIJA

Nije, majko.
Da znade on za tvoje muke tu,
Već davno on bi konjem došo tebi.

HASANAGINICA

Da znade on da ti si pošla meni,
On vratio bi tebe. Taki j' on.
Ta nisi l' rekla da si kradom došla?

SULTANIJA

Husein pod mrak izveo nam konje,
I nestalo nas poljem ispod kule.

HASANAGINICA

Da, da, on tvrd je. Neka! Ja sam tvrđa.
E još da nije vas što svakim časom
Pred očima mi javljate se milo
U smiješku dragom posred suza mojih,
Pa mekšate me da sam kao vosak -
Eh, na vas da mi nije spomena,
O, ja bih mu se već osvetila
I prkosom bih njega ubila,
Nek znade komu život uzeo je
I sevdah, sve...

Ide prema onoj klupici oko lipe i sjedne tamo.

SULTANIJA

sjedne uz majku:

O majko, nemoj tako!
Ja gledat ću ga smirit, reći ću mu
Da tu sam bila, da sam vidjela
Što ti si za njim -

HASANAGINICA

Ne, to ne smije znati
Da ja sam za njim ma uzdanula,
Razumiješ li?

SULTANIJA

Možda on će sam
Sve dan za danom spoznat, požaliti...

HASANAGINICA

naglasuje svaku riječ:

Al bit će kasno, kćeri moja, kasno,
Kad svati pođu mimo kulu.

SULTANIJA

Majko!
Ta kakvi svati?

HASANAGINICA

mirno:

Ja sam isprošena.

SULTANIJA

Ti isprošena, majo, drugi put!

HASANAGINICA

Ide po darove što ih je bila ostavila na sećiji:

Bazulmet gle i čevru svilenu!
To uproški su moji darovi!
To sve su danas prije darovale
I pošle su već gore muškima,

Da u brata me isprose zauvijek,
I doskora da otud vode me.

SULTANIJA

Aj, šta to pričaš! - Zato je Latifa
Sad rekla mi da izić ne moreš
Kad kucala sam halkom.

HASANAGINICA

Zato, zato!
Al nisu srca isprosili, kćeri!

SULTANIJA

I ti si, majko, pristala da ideš?

HASANAGINICA

Jal' jesam, nisam - to je sad svejedno.
Nit oni na to mnogo gledaju.
Nek idem samo! Svaki dan su mi
I brat i majka uveče, po danu
Govorili da ljudi prose me
I da se moram udati, nek nije
Sramota nam u rodu, na kući!
Ta još bi teže bilo ostat mi
Tu kod kuće i slušati im tugu
I svakim danom isti razgovor!
Od varoši te i od čaršije
Poludjela bih - od nizine ove...
Na kuli našoj ljepši bio zrak
Svjež, gorski, dragi - pa visina ona
Ko da mi srce gore dizala
Do zvijezda onih sjajnih Alahovih...
Ah, život tamo bio je!

Iz kuće desno domnijeva tihi cilik tamburice.

SULTANIJA

O jest!
Od kule naše ništa nema ljepše!

HASANAGINICA

I zato idem, makar s Ciganinom
Da odem otud: od vas, od njih, od svih.
Daleko nekud, nek me nestane,
Il da bih kako druga postala.

SULTANIJA

Daleko zar ćeš poć?

HASANAGINICA

U Imotski.
Za kadiju me nekog prose tamo.
To j' onaj što je noću dolazio
Pod kulu našu s tamburom i pjesmom.

Na divhani se polako pojavio IMOTSKI KADIJA, ali opazivši Hasanaginicu sa Sultanijom vratio se natrag.

SULTANIJA

A ti što rekla da je ašik meni!

HASANAGINICA

Da, moj je bio ašik, jadi moji!
A već je i tu bio pod pendžer.
Ovako pod mrak. Kasno. S pjesmom. Sam.

SULTANIJA

A jesi l' mu se kada ukazala
Na pendžer?

HASANAGINICA

Jesam.

SULTANIJA

Je li pristao?

HASANAGINICA

Baš za tebe bi pristao. I mlad je
I umiljat i dobar kao dijete.
Vršnjaci mi smo. Iz te varoši
Od djetinjstva ga poznam. Žô mi ga je!
Pa kad već moram udati se nekud,
Ja s njim ću poć kad voli me toliko
I tugu mi razumije...

SULTANIJA

Nemoj, mati,
Odbijati ga, pa da tuži i on
Ko ti i bábo!

HASANAGINICA

Poć ću za njega.
Daleko poć ću ja, Sultanijo,
Ća tamo k moru. U daljini možda
Zaboravit ću na vas i na agu.
Ta svi me, svi me smatraju ko stvar
I robu kakvu što se prodaje
Po svijetu širom. A to sve je aga
- On prvi! - meni jednoj spremio,
Ko loptu me je s kule bacio
U ovi dvor - a odavle će moji
Prebaciti me u svijet daleki,
I zato više ništa ne mislim,
Nit osjećam. Nek rade što im drago!
Nit marim za njih i za riječi im,
Nit za te zlatne, svilne darove.
Sultanijo, ja tebi ću ih dati.
Na, uzmi ih!

Daje joj.

SULTANIJA

brani rukom:

Ta, majko, nemoj to!
To tvoje je.

HASANAGINICA

Ne, ne, to agino je.
To on je meni danas priprazio.
De uzmi samo! Čevra nek je tebi,
A taj bazulmet - njega metni, znaš,
U onu malu moju bešiku
Gdje spava zlatni, mali begović.

Daje čevru i bazulmet Sultaniji.

To, reci mu, od majke milošta.
Gle, za njeg ne upitah, kako je,
Što radi mi i tko ga nastoji?

SULTANIJA

Ha, nešto baka, nešto ja i - svi.
Da znadeš, već je progovorio:
"Ma-ma... Ba-ba..."

HASANAGINICA

O janje moje malo!
Da mati nije prve riječi čula!
O zašto sam ga pustit morala,
I zašto onda ne ulomih vrat
Kad preplaših se konja aginih,
Il zašto nije ova prosidba
Na kuli n a š o j ?! Da to tebe prose
Za kadiju - da majka daje te.
A ostane na kuli s Hasanagom.

SULTANIJA

Kad Alah nije htio...

HASANAGINICA

Nisu ljudi!

On nije htio. O Sultanijo,
Iz glave moje on ne izlazi,
Ni iz srca. Još sved se onog sjećam
Na rastanku što šapnuo mi resko:
"Ti nisi htjela da mi dođeš, ljubo,
I ne ko žena, ne u milovanju,
Van ko druga." Tako čudno je
Govorio, a ja ga nisam mogla
Razumjet ništa. Tekar kasnije
Te vraćale se riječi u dušu:
On nešto drugo od mene je htio:
Ko neki život svijeta onoga -
U dženetu što Alah vjernim daje.
Ja uzbunjena tada bila sam,
Al s a d sam istom njega shvatila.

SULTANIJA

O majko slatka, daj da rečem bábí
Što ti si rekla sad i da ga molim!
Ti reci jednu riječ.

HASANAGINICA

Jako zamišljena prečula je Sultaniju:

O, sad razumijem
Da samo zato potjero me aga:
Uvrijedila sam njegov sevdah, kćeri,
- A taj je sevdah bio neki drugi!
I Alaha i dženet...

Digne se s klupe.

SULTANIJA

digla se za njom:

Daj da rečem
Da spoznala si to, pa da ga molim.

Cilik se tambure čuje iz kuće, i to glasnije no prije.

HASANAGINICA

Ne, ne, to grijeh je, a to Alah ne da
Da već na zemlji čovjek tako živi
Ko što se samo u dženetu živi
Gdje nać ćemo se jednom. Ne, ne, kćeri!
Ta ne čuješ li tamburu gdje kuca?!
To po mom srcu, kćeri, sad kucuka.
Sve, sve je kasno.

SULTANIJA

naglo i odlučno:

Bježi, majčice!
Na konja bježi, bábi krenimo.
Da bude opet dobro sve.

HASANAGINICA

mirno:

O ne!
To Alah ne da. Suđeno je tako
Da sve se ono lijepo u srcu,
Što jednom samo u životu zasja,
Za vazda smrači.

Polazeći prema vratima otraga:

Reci samo mu
Da čekam ga, al tamo - Tamo, znaš,
U dženetskoj perivoju svijetlom,
U Prorokovoj bašči, gdje ćemo

Po božjem suncu skupa šetati,
Al tu na zemlji ne! - Sad idi, kćeri,
I više nemoj doć mi! Nemoj, nemoj
Prot Alahu se radit ne smije.
A bábi reci, reci svekrvi,
Večeras da ti mati isprošena.

SULTANIJA

Ja reći ću im. Možda na glas taj
Preokrene se bábo.

HASANAGINICA

Neće, kćeri!
Ti pusti sve! To suđeno je meni.
Ja odviše sam bila sretna s njim
I s vama, s kulom, suncem... Svem je kraj!

SULTANIJA

O, šta da radim, majko?!

HASANAGINICA

Odlazi!
I već ne dođi nigda! Sjeti se
Da žena si ko i ja - da ćeš trpjeti
Bez majke ko i s majkom. Hajde sad!
Što dulje tu si, to mi teže je.

SULTANIJA

na vratima:

Oj zbogom, majko! Zbogom, isprati me!
Već mrak je pao, sad će negdje akšam,
Pre jacije u kulu nam je stići.
Ej dovále, oj mati.

Izlazi van i zamakne nalijevo: tamo sjela na konja i HUSEIN joj pomaže.

HASANAGINICA

izišla van prema Sultaniji, koja je već pošla:

Ej sahadite!

PRIZOR TREĆI

HASANAGINICA i IMOTSKI KADIJA

Stanka velika. Lijepo se veče spušta. Odilazi varoška sparina, a svježi zrak iz orašja dopire u avliju pod stabla. Kroz granje se u daljini razabire malen i žut mjesečev srp. Po varoši već po kućama planula gdje i gdje slaba svjetla. HASANAGINICA još gleda u daljinu, a onda će lagano da zatvara vrata na tarabama. Tamburica se sve to jače čuje. I eto pomolio se opet na divhani on, IMOTSKI KADIJA. Nije odjeven kao što su drugi van kao sudija: ima crnu dugu džubu, crne duge šarvale, bijelu struku oko pasa i bijeli turban na glavi; u njega nema oružja, nego mu je u rukama mala sedefli tambura na koju prebire. Lijep je, gotovo ženskog lica, a ima mu nešto preko trideset godina. Pošao je divhanom, spaziv Hasanagicu samu, zaustavi se navrh basamaka i stane tanko popijevati uz tamburu:

IMOTSKI KADIJA

"Ako želiš milovanja,
Dođi, dilber, u večer,
Po akšamu svaka draga
Svom dilberu najdraža."

HASANAGINICA

zatvorila vrata i spazila Imotskog kadiju, onda podigla ruku da sakrije lice.

IMOTSKI KADIJA

sišao, upravo sletio niz basamake, zaustavio se dolje pod drvetom, pa će još glasnije uz tamburu:

Urodilo grožđe biserovo
Oko dvora Hasanaginice.
Navališe tice sa gorice
Da ozoblju grožđe biserovo.
Ja obranih, ozobat ne dadoh.

Prestane pjevati, ostavi tamburu na sećiji, pa prilazi Hasanaginici: tiho i nježno:

To ne bilo grožđe biserovo,
Već to bilo lišće aginice;
To ne bile tice sa gorice,
Već to bilo lišće aginice;
Ja obranih, ozobat ne dadoh.

Primakao se blizu Hasanaginici.

Je li testir u mermer-avliju?

HASANAGINICA

još uvijek s podignutom rukom nad licem:

Jeste testir, efendi kadija!

IMOTSKI KADIJA

Skini ruku, Hasanaginice!
Ne boj me se!

HASANAGINICA

skine ruku i pogleda ga mirno:

Evo!

IMOTSKI KADIJA

stupi kao malo natrag:

Ista! Ista!
Kao nekad kad si dijete bila!
Isto lišće, iste oči mile,
Samo rez je ispod njija bôlan...

HASANAGINICA

Jeste bolan, efendi kadija!
I ne bio - što sam već podnijela!

IMOTSKI KADIJA

veselo:

Nećeš više, ako Bog da, kado!
Zerinkado, pozlačena grano!
Alahovoj sudbi jošte niko
Ne uteče, makar da je spora!
Što se kome odmalena piše,
To se mora jednom ispuniti.
Uz brijeg onaj kad smo kao djeca
Čitav božji danak sve na suncu
Plandovali bezbrižno kao janjad!
Hvatali se, lijepo sigrali se...
Kad su naši u tuđinu pošli,
Ja se nisam ni s kim više sigro.
Samo tebe imo sam u misli,
Samo tebe u srcu sam imo.
Pa kad rekli da si isprošena,
Da t' odveo aga Hasanaga,
Ja sam reko: "Nije!... Neće!... Nije!
Nju odvesti ne more mi niko.
Ona j' moja još od malih dana."
O, da znadeš, moja begovice,
Što za tobom tad sam prepatio!
Kolike sam noći ne usnio
Uz tamburu pripijevajuć tebe!
A sve srce govorilo meni:
Vratit će se ona makar kada!
Pa kad tebe aga odnemari,
Kadno poruk tvome dvoru stiže,
Ukradem se kuli pod bedeme,
Jamim ovu sedefli-tamburu
I zapjevam ko što nikad nisam,
Ne bi l' tebe izvabio. - Al da!
Ti utekla u visoku kulu,
Devetera zatvorila vrata
I deseta od suhoga zlata.
Nigdje tebe, ni o tebi glasa!

HASANAGINICA

Čula sam te!

IMOTSKI KADIJA

Jeste Alah dobar!
Ko sevdahu svom se ne snevjeri,
Njemu sevdah ispunit će Alah...
Ja sam tebi uvijek vjeran osto,
Tebi: onoj curičici sitnoj.
Lijepoj, bijeloj, tihanoj i dobroj,
Što si sa mnom negda igrala se.
Bilo drugih pristalih i lijepih,
Bilo drugih umiljatih, dobrih,
Al ni jednoj ašik ne dodvorih -
Kad kod svake ti se meni javiš
Kao sanak iz djetinjstva pustog.
Sve mi nisu što si ti mi sama!
Sjećaš li se: jednom kroz orašje
Ovo ovdje - ljetni dan je bio -
Na ramenu ja sam te pronio
I zbacio tude na kapiju.
Prvi put si tad poljubila me.

HASANAGINICA

Nemoj, kadi, toga spominjati!

IMOTSKI KADIJA

A ja druge spomeni i nemam,
Jer smo poslije rastali se... Znadem:
Ja sam tebi jošte mlađan bio,
Ti si htjela čovjeka, junaka!
Došo Hasan - s njime otišla si,
A nisi mi ni javila, bôna,
Da si agi bila isprošena!
Da, da, znadem: djetinje su šale
Mislila si, ali ja sam dalje
Volio te ko da si djevojka.
Razgovor si jedini mi bila
U samoći, u tihanoj noći,
U samoći, kad je mjesečina,
Kad miruju ljudi i krajina.

Tad su moje misli izlazile
Sa dna srca u tišinu noćnu,
Da te ljube izdaleka, kado!
Pa uz žice biser-tamburice
Sav sam sevdah svoj ti ispjevao,
Scijeneć jadan da će noćni lahor
Tebi donijet što sam ispjevao:
Moju tugu, srce izgubljeno,
Negrljeno, neljubljeno zlato!

HASANAGINICA

Počuj mene, Imotski kadija!
Mani take smamljive besjede,
Nije sada da mi dvoriš vrijeme!
Nisam mlada za ašik djevojka
Što muškoga prvom ugledala,
Nego mati od petero djece.
Udovica, mlada puštenica,
Što je netom za te isprošena.
Sve je eto gotovo večeras:
Rodbina je sva već sporazumna,
Tako tvoja kao što i moja.
Svima ja sam rekla: idem za njegov
Pa i tebi evo ovdje kažem:
Idem s tobom, Imotski kadija,
Vodi mene kuda tebi drago!
Evo ruke da ti prsten primim.

IMOTSKI KADIJA

Fala tebi, Hasanaginice!
Fala tebi po hiljadu puta!
Sve ja znadem što je i kako je.
Tebi fala i Alahu fala -
Ali taku ja te vodit neću!
Kad sam čeko petnaest godinica,
Ja ću čekati ovaj sahat noći.
Čekati ću dok mi kažeš, kado,
Koji su ti na srdašcu jadi?
Tako samo ruka se ne daje?
Neveselo, preko srca... Ne, ne!
Ja sam tebi po istini reko,
Kaži i ti - tako zdrava bila!

HASANAGINICA

Kad me pitaš, kazat ću ti pravo -
Ti, kadija, nećeš samo ruku,
Već i srce hoćeš?

IMOTSKI KADIJA

Srce! Srce!

HASANAGINICA

Tomu srcu nisam ja gospodar.
U njemu je petero mi djece,
Mile glave moje. Nije aga
Protjero ih iz srca i neće
Dok i jedan čas sam u životu.
To je tako, Imotski kadija!

IMOTSKI KADIJA

Što si majka, to i budi majka!
Ja ne kratim.

HASANAGINICA

Eto baš večeras
Najstarija prokrala se meni
Da me tužnu utješi.

IMOTSKI KADIJA

Pa neka!
Nek i dalje oblaze te djeca!
Ja im neću branit, aginice.
Voljet ću ih kao da su moja.

HASANAGINICA

prišla kadiji:

To ti veliš uistinu, kadi?!

IMOTSKI KADIJA

Evo vjera kako stojim ovdje!
Neka djece!

HASANAGINICA

Baš si dobar, kadi!
Fala tebi po stotinu puta!
U ime djece. Zastane:
Al još nešto jeste!...
Sve ću kazat kad si me upito.

IMOTSKI KADIJA

Kaži! Kaži!

HASANAGINICA

Hoćeš li me voljet
Kad saznadeš?

IMOTSKI KADIJA

Reci, aginice!

HASANAGINICA

Pazi dobro da se ne pokaješ
Što za srce pito si me moje.

IMOTSKI KADIJA

Kaži, kado! Ništa mi ne taj!
Nismo djeca da ćemo se svađat.

HASANAGINICA

Kad me tako pouzdano gledaš,
Reći ću ti i to, kadi. Čuj me!

Polagano i odmjereno:

Ja ni agu, onog istog agu,
Što me nako ružno uvrijedio -

IMOTSKI KADIJA

Ti ni njega zaboravit nećeš!

HASANAGINICA

Neću i ne mogu. Sahat noći,
Jedan sahat što tu divanimo,
Ne uništi šesnaest godinica!
U mladosti on mi usjeko se
Ko ja tebi. Teško to je, kadi,
Sad najednom -

IMOTSKI KADIJA

Slutio sam, kado,
Da ga jošte voliš. Ne karam te,
Nit ti, kado, mogu zamjeriti,
Neg što više: većma te poštujem,
Uprav većma poštujem te, kado.
Nisi žena kao što su druge.

HASANAGINICA

zatečena:

I ti ćeš mi pustit sve to?

IMOTSKI KADIJA

Hoću.
Ljubi agu - meni budi dobra!
Još ne poznaš mene, aginice.
Jošte nisi sve mi pjesme čula,
Da mi virneš srcu u skrovišta.
Još ne poznaš Imotskog kadije!
Čekati ću i to, aginice,

Makar bilo šesnaest godina!
Ja ću s agom ljuti bojak biti
U tvom srcu. Ja ću ga savladat.
Hoću, hoću! Vjerujem ja u to,
A ti malo-pomalo ćeš vidjet
Kako život svanut će ti novi:
Procvjetat ćeš ko ujesen štono
Cvjeta opet cvijeće jabukovo:
Drugo cvijeće s mojega sevdaha.

HASANAGINICA

Zar i njega da mi daješ, beže?
Na njeg mislit - a ti ništa na to...

IMOTSKI KADIJA

Ništa! Ništa! - Pusti samo misli,
Nek se viju ko iz cvijeća miris,
Kud god hoće...

HASANAGINICA

Ti si zar od onih
Ko što aga i ja. Ti si treći -
Uz nas treći - Hoćeš biti taki?
Pogledaj me! Jesi l' zbilja taki?
Jesi, jesi! Oči kazuju ti.
I ostat ćeš tako u sve dane
Što nam skupa živjeti je?

IMOTSKI KADIJA

Hoću!

HASANAGINICA

Hoš ranjeno srce ljubiti moći?

IMOTSKI KADIJA

Iscijelit ću rane, aginice!
Pjevat ću ti u zoricu ranu,
U mrak kasni - uvijek pjevat ću ti.
Pjevat ću ti danju dok je sunca,
Pjevat noću dok je mjesečine,
Dok ti srce ne ispjevam svoje,
Dokle srce ne izliječim tvoje -
Da zavoliš mene, aginice! -
Uza te ću moći sve učiniti:
Što god hoćeš, kado, sve ću biti,
Svaku ću ti želju ispuniti.
Samo ti me uza sebe pusti,
Da sam s tobom, uvijek da sam s tobom!
Jer uza te drugi sam - i bolji!
A ti budi što god hoćeš biti,
Ostani i dalje aginica,
Ostani i Hasanaginica!
Ja ću tebi biti uz koljeno!

HASANAGINICA

Jesi li' zbilja takovi, kadija?
Jesi li' - il se samo taki kažeš?

IMOTSKI KADIJA

Taki, taki!

HASANAGINICA

Vjeruješ u sevdah
Da će biti među nama?

IMOTSKI KADIJA

Hoće.

HASANAGINICA

sjetno:

O kadijo, ako je sevdah pravi,
Onda će nam odmah uginuti,
Jerbo Alah ne voli sevdaha
Tu na zemlji: - to j' od drugog svijeta!

IMOTSKI KADIJA

primakne se njoj:

Nije, nije! Milostiv je Alah,
Milostiv je, kad su ljudi dobri.

HASANAGINICA

Ti si dobar! Dobar si, kadija!
Jesi l' taki, još mi jednom kaži,
Jesi l' taki il se samo kažeš?

IMOTSKI KADIJA

Taki, taki!

HASANAGINICA

Evo ruke tebi!
Obljubi je!

IMOTSKI KADIJA

Fala, dilber-kado!
Po ruci ću do srca ti doći!

Ljubi joj ruku tamo uz česmu kud su u razgovoru dospjeli; zatim je povuče za ruku, bliže sebi ot-kopča dolje rukav i ljubi je uz podlakticu.

Uto iz daljine zastruji noćnim zrakom ziv mujezina s minareta; s početka muklo, jer je još na onoj strani varoša otraga, ali kad se pojavi sprijeda ovamo nama, onda mu se glas jasno razabire.

HASANAGINICA

okrenula se:

Čuj, čuj, akšam!

IMOTSKI KADIJA

Kako danas krasno
Razlijega se mujezina živ.

HASANAGINICA

tiho:

Čuj!

IMOTSKI KADIJA i HASANAGINICA, držeći se za ruke, okrenuli su se prema varoši i minaretu. Na divhani pojavio se PINTOROVIĆ-BEG, vidio ovih dvoje, pa veselo trgnuo natrag u kuću.

GLAS MUJEZINOV

jasan i zvonak:

Allahu ekber, allahu ekber,
Allahu ekber, allahu ekber,
Ešhedu en lailahe illallah,
Ešhedu en lailahe illallah!

HASANAGINICA i IMOTSKI KADIJA

tiho:

Ešhedu en lailahe illallah!

GLAS MUJEZINOV

još jasnije:

Ešhedu enne Muhameden resullallah!

Hajjea lessalah hajjea lessalah,
Hajjea lessalah, hajjea lelfelah,
Allahu ekber, allahu ekber,
Lailahe illallah!

I opet tišina. Spustila se nešto omračno ljetna noć; tamno se nebo osulo zvijezdama.

IMOTSKI KADIJA

okrene se česmi:

Hoćemo li abdest uzimati?
Polij meni, Hasanaginice!

HASANAGINICA

uzima onaj kablčić i polijeva kadiji ruke.

IMOTSKI KADIJA

smijući se:

Tako ćeš mi uvijek polijevati,
Kada domu dovedem te svomu.

HASANAGINICA

vadi iz njedara maramu i daje kadiji, zatim se i sama mije.

IMOTSKI KADIJA

otire ruke sebi, a onda Hasanaginici, sav razdragan i sretan:

Oh, ti ne znaš kako ćemo živjeti!
Svaki dan će nama svetak biti.
Čekat ćemo akšam i jaciju
I još sabah dok zorica svane.
Znaš li ono kako pjesma pjeva:
Ljubili se s večer do sabaha
I ujutro dok ograne sunce,
Dok nam dođe ostarjela majka

I utrgne granu bosioka,
Da nas budi granom bosioka.

Zanosno:

Bit ćeš dika mog harema:
Moja kaduna!
Bit ćeš ures mog bostana:
Moja djevojka!
Dušek bit nam djetelina:
Trava zelena.
Jastuk biti bijele ruke
Jedno drugome,
Jorgan biti vita grana
Šećer-badema.

HASANAGINICA

Kako pjesma navire ti, kadi!

Zamislila se.

IMOTSKI KADIJA

Kako ne bi kad sam uza tebe!
Lice ti je vrijedno Carigrada,

objesno:

Usta su ti kutija šećera,
Sitni zubi dva niza bisera!
Pod grlom ti sjajna mjesečina,
Pod jelekom dva bijela goluba.
Podigli se: čini ti se sada
Iz gnijezda da će poletjeti!

Obuhvati je oko pasa:

Šta si mi se snuždila najednom!

HASANAGINICA

nesabrano:

Tako! Ništa! Mislila sam nešto.

IMOTSKI KADIJA

Kaži što si sada pomislila?

HASANAGINICA

To, kako će svaki časak lijepi
Uvijek meni smutiti se, kadi!
Posred svakog milovanja tvoga
Javit će se moje tužne misli
Kano crne tice zlokobnice.
Kako ćeš im odoljeti, kadi?

IMOTSKI KADIJA

Počerat ću ote crne tice
Cilik-glasom moje tamburice.
To je samo jošte tako sada,
Ali sve će po zemanu proći!
Hoće, hoće!

Sjeo na česmu i privlači je sebi.

Zar ne da će proći?

HASANAGINICA

Ne znam ništa. Samo čudno mi je,
Kakova je sudba u čovjeka!
Kamo mene baca?

IMOTSKI KADIJA

privine je sebi:

Na grud moju!

HASANAGINICA

mirno:

Nemoj, kadi, pusti milovanje!
Čekaj jošte nedjeljicu dana!
Je li da ćeš, dobri kadi, čekat?

Obuhvati mu rukama glavu i gleda ga u oči.

Ti si dobar. Dobre su ti oči.
Čekaj samo dok mi to u srcu
Sve se slegne, dokle se razberem.

Izviije mu se nježno iz zagrljaja.

Puno toga u ove je dane
Nagnalo se na me.

Zagleda se u zvijezde.

Avaj Alah!
Ah, gle, klanjat mi zaboravimo!

Trgne se.

IMOTSKI KADIJA

Klanjat ćemo kad se rastanemo!
Alahu je ovo draže, kado!

Uzme je opet za ruku i privlači sebi.

Daj mi vini ruku kao prije
Oko vrata. Tako, aginice!

Nastonio je glavu na njezinu ruku onako sjedeći na česmi.

Aginice, kako je to - lijepo!
Kako čas sam želio ja ovaj!
U Alaha molio sam njega,
I - sad mislim da ga snivam samo,

O, reci mi da li sanak to je,
Il si zbilja ovo ti uza me?

HASANAGINICA

Jesam, kadi!

IMOTSKI KADIJA

Reci još jedanput!

HASANAGINICA

Jesam - ali... nisam... sva.

IMOTSKI KADIJA

O nemoj!

Nemoj sada spominjati ništa!
Zaboravi da si majka bila,
Zaboravi da si žena bila.
Sve ti sada, kado; zaboravi...

Živo i strastveno.

Budi moja - ljuba moja budi!
Pa daj vrat mi - vrat mi svoj sad daj...

Ustao je i hoće da je poljubi u vrat.

HASANAGINICA

nježno mu izmakne cjelovu:

Čekaj, kadi - čekaj milovanje!

Zatim se trgnula mračno, više kao za se.

Nemoj jošter - s a d još nemoj, kadi!
Sad ne, dok se tako strašno meni
Još javljaju djeca, kula, aga...

I njegove na rastanku riječi!
Kadi, kadi - ubit će me misli!
Svaki put će javiti se one,
Svaki put u našem milovanju...

IMOTSKI KADIJA

Mani misli, vesela mi budi!
Evo tebi burma pozlaćena,

Vadi joj burmu viticu - i natiče na prst.

Nek se znade da si isprošena!

Već prije su se od ovih dvoje neopaženi javili gore na divhani BEG PINTOROVIĆ, mati mu ZARIF-HANUMA, tetke Imotskoga kadije HATA i AIŠA, zatim njegovi ljudi, stari IBRAHIM i HUSREF, pa još drugih što MUŠKIH što ŽENSKIH UKUĆANA. Kad je IMOTSKI KADIJA rekao posljednje riječi, namah je beg PINTOROVIĆ trgao kuburu i ispalio tri hica u zrak u znak da i susjedi čuju e je Hasanaginica isprošena. SVI su nato poletjeli niz basamake.

PRIZOR ČETVRTI

HASANAGINICA, IMOTSKI KADIJA, BEG PINTOROVIĆ, ZARIF-HANUMA, HATA,
AIŠA, IBRAHIM, HUSREF, SLUŠKINJE, MUSLIMI, MUSLIMKE

PINTOROVIĆ

odmah iza kako je kuburom opalio, još gore na divhani viče:

Djevojka je naša isprošena,
Šahitolla ljudi i komšije!

Ide niz basamake.

HATA

prišla Hasanaginici i grli se s njom:

Sad si naša, sad si sasvim naša!

HASANAGINICA

tiho:

Jesam, jesam.

AIŠA

grli se s Hasanaginicom:

N-nemoj n-nujna biti!

Miluje ju po licu.

PINTOROVIĆ

lijevom rukom drži Hasanaginicu, a desnom Imotskog kadiju:

Pobratime, Imotski kadija,
Evo tebi sestre mi jedine,
Ti joj vrati što je izgubila!

IMOTSKI KADIJA

Evala ti, pobratime dragi,
Eto moj se sanak ispunio,
Pobratimi nismo odsad samo,
Van šurjaci i rodbina draga.
Vako jošte s dvora ti ne pođoh
Ko što danas -

PINTOROVIĆ

Živ mi bio, brate!

Grle se.

Usto se već tarabama skupili LJUDI, STARIJE ŽENE i nešto DJECE, sve iz komšiluka; kako koji dođe viče: "Alah mubareć e l j e !" (Bog blagoslovio!) - a UKUĆANI odgovaraju "Fala! Fala!" SLUŠKINJE otvorile kapiju, pa neki, osobito stariji, ulaze u avliju.

PINTOROVIĆ

Nek se jedi mrk na kuli Hasan
Što je bega našla begovica.
Neka crkne!

Hasanaginici:

Gore glavu, sestro!
Ti ćeš znati kom ćemo te dati
I tko će te lijepo milovati.
On ni muhi neće dati na te,
Je li tako, mio pobratíme!

IMOTSKI KADIJA

Jeste tako i tako će biti!

ZARIF-HANUMA

Hasanaginici:

Nemoj, dite, smrknuta mi biti,
Što je bilo, više se ne vraća.

HASANAGINICA

Neću, mati. To su samo misli...

HUSREF

veseo starčić, nešto siromašnije odjeven, rukuje se s Hasanaginicom, neprestano držeći njezinu ruku u svojoj i trzajući njom:

Živa bila, naša nova nevo!
Do sada si bila aginica
I bez bega mlada begovica,
Odsada ćeš biti begovica,
Po drugi put - al ćeš opet ostat
Aginica a bez onog age.
A to sve je na posljetku jedno!
Sve je dobro kad je glava živa,
I ja sam se dvaput oženio!

Vjeruj, snaho, i - nije mi žao
Da sam jošte dvaput!... Tako i ti
Veselo nas pričekaj na domu,
Da mi svate prikupimo za te,
Da se zbidne što bit mora. Haj, haj!
Od sevdaha goreg jada nema.

AIŠA

Husrefu smijući se:

M-mučī, Huso, jad t-te n-ne ubio!

IBRAHIM

častan starac s bradom i s bijelim turbanom, ljepše odjeven; stajao je mirno iza
Husrefa, a sad je polagano i svečano pristupio Hasanaginici držeći u ruci đerdan:

Evo tebi đerdan s dukatima,
- Kad si, njega obegenisala -
Da ko snaha poznaješ se naša.
U brata sam tebe isprosio,
Al opet smo čekali na tebe.
Nek djevojka svojom voljom ide.

HATA

Jeste livše kad je svojom voljom,
I ja velim.

PINTOROVIĆ

sluškinjama:

Nuder šerbe brže,
I u čašu bistre amberije,
Da još malo -

IBRAHIM

Ići ćemo, beže!

Dugi danci, a kratki konaci,
Obnoć jati, obdan počivati!
Gdje je jošte Imotski?

HUSREF

Ta doć ćeš!
Nij' daleko. Ja, a šta bi bilo!
Kada dođeš, dozvati bi mogo;
Tako j' blizu - a dobri su vranci.

HATA

Al kasno je? Već će i jacija!

PINTOROVIĆ

Što je kašnje, ljepše će vam biti,
Dok nestane žege i omare,
A navali hladak sa planine,

ZARIF-HANUMA

kad su SLUŠKINJE donijele šerbe:

Bujrum, svati!

SLUŠKINJE dvore sve naokolo. Neke su SLUGE donijele baklje.

HUSREF

našao tamburu na sećiji, pa će Imotskome kadiji:

Ded zavriraj, kadi,
Na rastanku da nam lakše bude!

IMOTSKI KADIJA

Neću više svirati vam, družbo!
Ja sam stigo što mi srce htjelo.

Uhvati za ruku Hasanagicu.

HUSREF

prihvati tamburicu:

E, pa onda ja ću! - Samo, družbo,
Ja vam ne znam po njoj prebirati,
Neg samo zahvatim gdje i gdje,
Al - popijevat znadem!

HATA

Dela, dela!

IBRAHIM

De ispjevaj, pa da odlazimo!

HUSREF

Hoćete li onu vragoliju
O okladi jednoj djevojačkoj?

PINTOROVIĆ

Udri samo, Husrefe!

HUSREF

samo katkad udari po tamburi u pô glasa pripijevajući:

Okladi se momak i djevojka,
Da zajedno noću proborave,
Da se jedno drugom ne okrene.
Momak meće sve imanje svoje,
A djevojka oči i obrve.
Leže Kata kao ledenica,
Kraj nje Meho kao žeravica.
Kad je bilo noći o ponoći,
Uzmuči se čelebija Meho,
Pa govori lijepoj djevojci:

"Okreni se, draga dušo moja,
Na poklon ti sve imanje moje!"
Djevojka je mudre glave bila,
Ode stazom na četiri strane,
Pa zavika iz grla bijela:
"Šâhitolla, moji prijatelji,
Pokloni mi sve imanje svoje!"

Smijeh.

PINTOROVIĆ

Dobra ti je, Husrefe!

IMOTSKI KADIJA

HASANAGINICI, koja nije slušala pjesme, već stajala zamišljena:

Kaduno,
U kakve si zavezla se misli?

PINTOROVIĆ

Hasanaginici:

Svi svatovi šenli i veseli,
Samo ti nam sahtli i kaharli!

HASANAGINICA

To sam sada sjetila se:

Ibrahimu:

Daidža!
Kada ćete u svatove po me?

IBRAHIM

Mi mislimo: za nedjelju dana.

HUSREF

Baš u petak, u Prorokov svetak!

PINTOROVIĆ

To je pravo.

HUSREF

Baš ćemo se spremit:

Kupit svate u četiri strane,
Sve svatove mlade, neženjene,
A jendije mlade, neudate,
Tri će kola igrati pred njima,
Ja pred svima.

HASANAGINICA

Kićena rodbino!

Poslušajte da vas nešto molim:
Kad skupite gospodu svatove,
Vi po noći odvedite mene!
Kada budem agi mimo dvora,
Da ne vidim sirotice svoje!

ZARIF-HANUMA

Što po noći, kako bi po noći?

PINTOROVIĆ

U sramoti ne ženimo tebe!
Ni pred kime kriti nam se nije.

IMOTSKI KADIJA

Jahat ćemo po bijelu danu,
Nek se znade čiji su svatovi!

IBRAHIM

Na otmicu svati noću idu!

HUSREF

Po noći bi kakvi ljudi rekli
Mješte cure da vodimo babu!

HATA

Teško joj je zbog dječice svoje.

HUSREF

Ima djece vazdan po čaršiji,
U mene ih desetero eno!
Pa baš ako dobri Alah hoće,
Bit će jošte djece!

Namigne kadiji:

Je li, kadi?

AIŠA

M-mučī, H-huso!

PINTOROVIĆ

Usred bijela dana
Neka kreću svati od kuće nam!
Nek ih Hasan s kule gleda svoje,
Pa nek puca od golema jeda!

HASANAGINICA

Onda barem - to vas, družbo, molim -
Dug pokrivač pripremite za me!
Kada budem agi mimo dvora,
Da ne vidim sirotice svoje.

IMOTSKI KADIJA

Kumaš-jorgan spremit ćemo tebi.

HATA

Sve ćemo mi tebi ispuniti.
Ti što rekneš, onako će biti.

HUSREF

Dva jorgana, snaho, ako treba,
Ja ću ponit. Na te i na konja!

IBRAHIM

Nek kroz jorgan niko te ne vidi,
Ni ti nikog dok prođemo mimo.

AIŠA

V-viditi će dica i k-kroz j-jorgan!

IBRAHIM

Hajdmo, družbo, noć će udariti.
Kasno nam je, a daleko nam je.
Daleko su kadijini dvori.

Slugama:

Nek sedlaju konje.

Sluge odu.

PINTOROVIĆ

Ja ću, svati,
Kroz varoš vas malo propratiti.

Sluškinjama:

Donesite fenjere i svijeće!

Sluškinje odu.

HATA

Hasanaginici daje ruku:

Zbogom, snaho! Za nedilju dana
Eto tebe našem dvoru.

Ide prema vratima.

AIŠA

Hasanaginici daje ruku:

Z-zbogom!

Ide k vratima.

HASANAGINICA

ostajući:

Zbogom, tetke!

ZARIF-HANUMA

prateći Hatu i Aišu:

Zbogom, prije moje!

IBRAHIM

rukujući se s Hasanaginicom:

Zbogom, nevo, do nedilje dana!

HUSREF

Hasanaginici rukujući se:

Ostaj zbogom, ne misli na agu!
Kadija je mladi.

SVI su prošli kapiji osim HASANAGINICE i IMOTSKOGA KADIJE. SLUGE su otvorile oba krita na kapiji, pa se sad može vidjeti sva varoš u noći u svjetlu rasvijetljenih pendžera.

IMOTSKI KADIJA

Zbogom, kado,
Zbogom, moja pozlaćena grano!
Dokle po te sa svatima dođem.

HASANAGINICA

Zbogom, kadi! Spominji se često
Što uz česmu tu smo besjedili.

IMOTSKI KADIJA

Nemoj da te tužne more misli!

HASANAGINICA

Ne znam, kadi, nisam im gospodar.
Alah znade kako mi je teško!

Polazeći s KADIJOM prema vratima.

IMOTSKI KADIJA

ovije Hasanaginici ruku oko struka:

Ostaj zbogom, zlatna!

HASANAGINICA

izvije se lagano iz zagrljaja:

Zbogom, kadi!

Izišli su SVI pred kapiju. SLUGE su osedlali konje, pa čekaju držeći preko ruke dolame za putnike.

ZARIF-HANUMA

Krasne noći, tko se Bogu moli!
Biti će vam lijepo putovati.

HATA

Hoće, hoće!

IBRAHIM

kao da zapovijeda:

Sjedajte na konje!

SVI su tamo otraga posjedali na konje koji veselo ržu, a onda su se počeli konji i micati. Na kapiji su samo ZARIF-HANUMA, HASANAGINICA i neke SLUŠKINJE.

GLASOVI

otraga:

Ej dovále, ej!

ZARIF-HANUMA i HASANAGINICA

Ej sahadile!

Otišli prosci i Pintorović-beg s njima. Čuje se topot konja, malo zatim pjesma i tambura, a domala i pucnjava iz kubura uz veselo potcikivanje. Na kapiji su još HASANAGINICA i mati joj ZARIF-HANUMA, te stoje neko vrijeme a onda se i one okrenu natrag u avliju. SLUŠKINJE hoće da zatvore kapiju.

PRIZOR PETI

HASANAGINICA, ZARIF-HANUMA, SLUŠKINJE

HASANAGINICA

sluškinjama:

Nemojte još! Neka vrata stoje!

Sluškinje odu otraga desno.

ZARIF-HANUMA

Ti ćeš sina čekati dok dođe?

HASANAGINICA

Hoću, mati! Čekat ću ga ovdje
Jošte malo. Pusti me da čekam.
Ta večeras tako lijepa noć je!

ZARIF-HANUMA

Rabum Alah, i dan lijep je bio.
Sve je prošlo kako treba, šćeri!
Samo kad si ti se odlučila!
Dok ne puče kubura na dvoru,
Sve sam za te bojala se.

HASANAGINICA

Mati!

Nemoj sada toga spominjati!
Cijeli dan već puna mi je glava.
Dajte jednom pustite me samu!
Mira malo dajte mi.

ZARIF-HANUMA

odilazeći k basamacima:

Ta idem!

Čekat će te u ložnici majka.

S basamakâ:

Da si dalje ostala na domu
Tu nadomak kuli Hasanovoj,
Još bi jače kinjila se bôna.
Zeman ziđe po kotaru kule,
Zeman ziđe, zeman raziduđe.
Prebolit ćeš sa zemanom i ti.

Uspela se gore na divhanu.

Sve ćeš ti to, šćeri, pometnuti
Kad se tamo u Imotski kreneš.
Ne daj, Bože, što se podnit može!

HASANAGINICA

legla na sećiju zlovoljno:

Dobro... dobro!... Ostavi me, mati.

ZARIF-HANUMA

hoće još nešto da reče, no opet se domisli, pa zamakne gore u kuću.

PRIZOR ŠESTI

Neko je vrijeme tišina velika. Po koji put se čuje samo uzdah s usana HASANAGINICE. Uto izdaleka jedva čujno razabire se prvi živ jacije, GLAS MUJEZINOV:

"Allahu ekber, allahu ekber".

Milan Ogrizović: Hasanaginica

HASANAGINICA

uhvatila se rukama za glavu i zaplače u velikoj boli:

Što učini, aga Hasanaga!

Što učini... da od Boga nađeš!

LAGANO PADA ZAVJESA

ČIN TREĆI

MUŠKA ODAJA U KULI HASANAGINOJ

Okolo-naokolo po odaji pružili se uza stijene dugački minderi. Otraga je lijevo visok pendžer, a kroza nj se vidi poljana i u daljini visoka planina. Desno je sprijeda isto onakav pendžer. Na desnoj je stijeni povješano raznoliko oružje; ima starih pušaka, handžara, rogova i - stare gusle javorove, a osobito se ističu dvije velike sablje demiskinje, koje su se sa svake strane jednako ukrivile. Otraga je desno ograđen malom drvenom ogradom otvor na koji se basamacima ulazi odozdo iz prvoga boja. Po odaji su ćilimi, po koji stolčić, a u sredini mangala sa živom žeravicom, a kraj ove srebrni ibrik s kahvom.

PRIZOR PRVI

HASANAGA. Robinjica VLAHINJA

Na kićenom crvenom ćilimu koji je prestrt preko ostalih sagova desno na dušek, sjedi prividno miran HASANAGA; mrk i potmuo puši iz dugačka bojali čibuka i male lulice. Po sagu je nasuprot poglela robinjica VLAHINJA uz svileni dušek, pa je tek podigla glavu i u poduljem muku gleda Hasanagu ne mareći za kitaru što ju je valjda već prije odbacila od sebe. Otraga je iza nje bešika s malim "begovićem", koju ona, kad se sjeti, od vremena do vremena malo i poljulja.

VLAHINJA

sjetno i slatko:

Ni ta pjesma nije ti za volju!
Hoš li drugu?

HASANAGA

Necu. Ne znaš ništa!

VLAHINJA

Igračice hoš li, lijepi ago?

HASANAGA

Neću ni njih.

VLAHINJA

Čerkeskinju jutros

Mrtvu našli. Netko ju je zaklo
Kao pile. Bacili ju sluge
Niz pendžere kuli. Nevoljnica
I ona se dosta napatila.
I ona je voljela te ludo
U potaji. Samo meni rekla
Da za tobom uzdiše i vene
Kao i ja. Bože, tko je zakla?

HASANAGA

Ja.

VLAHINJA

A kada?

HASANAGA

Jutros pre sabaha,
Pre sabaha i zorice rane.

VLAHINJA

Kad od mene otišo si! - Zašto?

HASANAGA

Zato jer je mene dočekala
U ložnici Hasanaginice!

Jer je rekla da mi je ko - žena,
Da je meni aginica.

VLAHINJA

Jadna!

HASANAGA

Luda bila, pa se prevarila.

VLAHINJA

Zašto onda i mene ne zakla
Kad na tvojoj zaspala sam ruci,
Kad na grlu biser mi prebroji!
Kad ti živo srce zaigralo
I na srcu burundžuk košulja -
i m e n e si tada ženom zvao.

HASANAGA

Zar ja tebe?

VLAHINJA

Jesi, lijepi ago!
Ženom svojom! Aginicom!

HASANAGA

Šuti!
To ti samo kroz noć zazujalo,
Il si nekud zanijela se luda...

VLAHINJA

San je bio. Da, da: lijepi sanak!
Al opet sveg se dobro sjećam,
Svake riječi: "Ženo! Aginice!"
Zvao si me.

HASANAGA

Luda Vlahinjice!

Sada znadem. Ha, ha! Baš si luda!
Gdje bi ti mi aginicom bila?!
Nije ono aga tebe zvao.

VLAHINJA

Nego koga? Nema druge ovdje
Kojoj tako dobar si ko meni.

HASANAGA

Da, nema je. Otišla je...

VLAHINJA

podigla se malo s tla i sjela zagledavši se tužno u zemlju:

Znam sad!

Žena tvoja na snu ti je bila.
Mene ti si grlio mjesto nje,
Mene ti si ljubio mjesto nje,
Noćca crna nije dala vidjet
Da l' je moje il njezino lišće,
Da l' je moje il - oh, hude sreće!
Ti si na čas a u sâнку pustu
Mislilo da ona je što ja sam!
A ja mišljah da sam aginica!
A ja mišljah da me voli aga!

HASANAGA

Ej malo si vrijeme agovala!

VLAHINJA

Nije meni do tog agovanja,
Niti sam se za tim lakomila,
Da ti budem ženom... aginica!
Već da ti me voliš... ago...

HASANAGA

Gledaj!
Kakve vjere a u kaurkinje!
Uprav zato?!

VLAHINJA

Jeste, dobri ago!
Stog sam danas vesela u dvoru,
Stog sam pjesme sve ti ispjevala,
Što sam god ih od majčice čula,
Što ih znam - a i što same dođu,
Da ih nikad čula, znala nisam!
Same dođu...

HASANAGA

Izmišljaš ih, bona!

VLAHINJA

To ih dragost za tobom izmišlja!
Kada, ago, vako uza te sam,
Vako sama - onda mi je tako
Na djedovskoj ko da sam livadi!
Čujem frulu, čujem goru čarnu,
Čujem nebo i oblake bijele
Što nad našom putuju krajinom.
Onda p j e s m a slazi mi u srce,
Tu s dragosti sastaje se mojom,
Pa iz srca u usta se sklada.
Sama ide!

HASANAGA

J o š ćeš, Vlahinjice,
Pjevati mi!

VLAHINJA

Morda, morda, ago!
Ali to će bit po zapovijedi.

Ti si danas sve mi uništio.
Ode čador, ode milovanje!
Pjevati ću - od srca bit neće!

HASANAGA

Još si mlada! Ha, ha! Još si luda!
Što tî jošte od sevdaha znadeš?
Nije sevdah noćcu boraviti
Uz dilbera.

VLAHINJA

Noću ja i danju,
I na javi i na tihu sanku
Samo tebe gledam, dobri ago!
I kako se jedna razveselih
Kad si tiho meni došo, ago,
Prvim trakom drage mjesečine...
A bulbul se bio raspjevao!
Kad mi noćas nako besjedaše,
Sva je kula kao raj mi bila.

bolno:

A to bilo Hasanaginici!

HASANAGA

napola u rugu:

Tko bi reko, crna Vlahinjice,
Da ti tako voljeti umiješ!
Pa to ja ti i ne branim!

VLAHINJA

Nemoj!
Nemoj tako besjedit mi, ago!
Svaka riječ ti u srce mi ide.
Ti se rugaš, a ja patim ovdje,
Prevarena ja sam - a od one

Što ti ode iz kuće i dvora!
Nehajnica!...

HASANAGA

oštro:

Šuti! O njoj šuti!
O njoj samo ja govorit smijem.

VLAHINJA

Zašto noćas i mene ne zakla?
Ko i onu Čerkeskinju...

HASANAGA

opet u rugu:

Neću!
Neću tebe, curo, kad me voliš...

VLAHINJA

izvadila iz njedara nož:

Vidiš, ago, materin to nož je,
S tim je ona probola se mlada
One noći kad su tvoji ljudi
U kuću nam pali. S tim sam i ja
Probosti se htjela, al su vrazi
Svezali me. S a d je zánjga hora!
Probost ću se zbog dragosti, aga!
Od žalosti za tobom umrijet ću.

HASANAGA

mirno i umilno:

Nemoj sebi kidisati mlada!
To se aga samo s tobom šali.
Voli tebe, curo, aga! Voli!

Amo gledaj, pa vesela budi!
Znaš da ti si od svih robinjica
Meni bila ponajdraža uvijek.
Nemoj mi se žalostiti sade,
Pa zbog one što je nema više
Ni u kuli, ni u srcu mome!
Što, zar misliš, kog sam protjerao,
Da bi natrag vraćao ga ikad?!

Ražestio se:

Tko je ona da bi za njom gin'o?!
Istina je: bila mi je ljuba,
Bila žena, al me znala nije,
Nije znala da me uvijek voli,
Nije znala da mi srce gata,
Da mi bude potpuna i vjerna!
Otišla je - već je i ne znadem,
Nit ću više ja mariti za nju.
Ej, ti ne znaš onda Hasanage!

VLAHINJA

Ljubi Hasanagu u ruku:

Fala, ago, fala, dobri ago!
Mada srcu vjerovat je teško! -
To je, mislim, samo na čas bilo,
Jer opet će ona, opet tebi
Pasti na um - pa ćeš mene tjerat!
Al' svejedno, da i na čas bilo,
I to mi je, dobri ago, dosti!

HASANAGA

Mani take misli i besjede,
Već tako ti vlaške vjere tvoje,
Ded mi kazuj koju svoju...

VLAHINJA

vesela:

Pjesmu?

Hoću, ago, hoću, dobri ago!

Dohvati kitaru, pa uz tihanu pratnju govori čuvstveno:

"Karamfile, pleme moje,
Da je meni sjeme tvoje,
Ja bih znala gdje bih cvala:
U mog dragog u njedrima!
Kad moj dragi ide spati,
Karamfil će mirisati,
A moj dragi uzdisati..."

još malo udari u kitaru, pa se sva raznježena okrene agi:

Je l' ti s voljom pjesma, ago?

HASANAGA

nije pravo ni slušao pjesme, već se zamislio:

Nije!

VLAHINJA

Danas jošte nijedna ti nije
Moja pjesma ugodila, ago!
I nisi me ni slušao sada,
Već se nekud - dalje zamislio!

HASANAGA

Ne pogađaš koju ja bih htio!

VLAHINJA

Ja ih više ne znam, lijepi ago!
Nemam više ja pjesama svojih,
Sve sam ti ih ispjevala redom.
Sve: i srce s njima ispjevala.

HASANAGA

Ja znam jednu. Slušaj Vlahinjice!
"Kroz bašču mi voda teče,
Ja je ne pijem.
Krajem vode ruža cvate,
Ja je ne berem."

VLAHINJA

Ne znam jošte take pjesme.

HASANAGA

Slušaj!
"U ružici bulbul piva,
Ja ga ne slušam,
Već ja jamim kamen-stinu,
Pa ga otiram:
Haj otolen, bulbul-tico,
Ja te ne slušam.
Ovdi nema ljube moje
Da te posluša..."

VLAHINJA

šapćuci:

Ovdi... nema... ljube... moje!

HASANAGA

Slušaj!
"Otišla je nadaleko
Svojoj rodbini.
Da je mogu na snu vidit,
Ko da došla bi,
Da mi more knjiga doći,
Ko da bi je vidio..."

VLAHINJA

Eto, ago, ne rekoh li bona,
Da je ona, u srcu ti vazda!
Sve sad znadem. Dalje tajit nemoj!
Dalje tu mi opstanka već nema,
Crn je meni petak osvanuo!
To ti, ago, za njom - za njom tužiš!
Što je meni dalje živjet ovdje?

HASANAGA

razjario se i odbacio čibuk:

Za njom! Za njom! Crna Vlahinjice!
Za njom samo miso mi polijeće,
Jer ona je u smrt šćela za me:
Ostaviti djecu, kulu, sunce,
I bacit se niz bedeme krasna!
Znala me je, ali ja nju nisam,
Nisam znao čarna joj sevdaha
Što u srcu čuvala ga za me,
Ne za noćcu kao robinjica,
Već ko žena šesnaest godinica
I ko druga. - Sad joj vjeru vidim.
Prije ne znah u ludosti ludoj,
Već je pustih, nemilo otpustih
Tu sa kule. Alah kaznio me.
Kaznio me s vama robinjama!

VLAHINJA

podigla se na koljena:

Aga!

HASANAGA

sveđ jednako:

Za njom prôtuži mi srce.
Što ti misliš da bi tebi ikad
Vaku pjesmu pjevo?! Izmiči mi!
Ni nalik joj nisi ni u čemu,

Ni ti, a ni druga koja igdje!
Sve ću ja vas prije poklat redom
No da jedna misli da je vrijedna
Naknaditi ikad aginicu!

VLAHINJA

potištena:

Ne trebaš me svojom rukom klati
Dok je meni materina noža!

Gleda ga sjetno i milo:

Ali prije nego umrem, ago,
Da ti kažem.

Zajeca se.

Ne, ne! Neću ništa!
Što bi to mi koristilo sada?!

Ustala.

Ja sam tek za noćcu robinjica.
Ništa nego: zbogom, dobri ago!

HASANAGA

Idi dolje i zovi mi majku!

VLAHINJA

Idem. To je posljednja mi služba
Što ću ti je prije smrti svršit.
Ondje gdje me noćas mjesec gleda,
Gdje u sanak zaspala sam čarni,
Grleć svoje neljubljeno zlato -
Ondje će mi noć u srce ući.

HASANAGA

Šta mi buncaš tudijer o smrti?
Idi kad ti kažem.

VLAHINJA

Idem! Idem!

Polazi otraga, ali tako da je uvijek okrenuta prema Hasanagi, pa sve korak za korakom kao u nekom snu neiskazano milo govori:

"Pođi zbogom, moj nelomljen sokole!
Kad ti budeš niz to polje široko,
Ti ćeš naći bunar-vodu studenu,
U bunaru bilu grudu snijega."

HASANAGA

ljutito:

Ne trebam ti pjesme. Idi!

VLAHINJA

odmičući, jednako kao prije:

Idem.

"Jami grudu, pa je metni u njedra!
Sapni puce, nek postoji mrvice!
Raspni puce, pa pogledaj niz srce - "

HASANAGA

Jesi l' veće otišla? A?

Zamahne čibukom.

Milan Ogrizović: Hasanaginica

VLAHINJA

sveđ jednako približavajući se tamo otvoru otaga:

Idem.

"Kako će se ona gruda topiti,
Onako će moje srce... venuti."

Zaplače teško, a onda se naglo spusti niz basamake.

Dolje se već razabire žagor djece i njihova lupa kako se penju gore. HASANAGA mirno meće žeravicu u lulicu i puši dalje odbijajući guste dimove.

PRIZOR DRUGI

HASANAGA, MEHO, AHMED

MEHO

uz basamake:

Je li gore babo?

GLAS VLAHINJE

Jeste! Jeste!

MEHO

poletio prema Hasanagi:

Gledaj, babo, džidža!

Nosi džidže, a sve mu putem ispadaju.

AHMED

došao sa Mehom, te i on nosi džidže:

Gledaj, gledaj!

MEHO

Došli smo se gore poigrati,
Da nas pustiš na mindere.

AHMED

Baka
Dolje rekla da je danas petak,
Pa da smijemo u tvoje odaje.

HASANAGA

Smijete! Smijete! Eno kod pendžera
Igrajte se koliko vam drago!

MEHO

Znaš, mi ćemo užinicu kuhat!

AHMED

I ja - i ja! Imamo jabuka!

MEHO

Rezat ćemo jabuke na džidže.

HASANAGA

zamišljeno:

Hajte, hajte!

Milan Ogrizović: Hasanaginica

MEHO

otišao k pendžeru i tamo sjeo na mander:

Gle, Ahmete, ovdje
Uz pendžer će najljepše nam biti.

AHMED

otišao sa MEHOM, pa se s njim tamo igra.

PRIZOR TREĆI

Prijašnji, UMIHANA

UMIHANA

uto već došla odozdo i pošla Hasanagi:

Zvao si me gore, sine!

HASANAGA

Zar ja?

UMIHANA

Kroz zube mi rekla Vlahinjica
Da me nešto gore trebaš.

HASANAGA

Ah, da!
Sjedni, da! Da, sjedni tu! - Ja ne znam...

Stanka.

UMIHANA

sjela na stolčić uz Hasanagu i poljuljava bešiku:

Sine moj, a u što tebi mîsli?
Zar ćeš tako svaki dan se kriti
Tu u kuli kano u tavnici?
Ko da djece uza tebe nema,
Ko da nema majke uza tebe!

HASANAGA

A da šta bi?!

UMIHANA

Nujan si mi, sine!
Svakim danom sve nujniji bivaš.
Ti ne slaziš u polje askeru,
Po bedemu ne šetaš se kuli.
Robinjice sve nekuda ćeraš
Il iz kule, il n i z kulu!...

HASANAGA

Šta će krsti vuć mi se po dvoru?!
Nek izginu redom! - Šta me stalo!

UMIHANA

Ja ne velim. Ništa zato! - Samo
Da mi ti si veseliji, sine!

HASANAGA

Pa me, mati, razveseli!

UMIHANA

Hoću,
Kad baš veliš. Ja sve mislim sobom -

HASANAGA

A što misliš?

UMIHANA

Da te ženim, sine!

HASANAGA

smije se:

Avaj, mati!

UMIHANA

Uprav da te ženim!

Veće ti je mati ostarila.
Ne mogu ti dvora prehoditi,
Ni zlačanih ključa prenositi,
Reći će nam prvašnja rodbina:
"Omatori aga Hasanaga,
Nije njemu ni trebala ljuba".
A ja mislim: da se kupe ljudi,
Pa d' idemo kud u prošnju, sine!

HASANAGA

I već danas!

UMIHANA

Makar uprav danas!
Prorokov je danas danak lijepi.

HASANAGA

tobože se zanima:

Bre aferim! A kuda bi išli?

UMIHANA

Lako za to!

HASANAGA

Ti već znadeš, majo?

UMIHANA

Znam i ne znam. Pitala sam samo
Gdje bi koja za te zgodna bila.
Eno - Đulsa od Novákovíćâ...

HASANAGA

smije se:

Premlada je. Šćí bi bit mi mogla!

UMIHANA

Ili hoćeš Hanu Kapetana...

HASANAGA

Muškara je! Ne bi ni te, majko!

UMIHANA

Ili ćeš mi Arvatovu Ajku...

HASANAGA

još uvijek u smijehu:

Ota opet mene ne bi šćela!

UMIHANA

hrlo:

A Begzadu, Ahmedbegovicu,
Udovicu mladu Omarića,
Il Ćulsiju il Biserhanumu...
Ima, sine, vazdan ih na drumu,
Po kulama i po varošima,
Po harexim i po čardacima,
Pa mogli bi kuda na gledanje!
Il ti sâm da danas kud se spremiš
Na dorina - pa u ašik, sine!
Tražit ljubu!

HASANAGA

jednako u jedva zamjetljivu rugu:

Koju bi ti, majko?

UMIHANA

Koja tebi po ćefu je. Meni
Svaka dobra. Ja se ne udajem...
Samo da mi tužan nisi, sine,
I da mi se ne rugaju tebi
Ti begovi Pintorović-roda.
Sirotinja, ne begovi! - Eto,
Koju godijer odvoliš...

HASANAGA

A mati!
Ne bi l' ti se snaha zamjerila
Ko i prva?

UMIHANA

Nije ona meni
Učinila ništa - nego tebi!

HASANAGA

Nemoj, mati, ti si prva o njoj
Posumnjala preda mnom. Da, ti si
Prva nako izdaleka nešto
Govorila. Jesi, jesi! Ti si
Mene dalje naustila na nju.

UMIHANA

Nemoj, sine, govoriti krivo!
Ja sam rekla što bi svaka mati -

HASANAGA

I svekrva!

UMIHANA

Nije, sine, tako!
Ti si jako volio je onda,
Pa u tome ni vidio nisi
Da ti više nije kâ je bila!

HASANAGA

Jest, jest, majko, ti si meni prva
Uprav one strašne tvoje riječi
Onda rekla - ali je l' istina
Sve to bilo, ili ja sam samo
To mislio da je tako? To je
Što me muči i što mislim! - Ona
S kule se je sunovratit šćela
A zbog mene!

UMIHANA

Alah znade je li...
Ja ne velim ništa. Morda i jest!
Al zašto je onda domu pošla?

HASANAGA

Da ti nisi onda došla sa mnom,
Ostala bi ona!

UMIHANA

O, moj sine!
Baš ko da sam rodila te jučer!
Zar ti više ne znaš što je bilo?
Zar ne vidje Pintorović-bega?

HASANAGA

I on i ti - i svi ovdje redom,
Svi ste krivi! E da sâm sam došo,
Bez rodbine i bez robinjica,
Ona meni koljenu bi pala!
Sve bi bilo kao prije. Sve! Sve!

UMIHANA

Morda i bi, kad ti veliš!

HASANAGA

Bi! Bi!
Ne bi ona s a m a taka bila!
Pred svijetom je samo tako -

UMIHANA

Sine!
Pa si mogo odjahati do nje
Il poručit...

HASANAGA

začuden:

Ti to zbilja veliš!
I ti meni to bi svjetovala!

UMIHANA

Zašto ne bih? Ti si meni prvi.
Što ti veliš, i meni je drago.
Da si reko, ja b' i sama išla,
Molila bih - i domolila je!
Samo da mi neveseo nisi!

HASANAGA

Takovu te volim, mati moja!
S tobom sad se divaniti more.
Nije ona, zar ne, majko, kriva!
Nije ništa! Ja sam taki luđak
Onda bio. Sve što dalje mislim,
Sve to više vidim: kriv sam. Jutros
U prozorje, kad bulbuli poje,
Dorina sam poklopio svoga,
Odjaho sam - znaš li kuda, majko?

UMIHANA

K njojzi?

HASANAGA

Uprav: pravce dvoru njenu!
Preko njiva i preko strništa!
Već sam bio blizu bašče njene,
Kud smo nekad ašik provodili -
I - onda sam konja okrenuo!
Odjedanput: okrenuo konja!
Nisam mogo, nisam mogo, majko!
Čim osjetim da je ona blizu,
Uzrujam se u srcu. Zadrhtim,
Pa sam sebe psujem: "Nemoj! Ne smiješ!
Popustiti ženskoj glavi nemoj!"
Vraćajuć se, sâm sam sebe pito:
Kud sam samo ovo konjem pošo?
I stao sam smijati se sebi
Da sam uprav kao dijete ludo
I da sevdah uzeo mi pamet!

UMIHANA

trgne se opet:

Još da nisu tamo pustili te,
Il da j' bio Pintorović-beže,
Ala pusta ruga i sramote!
Bolje da si vratio se, sine!

HASANAGA

Nije bolje. Morda nije bolje,
Kad razmislim opet... Da je ona
Sama bila, skočila bi meni,
Na konju bih doveo je svome,
Na kuli bi u zoricu ranu
Osvanula. Niko ne bi znao!...
Eto, mati, s kim ćeš ženiti me,
Eto kuda u prošnju je ići!

UMIHANA

Šta, zar misliš da idemo po nju?

HASANAGA

Po nju, po nju! Najbolje je tako!
Spremite se: Sultanija i ti!
Huseina povedite slugu.
Poklopite konje sokolove,
Pa vi ravno njojzi u pohode!
Pitajte je što je i kako je:
Je l' joj žao kule i dječice,
Je l' joj žao age i sevdaha?
Pa rekne li: jeste - jamite ju!
U susret ću dojahati vama,
Aginicu, drugi put djevojku,
Da vodimo ope' kuli našoj!
Je li tako, stara moja majko?
Ha, sad mučiš! Vidiš - nisi dobra!
Nisi taka ko si malo prije
Za čas jedan kazala se meni.

UMIHANA

mirno:

Mučim. Mučim. Jedna riječ moja
Zasjekla bi u srce te, sine!

HASANAGA

Kakva riječ? Opet sumnjaš, majko!
Zla si! Zla si! - Ostarjela jesi...

UMIHANA

Nije sumnja, van istina prava.

HASANAGA

Pa šta mi kriješ?

UMIHANA

Nije hvajde
To sad kriti. D a n a s će se znati.

HASANAGA

Danas? Šta je?

UMIHANA

Ti nas šalješ tamo,
A kasno bi došli!

HASANAGA

Šta? Zar - ? Reci!

UMIHANA

Svatove bi putem dočekali!

HASANAGA

trgnuo se:

Dakle mi je ljuba isprošena?!

UMIHANA

Ima tome već nedjelja dana.

HASANAGA

odbacio čibuk:

Isprošena?!

UMIHANA

Proći tuda. Danas svatovi će

HASANAGA

Tko to kaže, mati?

UMIHANA

Već govore o tome i djeca
Po varoši. Ono isto več
Dočula sam. Nisam reći smjela:
A kako bih mogla ti i reći?!

HASANAGA

Tajila si, a zbog mene, mati.
Sada vidim da si dobra! Ti si
Sve mi šćela skriti - i u prosce

Odvesti me, da sramote nije
Kada budu svati prolazili.
Dakle danas!... Al sam, Alah, luda!
Danas konjem pošao sam po nju,
Baš dobro je da sam ga okreno!
A kamo se ljuba mi udaje!

UMIHANA

Prsten primi Imotskog kadije,
Prsten primi i obeća mu se.

HASANAGA

mračno:

Kako li me brzo zaboravi!
Ti si, mati, govorila pravo:
Nije ona žena kakva meni
Uvijek se je kazivala. Nije!
Snevjeri se za nedjelju dana.
A ja, luda, mišljah da je vjerna
I sevdah sam u nebo joj kovo,
A ona se za drugog udaje!

UMIHANA

Sama to je poručila tebi!

HASANAGA

Poručila?! Po kom?

UMIHANA

Ta po šćeri!
Sultanija ono isto veče -
Kad je bila isprošena - njoj je
Prokrala se. Obaći je htjela.

HASANAGA

A ja nisam znao. Zovi mi je!
Sultaniju zovi!

UMIHANA

Nemoj, sine,
Grđiti je. Nije ona kriva,
Obašla je majku. Šta ćeš? Šći je!

HASANAGA

Neću za to ja joj ništa, neću,
Nego bi je pitat htio nešto...
Zovi mi je! Gdje je?

UMIHANA

otišla desnom pendžeru:

Tu je
U avliji bila malo prvo.

Gleda kroz pendžer, spazi Sultaniju i više:

Sultanijo!

Hasanagi:

Eno je sa Fatom!

Opet više.

Sultanijo! Bábi gore dođi!
Ha, već ide!

Zatvori pendžer i povrati se na stočić.

Sva je prestrašena
Kazala mi sve i - tebi šćela,

Al joj nisam dala! - Ti bi morda
Snuždio se bio.

HASANAGA

Ne bih! Ne bih!
Veseo bih bio da je tako,
Tad bih barem znao sve! Tek jošte
Sultaniju priupitat moram...

Spazi SULTANIJU, koja je došla s FATOM odozdo.

Ha, već tu je. Amo, šćeri, hodi!

PRIZOR ČETVRTI

Prijašnji, SULTANIJA, FATA

MEHO

s mindera Fati:

Hodi, Fato, nama!

AHMED

Hodi, Fato!

FATA

došla iza Sultanije:

Što radite?

MEHO

Užinicu, Fato!
Hodi, ti ćeš biti maja.

AHMED

pljesne rukama:

Maja!

MEHO

A ja bábo!

AHMED

Ne, ne! Ja sam bábo.

FATA

otišla braći na minder:

Najprije Meho, onda ti, Ahmede!
Ne morete obadva bit bábe
Najedanput...

Igra se dalje s braćom.

HASANAGA

slušao dječji razgovor i nasmijao se trpko:

Ne mogu! Ne mogu!
Ha, ha, djeco! Kako pogađate!

Prema SULTANIJI koja je već uto prišla i sjela uza nj.

Sultanijo, ti si bila kod nje?

SULTANIJA

pogleda Umihanu:

Bako!

UMIHANA

Ja sam kazala mu.

HASANAGA

Ništa!

Pa neka si! Mati ti je!

SULTANIJA

Jesam.

Podveče sam prokrata se do nje
S Huseinom.

HASANAGA

S njom divanila si?

SULTANIJA

Jesam. Nitko znao nije da sam
Majci došla.

HASANAGA

A već prosci bili

Tamo kod nje?

SULTANIJA

Jesu.

HASANAGA

Šta je rekla?

SULTANIJA

Ništa! - Žalosna je bila!

HASANAGA

Baš žalosna!

SULTANIJA

Jeste, bâbo!

HASANAGA

Onda?

Nemoj i ti sad žalosna biti!

Gleda je:

Ja, šta ti je? - Vesela mi budi!
Danas mati udaje se tvoja.

SULTANIJA

Tako, bâbo! Dolje sad u dvoru
Ražalih se do suza.

UMIHANA

A s česa?

SULTANIJA

Vlahinjica, crna robinjica,
Zlatnim se je nožem udarila
Ispod grudi u srdašce mlado.
Vidjela sam kako klonula je
Baš na minder kraj pendžera. Svu je
Krvca crna oblila, pa leži.
A na licu ništa se ne pozna,
Nego smiješak - da ti srce pukne!

UMIHANA

Sve ćemo ih sutra proćerati.

SULTANIJA

Smrt je ovo kulom prohrlila,
Mračni osjen pao joj po dvoru,
I nebo je danas tako tužno...
Ja se bojim, ja se strašno bojim,
Što će biti kad svatovi prođu?
Da se ne bi bábo...

HASANAGA

Sultanijo!
Ni maknut se ovdje bábo neće
S ovog mjesta. Nek svatovi idu!
Neka jezde drumom ispod kule!
Kad je šćela, pak nek ide! Neka!
Ja se za njom ni okrenut neću!
Ni s pendžera gledati je neću!
- Već mi pričaj što ti dalje mati
Kazivala kad si u nje bila.

SULTANIJA

Teško joj je, veli, što s' udaje.

HASANAGA

Teško, teško! Lagala je tebi,
Samo da se ne zgadiš nad njome.

SULTANIJA

Bábo! Nije!

HASANAGA

Šuti! Znam je...

SULTANIJA

Nije!
Žalosno je djecu spominjala,
A i tebe.

HASANAGA

Mene? - Šta je rekla?

SULTANIJA

Rekla je da -. Ne smijem reć ti! Ne smijem!
To je mene zaklinjala da ti
Ne kažem baš ništa.

HASANAGA

sve razjarenije:

Begovica!

Ponosna je. Ne šće se ponizit!
Pa i ono što joj na čas dođe,
Neće da se ikad znade. Ali -
Nije ni to! Lagala je i to -
Da me voli, je li?! To je rekla
Tek pred tobom da se ljepša kaže.
Stidila se svega, pa tobože
Tebi rekla da me jošte voli!
Reci, nije l' tako? Je li rekla
Da me voli, da uzdiše za mnom?
Da joj žao mene i dječice,
Da je site za drugoga poći?!
Nije l' tako? Vidim ti na licu
Da je tako. Sve na njojzi laž je.

bijesno:

Da, i ono da je šćela skoćit
Niz pendžere kuli. Sve je, sve - laž!
Sve ste žene jedna drugoj nalik,
Čerkeskinja ko i Vlahinjica
Ona i -

Umihani:

- ti!

Sultaniji:

Valjda i ti taka
Bit ćeš ko i ona -

SULTANIJA

Da bi samo
Taka bila! Ti se varaš, bâbo!
Tebi morda nažao se dalo
Što s' udaje maja. Morala je
Kudgod poći. Ginula bi tude
Pokraj djece, a bez djece svoje,
Pokraj tebe, a bez -

HASANAGA

u rugu:

Milovanja!
Haha! Šta je rekla ti o meni?
Sve mi kaži!

SULTANIJA

Dobro, kazat ću ti.
Sad kad svati već su po nju prošli,
Govoriti mogu. Rekla mi je
Samo tebi da joj misli idu,
Tebi - nama! - Da je čekala te:
Tebe, jali kôg poruka tvoga!
Tvoje riječi spominjala neke
Od dženeta i od onog svijeta
Gdje ćete se opet naći, bâbo!

HASANAGA

I to zar je spominjala?

SULTANIJA

Jeste!

Da si, veli, samo knjigu poslo,
Da bi došla odmah - il da ja sam
S tvojom voljom onda njojzi pošla,
Da bi bila sa mnom išla...

HASANAGA

S tobom!

To je rekla?! Uistinu, šćeri!

SULTANIJA

meće ruku na prsa:

Tako Alah pomogo mi, bâbo!

HASANAGA

zamislio se:

A zašto je rekla da mi tajiš
Sve to?

SULTANIJA

Ne znam.

UMIHANA

Zato da se prva

Ne ponizi pred tobom!

SULTANIJA

Da, zato!

Pravo veli!

HASANAGA

Je l' to onda sevdah?

Nije, nije - pa da stoput veli!
To je u nje pusto mudrovanje!
Sad je sretna - svatovi joj idu,
To je šćela, to je dočekala.
Pa nek ide, vesela joj majka!
Bit ću i ja veseo kad spoznam
Da mi nije ona što sam o njoj
Ja mislio do posljednjeg časa.
Uvijek sam je nekud podizao
U visine neba Alahova,
A sad vidim: koga? - Jednu ženu,
Ko sve što su, ko i - robinjica
Što od jednog do drugog se baca:
Jednog pušta - a drugog uzima!

SULTANIJA

Vjeruj, bâbo, da je zaplakala
Sve od tuge i sudbine teške!

HASANAGA

To je ono ponajgore, šćeri,
Što bi šćela suzama pozlatit,
Sve što čini, a zna da je kriva!
Zašto nije rekla tebi: "Jeste!
Udajem se, jere tako oću,
Jer ne volim više tvoga babe."
A ne: tobož da još mene voli,
A onoga drugog da joj silom
Nametnuli! - To je ono ružno
Crn joj obraz na obadva svijeta!

SULTANIJA

Nije taka maja. Ja znam dobro
Kako joj je onda teško bilo!

HASANAGA

Morda samo za čas, Sultanijo!
Sjetila se, dašto, na čas djece,
Pa i suze došle su joj same.
Ali kada čas taj opet prođe,
Više nema ničesa! - Da ona
U nutrini srca naske voli,
Ne bi bila taka! Već bi došla
Onu istu noć do naše kule!

UMIHANA

Nije hvajde o tom govoriti.
Šta je bilo, vratiti se ne da,
Van je pravo da zaboravimo,
Pa da drugu potražimo.

SULTANIJA

Drugu!
Drugu maju vodit ćeš nam, bâbo?!

HASANAGA

Neka prva iz vida nam ode?
Kad je ja, ti -

SULTANIJA

Zar zaboravimo?
Ne znam da l' ću ikad moći?

HASANAGA

Šćeri!
Kad je spoznaš ko što ja sam -

SULTANIJA

Bâbo!
Ti je nisi još upozno. Danas,
Danas ćeš je -

HASANAGA

začudeno:

Kako danas?

SULTANIJA

Slutim,
Slutim nešto danas grozno, bâbo!
Da će ona svratiti se nama.
Smrt je noćas našoj kuli došla:
Čerkeskinju, za njom Vlahinjicu
Povela je sa sobom i - još će!
Danas, bâbo, ja se bojim dana:
Krvavo je jutros započeo!

HASANAGA

Neće biti krvi, van da gvožđe

pokazuje na stijenu:

To se samo podigne. Ja neću.

SULTANIJA

Mogo bi se, bâbo, uzjariti,
Kad ti svati mimo dvora prođu,
Pa trgnuti gvožđe...

HASANAGA

Neću, dijete!
Kako ovdje sjeo sam o podne,
I s toga se ne makao mjesta,
Neću ni sad - ma bilo što bilo...
Vidiš, šćeri, da tu mirno sjedim
I da pušim lulu ko dosada.
Gle, trne se - od tvog razgovora!
Ded zapali! Metni žeravicu.

SULTANIJA

vadi kliještima žeravku iz mangale, pa meće u lulu, zatim opet sjedne na ćilim:

Al da mája sama dođe amo?

HASANAGA

Ni onda se pomakao ne bih!
Ali neće doći. Šta bi došla!

SULTANIJA

Ako maja gore nama dođe,
Po tome ću ja poznati maju:
Je li naka ko što ti mi kažeš,
Il je naka ko što meni rekla.

HASANAGA

Neće ona više nigda amo!
Il da dođe - to bi došla djeci...

SULTANIJA

A ne tebi? Morda ipak, bābo,
Da te hoće jošte jednom vidjet!
Morda neće suzdržat se moći
Da ti kaže što je meni rekla.

HASANAGA

U što, šćeri, taki divan? Nemoj!
Nemoj mi je više spominjati!
Ona za me više živa nije,
I to nisu svatovi, već mejit,
Što prolazi niz našu mahalū...

SULTANIJA

Al mene ćeš, bâbo, dolje pustit
Do kapije, da ja majku vidim
Jošte jednom!

HASANAGA

Testir tebi, dijete!
Do kapije - al da dalje nije!
Ti je vidi, ti je i pozdravi,
Al da gore dozvala je nisi!

SULTANIJA

Al da maja sama nama dođe?

HASANAGA

Neka dođe! Ja je zvao nisam.

SULTANIJA

A da dođe kogod od njezinih?

HASANAGA

E, onda bi handžar i kubura
Sudili im.

SULTANIJA

Jao, ja se bojim!

Vani najednom zamnije gruvanje pušaka i topot konja; čuje se svirka, pjesma i veselo ijukanje. SULTANIJA je naglo skočila i pošla otraga do UMIHANE koja je već otprije tamo bila uz djecu izvirujući kroz pendžer; sad ga je otvorila širom, a buka i žamor odozdo sve je jasniji, pa se pače razabire i cilik tamburice. HASANAGA svejednako sjedi ondje desno sprijeda kao prije, pa naglim dimovima prikriva nemir.

UMIHANA

uz otvoren pendžer:

Eto svâtâ!

FATA

stala na minder i nagnula se kroz pendžer:

Kasom konji trče!

MEHO

i on na pendžeru:

Kolika je prašina iza njih!

AHMED

hoće da bolje vidi; Umihani:

Podigni me, bako!

Podignut gore zapljesne rukama.

Šta je kónjâ!

SULTANIJA

Sada drumom uspinju se našim.

FATA

Gdje je mati?

SULTANIJA

Ne vidiš je jošte!
Hajde, Fato, idemo mi dolje!
Sa kapije vidjet ćemo maju.

MEHO

Idem i ja!

AHMED

I ja!

UMIHANA

Mehi i Ahmedu:

Ne vi, djeco!
S bakom ćete gledati s pendžera.
Mogli bi vas konji!

Stoji sa MEHOM i AHMEDOM uz pendžer ogrlivši ih, a pokatkad se i obazre na Hasanagu.

SULTANIJA

povela FATU prema otvoru otraga

Hajde, Fato!

Ode dolje s FATOM.

PRIZOR PETI

MEHO, AHMED, HASANAGA, UMIHANA

UMIHANA

uz pendžer:

Gle, sad uz brijeg laganije jašu.
Polegli im alajli barjaci.

MEHO

Al su lijepi đogati!

AHMED

Gdje j' maja?

UMIHANA

Sad će ona!

MEHO

Evo nekih žena!

UMIHANA

To su, sinko, jendijice mlade,
Svatovnjače! - Bome lijepi svati!

HASANAGA

Što bi bili! Sirotinja to je:
Odrpani begovi!

AHMED

smije se:

Onog starog! Gle, bako,

MEHO

S bukljom u sedlu!

UMIHANA

To je, djeco, svata starješina!

AHMED

Kako pjeva!

MEHO

A konj mu se plaši!

Smije se.

AHMED

pljesne rukama:

A tko j' ono zamotan na konju?

MEHO

Jorganom se zamotao.

UMIHANA

Okrenula se Hasanagi:

Sine!
Pokrivačem umotala se je,
Otkrenula glavu s kule.

HASANAGA

Stid je!
Stid je amo pogledati!

MEHO

Bako!
Je li ono naša mati?

UMIHANA

Jeste!
Ona što se prekrila na konju.

AHMED

Sad je stala!

Viče:

Majo!

MEHO

Sultanija
Njoj je prišla. Fata za njom ide.
Skreće konja!

Viče:

Majo! Majo!

AHMED

Majo!

UMIHANA

Hasanagi:

Svi su konje uz dvor ustavili.

MEHO

sasvim se nagnuo preko pendžera, viče:

Vrati nam se, mila majko naša!

AHMED

viče za Mehom:

Vrati nam se, mila majko naša!

MEHO

Da mi tebi užitati damo!

AHMED

Da mi tebi užitati damo!

UMIHANA

brzo Hasanagi:

Svratila se! Sada će i u dvor!

MEHO

Već nam maše. Sad je s konja sašla.

Ahmedu:

Metni džídže, spremi užitnicu,
Da mi damo našoj majci.

AHMED

skuplja džidže i jabuke:

Tako!

Od mene će najprije uzeti!

MEHO

skuplja po minderu džidže i jabuke:

Od mene će!

AHMED

Neće, neg od mene!

MEHO i AHMED ostali još uz minder zabavljeni.

HASANAGA

Zar će zbilja gore?

UMIHANA

Hoće! Eno,

Svatovi su stali. Čekat će je!

HASANAGA

Je l' tko jošte s njome gore pošo?

UMIHANA

Nije nitko, nego jendijice!

Kroz kapiju već je ušla.

Ide desnom pendžeru.

HASANAGA

nemirno:

Amo
Zar baš doć će? Majko, dobro vidi!

UMIHANA

gleda na desni pendžer:

Evo, tu je u avliji! Svuda
Ogleda se naokolo. Sada
Gore ide!

Prišla Hasanagi.

Šta će biti, sine?

HASANAGA

Ništa, majko! Što da bidne?

UMIHANA

Sine!
Budi miran i - budi joj dobar!
Nije zla kad vratila se amo!
Teško majci kraj djece je proći.

HASANAGA

Neka vidi djecu! Ne kratim joj!

UMIHANA

Al ako je tebi došla?

HASANAGA

Nije!
Ponosna je. - Usprkos je došla,
Da se fali -

UMIHANA

Umiri se, sine.
Ti si nešto ko nemiran...

HASANAGA

puši naglo:

Nisam.
Ja ću sjedit tu, kako me vidiš!

UMIHANA

Tako, tako!

Čula viku uz basamake.

Eto je već! Ide!

Stala uz agu i kao da ga je zakrilila pred onima što će doći otraga.

PRIZOR ŠESTI

Prijašnji, HASANAGINICA, SULTANIJA, FATA, JENĐIJE

MEHO

ponio na rukama džidže prema otvoru i tu više:

Majo! Majo!

AHMED

poleti također otvoru:

Evo užitice!
Dođi nama, mila naša majko!

HASANAGINICA

ušla je u onoj svečanoj odjeći, u kojoj je nekoć izišla iz kule, sva u đerdanima, dukatima i drugom nakiću; po licu je pokrivena; odmah kako je došla obujmila je uzrujana i Mehu i Ahmeda, te ih stala ljubiti:

Djeco!... Djeco!... Moja djeco mila!

Za Hasanaginicom su ušle SULTANIJA, FATA i neko ŠEST JENĀIJICA; sve su one jednako odjevene u starinskim kaftanima, u crnim dimijama i vezenim tankim košuljama, te pjegastim duvacima; poredale su se otraga tek uz ogradu otvora, pa nijemo i mirno stoje. SULTANIJA i FATA zaostale su malo otraga u nekom strahu i očekivanju.

AHMED

veselo:

Hoš li s nama užitati, majo?

HASANAGINICA

Hoću! Hoću!

MEHO

Sad ćeš ostat s nama!

UMIHANA

pristupila Hasanaginici, tiho i toplo:

Zdravo, snaho!

HASANAGINICA

daje joj ruku:

Zdravo, majko!

UMIHANA

zajeca i privuče Hasanaginicu u naručaj:

Šćeri!

Stanka.

HASANAGINICA

otrgne se polako iz naručaja Umihane, pa se opet okrene Ahmedu i Mehi milujući ih.

MEHO

Što su, majko, konji onoliki
Došli s tobom? Kakvi su to svati
I barjaci?

AHMED

pokazuje na jendijice:

I što ove tu su?

HASANAGINICA

rastužena je na ova pitanja djece, ali se opet sabere:

To je maja donijela vam dare.

Prema jendijicama uzrujano - pogledavajući katkad na Hasanagu:

Dajte amo što smo pripravili
Za prosjake i za namjernike,
Ako koga putem sastanemo,
I ko nam srećicu poželi,
Da ga putem darujemo. Dajte!
Dajte makar štogod. Od majke je!
Od majčinih svatova je spomen!

Prebire po stvarima što su ih JENĐIJICE navadile i postavile pred nju; napokon
izabere crnu čohu - vuneno sukno - pa daje Sultaniji i Fati:

Ovu čohu do poljane crnu
Nâ to vama i spominjte majku!

Prebire još i nađe male nože, pa ih daje Ahmedu i Mehi:

A to za vas noži pozlaćeni.
Nâ to vama i spominjte majku!

AHMED

veselo:

Zlatni noži!

MEHO

pošao Hasanagi i pokazuje mu zlatne nože:

Gledaj nože, bâbo!
Take ti nam s boja donijet reko!

HASANAGA

povuče Meha sebi za ruku, a gleda i prema Ahmedu:

Ajte amo, sirotice moje!
Amo ajte!

MEHO

se trga od Hasanage:

Ja ću bit uz maju.

AHMED

uz Hasanaginicu:

I ja, i ja!

HASANAGINICA

Ahmedu:

Milo moje!

SULTANIJA

uzela Hasanaginicu za ruku i kao da je moli:

Majko!

HASANAGA

vikne oštro:

Amo ajte!

Trgne jače MEHU, koji zatetura i šćućuri se uza nj.

AHMED

prestrašeno:

Majo, ja ne idem!

Zabušio glavu u krilo Hasanaginice.

HASANAGINICA

istupila uzrujano:

Šta mi djecu otrgavaš s krila?

SULTANIJA

privije se uz desnu ruku Hasanaginici mireći je:

Mati!

FATA

uz lijevu ruku Hasanaginici:

Mati!

HASANAGA

Nisu više tvoja!

HASANAGINICA

Ti si njima mater oduzeo!

HASANAGA

Sama se je ona oduzela!

UMIHANA

Hasanagi:

Sine!

SULTANIJA

istrгла se od majke, Hasanagi:

Bâbo!

HASANAGINICA

Nije sama! Nije!

HASANAGA

Jeste sama, srca kamenoga!

HASANAGINICA

zaleti se naprijed:

Kakva srca?

Stane se tresti i pane Umihani u naručaj:

Avaj, mati stara!

Što mi veli?! Što mi veli!

SULTANIJA

miluje Hasanaginicu:

Majko!

Umiri se!

UMIHANA

Ne misli on tako...

HASANAGINICA

uzrujano istupila:

Da sam taka srca kamenoga,
Zar bih onda svratila se jedna,
Darivala zar bih -

HASANAGA

Nisu dari
U čohama i nožima zlatnim,
Već u srcu.

HASANAGINICA

zaokruživši okolo po djeci:

U srcu su oni!

Sad je istom spazila bešiku.

Ah, begović! Zlatni! Tu mi on je!
Njeg još nije mati darovala!

Traži otraga kod jendijica čim bi ga darovala.

Ništa nema za njega mi ovdje,

nađe male haljinice:

Nego ove uboške haljine.
Ah, uboške - Da, to za njega je,
Za siročce moje!

Prilazi da će bešici.

HASANAGA

skoči pred Hasanaginicu, uhvati je za ruku i baci u kraj one uboške haljinice:

Šta ćeš?! - Nećeš!
Nije dijete uboško.

HASANAGINICA

Jest!

HASANAGA

Nije,
Dok je moje!

Sveđer je drži se ruke.

HASANAGINICA

A dok m o j e nije!

Gleda ga oštro u lice i trza rukama.

Ta šta si mi ruke uhvatio?
Oj, pusti me!

HASANAGA

privukao je sebi, oštro i pridušeno:

Šta si amo došla?
Zašto? Reci: zašto?

Viče i jače je stište:

Reci! - Nećeš!

HASANAGINICA

klonula:

Ubit ćeš me! - Pa ubij me!

HASANAGA

tiše i gorko:

Nećeš

Da mi kažeš zašto dođe!

Pušta joj ruke.

HASANAGINICA

stala poput kipa i gleda kao izbezumljena, više za se:

Zašto?!

Onda se opet sabere i mirno se okrene Hasanagi.

To je mati došla djeci, domu!

HASANAGA

daleko od nje, razočarano:

Svatovi su domovina tvoja!

HASANAGINICA

naglo:

Nisu! Nisu!

HASANAGA

sve razdraženije:

Preudala si se!
Drugome si odvoljela mlada.

HASANAGINICA

naglo a nemoćno:

Nisam! Nisam!

SULTANIJA

stupajući između Hasanaginice i Hasanage:

Nemoj, bābo!

HASANAGA

jednako:

Ti si
Drugi sevdah preko moga našla!
Neka ti je! Hodi! Šta si došla?
Čekaju te svati. Zakasnit ćeš!

HASANAGINICA

promuklo:

Ti si ove svate priprazio!
Ti!... Ti!...

Zagrcu se od vike i plača, pa klone između Sultanije i Umihane te stane ridati.

HASANAGA

smekšao se i prišao do Hasanaginice:

Aj, aj! Žao ti je!
Zar si, ljubo, česa sjetila se!

Prišao joj sasvim blizu i uhvatio je za ruku; nježno:

Tako sam te zaželio onda
Kad sam bolan u šatoru bio.
Sad, kad srca bolu si zadala,
S a d si došla. Liječit si me došla
Kao drúga.

HASANAGINICA

kao izvan sebe, još uvijek u naručaju Umihane i Sultanije; drhtavo:

Kao drúga, ago!

Tiho:

Nek ti Alah sudi, Hasanago!

HASANAGA

okrenuo se mračan na stranu:

Sudio je!

SULTANIJA

stala između majke i bábe, umilno i nježno:

Bábo! Mati!

UMIHANA

lagano prišla Hasanagi:

Sine!

SULTANIJA

Da bi bilo što je prije bilo!
A da svati od kule nam odu,
A da mati ostane nam...

UMIHANA

umilno:

Sine!

SULTANIJA

sva se privila uz majku, sva je jedna molba:

Majko slatka!

FATA

Odi, mati bábi!

HASANAGA i HASANAGINICA ostaju nepomični.

Sred najveće tišine čuje se lupa po basamacima.

PRIZOR SEDMI

Prijašnji, SVATA STARJEŠINA, SVATOVI

SVATA STARJEŠINA

još uz basamake:

Hazurala, kito i svatovi!
Kasno nam je, a daleko nam je!
Daleko su kadijini dvori!

Izišao je; to je omalen, veseo, sijed starčić s bukljom u ruci, a okićen; ima bijeli turban i šarene čakšire. NEKOLIKO SVATA još došlo s njime, pa kako su došli, ONI i ON, učine poklon i rukom pozdrav.

Selam alejć! Hasanagin dome!

Hasanaginici:

Hoćemo li, hanumo?

HASANAGINICA

se još prije trgnula - na prvi jav svata starješine - onda je odlučno mahnula rukom i spremila se kao na odlazak; sad se obratila starješini mirno:

Hoćemo!

SVATA STARJEŠINA

Rže konjic Imotskog kadije,
Rže konjic, kopka, zemlju crnu!
Zeman nam je dalje putovati.
Jendijice mlade, spremajte se!

Umihani ponuđa buklju.

Hoćeš, majko, svatovskoga pića?

UMIHANA

brani rukom da neće:

Fala tebi!

HASANAGINICA

prema Sultaniji, Fati, Mehi i Ahmedu, mirno i spokojno:

Zbogom, djeco moja!
Dosada ste vi imali majku,
A sada ste redom svi sirote.

Onda pohrli prema bešici i pane na nju.

I ti zbogom, sirotice moja!
Nigda majke nećeš ugledati!
Nigda, nigda!

Usplače se.

SVATA STARJEŠINA

prišao Hasanaginici:

Hanumo, ajdmo!

HASANAGINICA

uz bešiku:

Bogom brate, svata starješino!
Ne ćeraj me od djeteta moga!
Progledo je. Nasmijao mi se!
Smiješ mi se! Majki svojoj! Zlato!
Ostavljam ti suze svoje, sine!
Na ih tebi i - spominji majku!

SVATA STARJEŠINA

Hajde, draga hanumo! Kasno je!

HASANAGINICA

Zbogom, zbogom!

Očajno zagrti kolijevku, kao da će je ponijeti.

Ne, ne: zbogom! Ne, ne!
Ti ćeš sa mnom!

Zarida:

Dajte mi to dijete,
Vi neljudi!

SULTANIJA

pala majci:

Mati!

UMIHANA

Šćeri!

SVATA STARJEŠINA

uhvati Hasanaginicu za ruku i stane je podizati:

Kado!
Pusti dijete! Čekaju svatovi.

HASANAGINICA

skršena ustala:

Idem. Idem.

SULTANIJA

uz Hasanagicu držeći za ruku i Fatu:

Pratit ću te, majko!

HASANAGA

uzeo za ruku Ahmeda i Mehu:

Ajte amo, sokolovi moji,
Kad se neće smilovati na vas
Majka vaša srca kamenoga.

HASANAGINICA

okrene se naglo i sva se strese:

Kamenoga?! Aga!

Pograbi se za srce.

Jao meni!

HASANAGA

ostao ovamo sprijeda, Hasanaginici:

Zbogom pošla, mlada begovice!
Zbogom pošla - srca kamenoga!

HASANAGINICA

uzdrhtala sva, okrenula se i vrisnula:

Kamenoga?

HASANAGA

Kamenoga!

HASANAGINICA

strašnim, promuklim glasom, kao izvan sebe:

Aga!

Otrgla se i zaletjela prema Hasanagi ispruživši ruke otraga - oštrim, reskim šaptom:

Voliš li me, aga Hasanaga!

HASANAGA

dršće sav:

Volim, ljubo...

Raširio ruke.

HASANAGINICA

bacila mu se pustimice u naručaj:

Aga!

SULTANIJA

sva sretna:

Fato! Bako!

UMIHANA

Rabum Alah, na svemu ti hvala!

MEHO i AHMED od veselja plješću rukama.

SVATA STARJEŠINA

ostao otraga stojeći na sredini, pa kako se zagledao i začudio, ispala mu buklija iz ruku:

Gledaj, gledaj čuda neviđena!
Čiji ovo danaske su svati?
Čiji svati, čija li djevojka?

HASANAGA

dugo je ostao u naručaju s Hasanaginicom sve ju življe grleći.

Ljubo moja, taku sam te htio!

Strgne joj duvak s lica.

Daj mi amo oči da ih vidim.
Je l' to sanak il je zbilja sevdah?
Oči daj mi!

Kako mu je klonula mrtvo na ruke, pridrži je.

Što je?... Alah!... Mrtva?!
Puče li joj srce?!

Rikne strašno pogledavši naokolo.

Umrła je!

Na ovo nastade plač i zapomaganje UMIHANE, DJECE i JENĐIJICA.

UMIHANA

Pograbi se za glavu:

Rahmet duši Hasanaginice!

SVI

Rahmet! Rahmet!

HASANAGA

sav se u licu promijenio, kao sanja:

Ss-t! Tiho! Tiho!

SVATA STARJEŠINA

uzvrpoljio se i poletio otraga pendžeru, pa viče:

Zovite amo Imotskog kadiju!
Neka odjaši konja! Neka dođe!

SULTANIJA i DJECA još uvijek jecaju.

HASANAGA

kao prije:

Tiho sada! Tiho! Ne plačite!
Nemojte joj plačem smetat puta
U lugove svete Prorokove...
Od sevdaha umrla je ona.

Vikne.

Ja sam ovo ubio je. Ja! ja!
Ja je nisam znao. Sad je znadem,
Sada kad nam sevdah progovori,
Progovori na usnama mrtvim...
Zar to sevdah gine kad se javi?!
Daj mi tog sevdaha, daj, o dušo!
Daj mi trunak smrti sa usana,
Da te mrtvu sad poljubi aga!

Ljubi je i dugo drži u naručaju.

SULTANIJA

prilazi Hasanaginici i pada na koljena, pa joj ljubi ruke što su mrtvo uz tijelo pale:

Mati slatka!

FATA

prišla k majci i ljubi u mrtvu ruku:

Mati!

MEHO

Spava mati!

Vodi AHMEDA i pokazuje mu majku.

HASANAGA

zanio se sav gledajući mrtvo lice Hasanaginice, tiho i čeznutljivo:

Čuj, čuj, ljubo, kako si mi došla.
Ne ko žena. Ne, ne! Kao druga!
Kao onda u snu... pred šatorom...
O ponoći... kad su zvijezde sjale...
Kad nam Svečev dženet raskrio se...

SVATA STARJEŠINA

turobno:

Avaj Bože, razbijenih svâta!

HASANAGA

polagano spustio Hasanaginicu na ćilim, podmakao joj jastuk pod glavu, a onda se sam spustio do nje, tiho joj šapćući:

Milan Ogrizović: Hasanaginica

Praštaš li mi, vjerna ljubo moja?
Praštaš li mi što ti isporučih:
"Ne čekaj me u bijelu dvoru,
Već u vrtu tamo Prorokovu..."

Zuri joj nijemo u oči. Jedan je čas tišina - SVI su slomljeni - a onda se iz avlije čuje cilik tamburice i GLAS IMOTSKOG KADIJE

"Ako želiš milovanja,
Dođi, dilber, uvečer!..."

SVATA STARJEŠINA

uhvatio se za glavu i pošao prema basamacima:

Po što ideš, Imotski kadija?!

PADNE ZAVJESA

1909.

RJEČNIK

abdest (tur.-perz.) - ritualno umivanje muslimana prije molitve

adet (tur.) - običaj

afetim (tur.-perz.) - uzvik odobravanja: bravo!, tako je!

akšam (tur.) - sumrak; prvi mrak; večernja (četvrta) molitva kod muslimana

Alaha emirle, peygamber kailile (tur.) - po Alahovoj odredbi, a po Prorokovu dopuštenju

Alah mubarećelje (tur.) - uz božji blagoslov!, čestitam!

Allahu ekber (ar.) - Bog je velik

alajli (tur.) - sjajan, raskošan

alejć selam (tur.) - odzdrav na riječi **selam alejć** (v.)

aman jarabbi (ar.) - Ah, gospodine Bože!
amberija - vrsta rakije od ambara, mirisne smole slične vosku koja se dobiva od jedne vrste kita

anterija (tur.) - vrsta gornje haljine kod muslimana, odijeva se iznad košulje

asker (ar.) - vojnik

ašik (tur.-ar.) - ljubav, ljubavni zanos, udvaranje

babo (tur.) - otac

basamaci (tur.) - stube, stepenice

bazulmet (tur.) - trokutasta srebrena, limena ili zlatna kutijica sa zapisima iz Kur'ana, nosi se kao amajlija

begenisati (tur.) - svidjeti se, izabrati; htjeti; voljeti

bešika (tur.) - kolijevka

boj (tur.) - kat

bojali (tur.) - u boji, obojan

bola - bolest, boljka

bostan (tur.) - vrt, voćnjak

bujrum (tur.) - izvolite

buklija (novogrč.) - čutura, vrč, pehar

bulbul (tur.) - slavuj

burma (tur.) - prsten (vjenčani ili zaručnički)

burundžuk (tur.) - fina, svilena tkanina

cimbal (grč.) - vrsta žičanog glazbala

čakšire (tur.) - hlače

čardak (tur.) - zgrada s izbočenim gornjim katom; gornji kat takve zgrade; kula stražara

čaršija (tur.) - trg; trgovačka četvrt grada

čelebija (tur.) - gospodin, osobito mladi, mladi plemić

čevra (tur.) - srebrenim nitima izvezena marama, svadbeni dar

čoha (tur.) - vrsta čvrste tkanine

ćef (tur.) - volja, hir, raspoloženje

daidža (tur.) - ujak

demiskinja (tur.) - sablja od čelika kakva se prvotno kovala u gradu Damasku

dilber (tur.) - dragan

dimije (tur.) - široke istočnjačke hlače; nose ih muškarci i žene

din (tur.) - vjera, vjeroispovijest; islam, vjerski zakon

divan (tur.-ar.) - razgovor

divhana (tur.) - prostorija za pušenje, razgovor i vijećanje, soba ili balkon na katu

dockan - kasno

dorin (tur.) - konj tamne boje, dorat

duvak (tur.) - veo kojim se mlada žena pokriva preko lica; v. **puli duvak**

dženet (tur.-ar.) - muslimanski raj
džidža (tur.) - dječja igračka, zvečka
džuba (tur.-ar.) - ogrtač

đerdan (tur.) - ogrlica
đulbehar (tur.) - ružin cvijet, ruža
đuvegija (tur.) - mladoženja, ženik; muž, suprug

efendi (tur.) - gospodin
Ej dovale (tur.) - zbogom, s božjim blagoslovom
Ej sahadile (tur.) - u dobar čas! sretno!
Ešhedu enne Muhameden resulullah! ...
(ar.) - Vjerujem da je Muhamed Božji poslanik! / Hodi, dođi na molitvu, / Hodi, dođi na molitvu, / Hodi, dođi na spas, / Alah je jedini Bog
ešhedu en lailahe illallah (ar.) - Vjerujem da je Alah jedini Bog
evala (tur.) - hvala; tako je

feredža (tur.-ar.) - muslimanska ženska odjeća s pokrivalom za lice
fermen (tur.) - vrsta izvezenog prsluka
fes (tur.) - turska kapa
findžan (tur.) - šalica za kavu, obično bez ručke

gajtan (tur.) - vrpca
gondže (tur.) - ružin pupoljak

haber (tur.) - vijest, glas
hair (tur.-ar.) - sreća, korist
hairli (tur.) - sretno!
halal (tur.-ar.) - ono što je vjerski dopušteno; blagoslovljeno; oprost, oprostjenje
halka (tur.-ar.) - obruč kojim se kuca na vrata
hanuma (tur.) - gospođa, supruga
hazurala (tur.) - spremajte se!, na noge!
hećim (tur.-ar.) - liječnik, doktor
hvajda (tur.-ar.) - fajda, korist, dobit

ibrik (tur.) - bakrena posuda za lijevanje vode ili kave

ilmi haber (tur.) - knjiga oprostjenja, tj. dokument o razvodu braka
iman (tur.) - vjera, islam
inoča (tur.) - druga žena (kod muslimana je dopušteno višeženstvo)
izun (tur.-ar.) - dopuštenje, pristanak

jacija (tur.) - vrijeme pete muslimanske dnevne molitve, oko dva sata poslije zaslaska sunca

jabluk (tur.) - rubac
ječerma (tur.) - vrsta prsluka s tokama na prednjem dijelu
jelek (tur.) - prsluk, haljina bez rukava
jemenija (tur.-ar.) - vrsta marame za glavu (naziv prema zemlji Jemen)
jendija, jendijica (tur.) - djeveruša

kabuliti (tur.) - prihvatiti, usvojiti
kada (tur.) - gospođa (isp. **kaduna**)
kadi (tur.-ar.) - kadija, sudac
kaduna (tur.) - gospođa, ugledna žena
kaharli (tur.) - žalostan, tužan
karavlaški - rumunjski; Karavlaška je južni dio današnje Rumunjske
kastanjete (španj.) - vrsta glazbala, drvene, metalne ili bjelokosne zvečke koje se pričvrste na prste i kojima se udara ritam
kaurin (kaur), kaurkinja (tur.-ar.) - nevjernik, kršćanin, kršćanka
kidisati (tur.) - naškoditi sebi ili drugome; ubiti; ubiti se, počiniti samoubojstvo
kitara (grč.) - žičano glazbalo slično liri
kujundžija (tur.) - zlatar, izrađivač filigranskih predmeta
kumaš-jorgan (tur.-ar.) - svileni pokrivač

livše - ljepše

mahala (tur.-ar.) - četvrt; ulica
mahana (tur.-perz.) - mana, pogreška
mahrama (tur.) - marama, rubac
mangala (tur.-ar.) - bakrena posuda u

kojoj se drži žeravica radi zagrijavanja i za kuhanje

maštrafa (tur.-ar.) - čaša iz koje se pije šerbet

mavi (tur.) - plav, modar

mejrit (tur.-ar) - mrtvac

menduša (tur.-perz.) - naušnica

mermer-avlija (tur.) - dvorište popločano mramorom

minder (tur.) - orijentalni jastuk ili mekano sjedalo

mujezin (tur.-ar.) - muslimanski svećenik koji s minareta poziva na molitvu

obegenisati (tur.) - zavoljeti, privoljeti

peča (tur.) - veo kojega muslimanke nose preko lica

puli duvak (tur.) - **duvak** (v.) izvezen pulama, malim srebrenim ili zlatnim kolutićima, ili protkan srebrenim ili zlatnim nitima

rabum Alah (ar.) - Gospode Bože

rahmet (tur.) - pokoj

sabah (tur.) - zora, jutro; jutarnja molitva muslimana

sahat (tur.) - sat, ura

sahtli (tur.) - neveseo, brižan, mučan

sećija (tur.) - sjedište, klupa

sedefli (tur.) - ukrašen sedefom

selam (tur.-ar.) - mir!, mir s tobom!

selam alejć (tur.) - pozdrav osobe koja dolazi, mir s tobom!

sigrati se - igrati se

struka - niz više upletenih niti ili konaca; pojas

sumbul (tur.) - vrsta cvijeta: zumbul, hijacint

šahitolla (ar.) - pozivam vas za svjedoke, budite svjedoci

šarvale (tur.-perz.) - šalvare, široke hlače što ih nose hodže i hadžije; dimije (v.)

šćí - kćí

šejtan (tur.) - vrag, zao duh

šenboj (tur.-perz.) - šeboj, vrsta cvijeta

šenlí (tur.-perz.) - veseo, nasmijan

šerbe (tur.-ar) - slatki voćni sok

talambas (perz.-tur.) - vrsta bubnja

testir (tur.) - dopušteno, slobodno

zeman (tur.-ar.) - vrijeme, doba

zerinkada (tur.) - cvijet narcis, sunovrat